

Ulveatlas Himmerland

Keld jensen
Maj 2024

Ulveatlas Himmerland

Version I

Redigering er afsluttet 18. maj 2024

© Keld Jensen, maj 2024

Denne illustration er fra Johann Tüntzer, Der Dianen hohe und niedere Jagdgeheimnüss, år 1682, side 105

FORORD

Dette atlas indgår i projektet Sognefortællinger. Rapporten omfatter kortlægningen af hændelser om ulven i Himmerland i fortid og nutid.

I dag er ulven genindvandret til Himmerland, og jeg finder det vigtigt at sætte ulvens tilstedeværelse ind i en historisk sammenhæng.

I fortællingen indgår både de konkrete oplevelser med ulvebestanden i fortiden og i dag, men også det mylder af myter og sagn, som dette dyr har forårsaget rundt omkring i Himmerland.

God læselyst!

Keld Jensen

Maj 2024

INDHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	5
INDHOLDSFORTEGNELSE	7
INTRODUKTION	11
TIDLIGERE UNDERSØGELSER OG LITTERATUR	14
STRUKTUREN I DETTE ATLAS.....	15
STRUKTUR FOR HÆNDELSER I ATLAS	16
INFORMATIONSBOKSE MED BAGGRUNDSVIDEN	16
ULVEN OG DENS HISTORIE I DANMARK	17
ULVENS BIOLOGI	17
HISTORISK OM LOVGIVNING OM ULVE OG ULVEJAGT I DANMARK.....	19
ULVENS FØDEGRUNDLAG FØR UDRYDDELSE I DANMARK	27
JAGTFORMER OG JAGTVÅBEN.....	30
DET HIMMERLANDSKE LANDSKAB – FØR OG NU	32
MYTERNE OM ULVEN.....	33
<i>Ulven i bibelens beretninger</i>	<i>33</i>
<i>Ulven i danske salmer.....</i>	<i>36</i>
<i>Ulven i folkesange.....</i>	<i>39</i>
FLESKUM HERRED	43
<i>Hændelser med ulv i Fleskum Herred</i>	<i>43</i>
DALL SOGN.....	45
GUNDERUP SOGN	47
MOU SOGN.....	49
NØVLING SOGN	55
STORVORDE SOGN.....	57
SVENSTRUP SOGN	59
SØNDER TRANDERS SOGN	61

GISLUM HERRED..... 63

ALSTRUP SOGN	65
GRYNDERUP SOGN	68
KONGENS TISTED SOGN	70
LOVNS SOGN	72
STRANDBY SOGN.....	74
ULLITS SOGN.....	76
VOGNSILD SOGN.....	78

HELLUM HERRED..... 81

BLENDSTRUP SOGN	83
BÆLUM SOGN	85
FRÆER SOGN	87
GERDING SOGN	89
SIEM SOGN	91
SKØRPING SOGN.....	93
SOLBJERG SOGN	95
STORE BRØNDUM SOGN	97
SØNDER KONGERSLEV SOGN	99
TERNDRUP SOGN	101
TORUP SOGN	103

HINDSTED HERRED..... 105

ALS SOGN	107
ASTRUP SOGN	109
ROLD SOGN	111
VISBORG SOGN.....	113
ØSTER HURUP SOGN.....	115

HORNUM HERRED 117

GRAVLEV SOGN	119
HASSERIS SOGN.....	121
NIBE SOGN	123
STØVRING SOGN.....	125

SULDRUP SOGN	127
SØNDERHOLM SOGN.....	129
SØNDERUP SOGN.....	131
VEGGERBY SOGN	133
VOKSLEV SOGN.....	136
ØSTER HORNUM SOGN.....	138
AARESTRUP SOGN	140
RINDS HERRED	151
HERSOM SOGN.....	153
SIMESTED SOGN.....	155
SKALS SOGN	157
SVINGELBJERG SOGN	159
ULBJERG SOGN.....	161
VESTER BJERREGRAV SOGN.....	163
VESTER TOSTRUP SOGN	165
VESTERBØLLE SOGN.....	167
SLET HERRED	169
<i>Hændelser med ulv i Slet Herred</i>	<i>169</i>
FARSTRUP SOGN	171
GUNDERSTED SOGN.....	173
NÆSBORG SOGN	175
RANUM SOGN.....	177
AARS HERRED	179
FLEJSBORG SOGN.....	181
HAVERSLEV SOGN	183
HYLLEBJERG SOGN	185
RAVNKILDE SOGN.....	187
SKIVUM SOGN	189
ULSTRUP SOGN	191
VESTER HORNUM SOGN.....	193
AARS SOGN	195

HÆNDELSER UDEN PRÆCIS STEDSANGIVELSE	197
<i>Ulve over isen</i>	<i>197</i>
<i>Om jagten på ulve i Himmersyssel</i>	<i>197</i>
<i>Ulve og lovgivning</i>	<i>198</i>
ANVENDTE KILDER OG LITTERATUR	199

INTRODUKTION

Ulven har alle en mening om. Denne rapport forholder sig ikke til denne stillingtagen, men fokuserer i stedet på at kortlægge ulvens tilstedeværelse igennem tiderne i Himmerland.

Himmerland er i dag ikke en administrativ geografisk størrelse. En gang var Himmerland et syssel, Himmersyssel, som dækkede otte herreder umiddelbart syd for Limfjorden og nord for Mariager Fjord. Det, vi i dag kalder Himmerland, dækker de samme otte herreder:

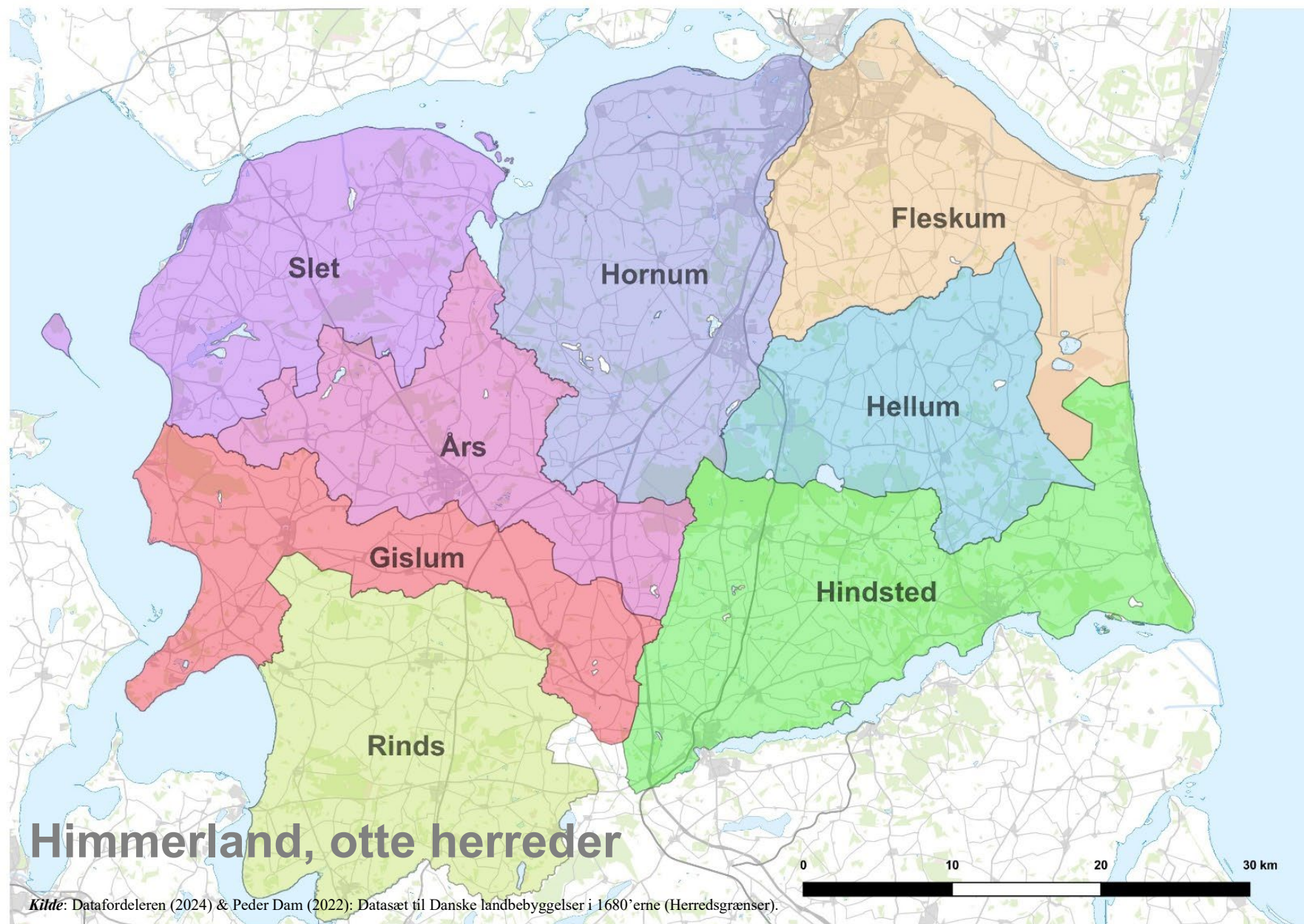
- Fleskum Herred
- Gislum Herred
- Hindsted Herred
- Hornum Herred
- Rinds Herred
- Slet Herred
- Års Herred

Himmerland omfatter således egnen, der strækker sig fra Limfjorden i nord til Mariager Fjord i syd og i vest fra armen af Limfjorden, der udgøres af Risgårde og Lovns Bredning ud til Kattegatkysten i øst.

Himmerland omfatter et areal på cirka 2.788 kvadratkilometer. Dette svarer til cirka 6,5 procent af Danmarks samlede areal. Himmerlands udstrækning samt opdeling i otte herreder er vist på kortet på næste side.

Himmerlands herreder er igen inddelt i 134 sogne. I forhold til den aktuelle inddeling af sogne er der nogle få forandringer over tid, f.eks. indgik nuværende Løgstør Sogn i Løgsted Sogn, og Hadsund Sogn indgik i daværende Vive Sogn, og nogle steder følger de eksisterende sognegrænser ikke de oprindelige grænser for herrederne.

Himmerland strakte sig i tidligere amtsinddeling ind i både Aalborg og Viborg Amter. Kun Rinds Herred indgik i Viborg Amt.

For hver registrering af ulv i Himmerland har jeg anvendt begrebet hændelse. Begrebet kan omfatte følgende registreringer:

- En lokalitet med en konkret hændelse eller en beretning af myteagtig observans fra perioden før år 2012, typisk hændelser fra 1600-tallet til 1800-tallet.
- En lokalitet med en hændelse fra år 2012 eller nyere fra den periode, hvor ulven genindvandrer til Jylland.
- En lokalitet med hændelser fra både før og efter år 2012.
- En lokalitet, der har et stednavn, der er relateret til dyrenavnet ulv.

På atlassets kort over de enkelte sogne, er nævnte lokaliteter angivet med særskilt signatur for hver af ovenstående fire typer hændelser.

PERIODEN EFTER ÅR 2012 TIL I DAG

Det første bevis på, at ulven var genindvandret til Danmark i nyere tid, var fundet af en død hanulv i Thy Nationalpark. Den selvdøde ulv var indvandret fra det østlige Tyskland – og tilbagelagde omkring 800 kilometer, før den fandt sit endeligt i Thy.

Siden er der konstateret flere og flere indvandrede ulve til Jylland, og de første ulvepar har fået hvalpe.

Hvert enkelt sognekort er tilpasset sognets størrelse. For at skabe indblik i afstandene på kortene er størrelsesforholdet angivet nederst på sognekortet.

Det er målet at ajourføre dette atlas i takt med, at der indkommer nye oplysninger om ulvens tilstedeværelse i Himmerland. Skulle en læser ligge inde med informationer, der ikke er medtaget i dette atlas, vil forfatteren være taknemmelig for at få overleveret sådanne informationer.

TIDLIGERE UNDERSØGELSER OG LITTERATUR

Ulvens liv og historie, og dyrets samspil med menneske og samfund er velbeskrevet i dansk og international litteratur. Det unikke for denne publikation er fokus på ulvens forekomst inden for det afgrænsede område, Himmerland. Det muliggør, at vi kan gå i dybden med registreringer og tolkninger af de skriftlige kilder, der findes om ulven. Samtidigt er de enkelte nævnte stednavne indarbejdet på kort over de sogne, hændelsen vedrører.

Generelle observationer fra f.eks. Jylland eller hele landet er også medtaget, når det findes at have betydning for udviklingen i de himmerlandske egne. Dette gælder også den nationale lovgivning gennem tiderne helt tilbage fra landskabslovene fra Middelalderen.

I 2018 udkom årbogen Fra Himmerland og Kjær Herred med artiklen 'Ulve i stor overflødighed' skrevet af Jakob Ørnbjerg. Der er tale om et omfattende materiale, som Jakob Ørnbjerg har indsamlet og anvendt i sin artikel. Mit arbejde med dette atlas tager bl.a. udgangspunkt i Ørnbjergs artikel fra 2018.

Jacob Ørnbjerg har anvendt stort set samme kilder og litteratur, som jeg har samlet i forbindelse med forstudiet til dette atlas. I de tilfælde, hvor jeg ikke har adgang til materiale, som Ørnbjerg har anvendt, vil hans artikel være angivet som kilde.

En samlet liste over anvendte kilder og litteratur er medtaget i slutningen af denne rapport.

EN NOTITS OM VALIDITET AF KILDER

Ulven er et dyr, der er omgivet af megen mystik, angst og vrede. Derfor er der mange myter og sagn om ulven, både i Danmark og internationalt.

Myterne og sagnene om ulven stammer helt tilbage fra Bibelen. Ulven beskrives som det onde selv: Ikke blot er ulven glubsk og sønderriver sit bytte, men det kan endog være for andet end at stille sin sult. Ulven indgår i bibelens myter i både det gamle og det nye testamente.

Ulven optræder ofte i de danske folkesagn og gamle danske folkeviser samt andet kunst. I denne analyse er medtaget omtale af de sagn og myter, som fastsætter stedet til at være en lokalitet i Himmerland. Det vil klart fremgå, at der er tale om en myte eller et sagn – men helt op til nyere tid, må vi konstatere, at det ofte kan være vanskeligt at skelne mellem, hvad der er virkelighed, og hvad der er menneskets fantasi.

STRUKTUREN I DETTE ATLAS

Dette atlas omfatter ni kapitler. Baggrund for udarbejdelsen er beskrevet i denne Introduktion.

Derefter følger otte kapitler, hvor hvert enkelt kapitel repræsenterer atlas over hændelser vedrørende ulve i et af Himmerlands herreder fra oldtiden til i dag. Herefter følger et kapitel, hvor der er registreret hændelser, som omhandler Himmerland, men som ikke umiddelbart kan stedfæstes.

En hændelse kan som ovenfor nævnt være observationer af eller drab på ulve. Det kan være sagn og myter forbundet med dyret, og det kan være lokale stednavne, der relaterer sig til ulven.

Bagerst i dette atlas er der medtaget en samlet liste over litteratur og kilder.

STRUKTUR FOR HÆNDELSER I ATLAS

Hvert enkelte sted med angivelse af hændelse med ulv vil blive udarbejdet efter samme skabelon.

En hændelse kan være alt fra en konkret information om tilstedeværelsen af en ulv i lokalområdet til myter og sagn fra området.

Skabelonen omfatter følgende elementer:

1. *Basiskort over herredet med sogne og lav.*
2. *Alle lokaliteter inden for samme herred er samlet i et enkelt kapitel.*
3. *Beskrivelse af stedets tilhørsforhold til sogn og lav. Lokaliteterne er samlet under samme sogn i herredet.*
4. *Kort med angivelse af lokaliteter for hændelser i sognet.*
5. *Beskrivelse af selve hændelsen. Typisk vil der være tale om oplysninger om hændelsens art samt citater fra anvendte kilder om hændelsen. Endelig er der vedhæftet en præcis kildeangivelse for hver enkelt oplysning.*

Hvor der er tale om hændelser beskrevet inden for områder, der er større end selve sognet, vil disse i visse tilfælde blive samlet i en afsluttende opsamling for enten sognet, herredet eller hele Himmerland – herunder f.eks. oplysninger, der gælder for hele Jylland eller Nordjylland osv.

INFORMATIONSBOKSE MED BAGGRUNDSVIDEN

I atlaset er der udarbejdet et kapitel med generel information om ulven samt informationsbokse med viden om lovgivning, jagt m.v. vedrørende ulve. Informationsbokse er placeret i forhold til, hvor det er informationer, der behandles i lokalitetsbeskrivelsen af hændelser.

ULVEN OG DENS HISTORIE I DANMARK

I dette kapitel er der en kort introduktion om ulven og dens historie i Danmark.

ULVENS BIOLOGI

Der findes mange informationskilder til ulvens biologi. I det følgende er der kun slået ned på nogle ganske få informationer af betydning for indholdet i dette atlas. Mange af oplysningerne stammer fra et foredrag af ulveeksperten Thomas Boesdal på Lille Vildmosecentret den 18. maj 2024:

- Ulven bliver ofte forvekslet med store hunde. Mange angreb på husdyr viser sig ved DNA-test at være foretaget af hunde.
- De generelle kendetegn, der karakteriserer ulven, er, at den holder hovedet lavt, når den går og løber, og den holder halen nede. Der er cirka 60 centimeter mellem potespor. Potesporet er aflangt – længere end det er bredt. Ulven laver typisk et enkeltspor, således at den træder i sit eget fodaftryk med bagpoter. Når ulven går over i trav – som er den mest energibesparende form for løb – 'danser' den. Ulven kan løbe med en hastighed på omkring 50-60 kilometer i timen.
- Frem til murens fald igennem Europa var ulven uddød i Tyskland. De nærmeste forekomster til Danmark var i Polen og også i vores nabolande Norge og Sverige.
- I 2007 blev en ulv trafikdræbt i Nordtyskland syd for den danske grænse. I år 2012 observeredes den første ulv i Danmark. I mere end to hundrede år havde den været borte efter intensiv jagt i 1700- og 1800-tallet.
- Ulven er i dag udbredt til store dele af Europa. Men et problem er, at der er tale om udbredelse i enklaver, således at der ikke sker den nødvendige opblanding til at styrke ulvens biologi mellem de forskellige fragmenter af bestande i lande som Spanien, Italien, Tyskland og Polen. Det er beregnet, at der forefindes cirka 10 populationer af ulve og et samlet antal af ulve på 20.000 dyr i Europa.

- Det generelle indtryk og de statistiske oplysninger viser, at der på trods af ulvebestande i tætte befolkningsområder med stor turisme ikke er problemer med ulve i de europæiske bestande.
- Oplevelse af ulve i naturen er i mange regioner anvendt som en turistattraktion.
- Ulve parrer sig normalt i februar og marts måned, og de føder i gennemsnit fire til seks hvalpe i april eller maj måned.
- Inden for et revir vil der kun være plads til to voksne, ynglende ulve. Andre ulve vil blive dræbt. Derfor vandrer ulven lange afstande for at finde nye revirer og nye partnere.
- Ulven sparer energi på sin vandring. Den løber typisk langs veje og jernbaner om natten. Ulven er en god svømmer med svømmehud mellem tæerne.
- Ulven kan forcere et hegn på mere end to meter, men på jagt, hvor den skal returnere med dele af byttedyr, graver den sig under større hegn.
- En normal flugtafstand for en ulv, der træffer på mennesker, er omkring 300 meter.
- Ulvens fødegrundlag er hjorte og vildsvin, men den kan også angribe husdyr som f.eks. får. Ulven patruljerer typisk langs veje og jernbaner efter ihjel-kørte rådyr og andet. I Danmark er det væsentligste byttedyr krondyr. I Lille Vildmose formodes ulven at tage et krondyr, ung eller hind, om ugen. Ulven vil normalt æde byttet fra midten, ikke ved hovedet eller bagfra.
- Ulven har ynglet i Danmark i de seneste år. Ulvene forsvinder, og eksperter mener, at der foregår en relativ stor illegal jagt med krybskytteri.
- På websiden ulveatlas.dk er der aktuelle informationer om ulvebestanden i Danmark i dag samt oversigt over observationer fra år 2012 til i dag.

HISTORISK OM LOVGIVNING OM ULVE OG ULVEJAGT I DANMARK

Ulven i Oldtiden

Oldtiden i Danmark omfatter perioden fra Arilds tid til år 1050, hvor Middelalderen starter.

”Ulven kendes nu fra Danmark fra 34 forhistoriske fund, hvoraf det ældste stammer fra Yngre Tundratid.”

Kilde: Henning Scheel (red.): Den danske jagt i fortid og nutid, H. Hirschsprungs Forlag, København, 1957, side 51.

Ulven i Middelalderen & frem til år 1700

I denne rapport anvendes følgende opdeling i historiske perioder: Middelalderen omfatter i Danmark perioden år 1000 til reformationen i år 1536. Efterfølgende fulgte Renæssancen, der omfattede perioden år 1536 til år 1660. Den efterfølgende periode betegnes Enevælden. Enevælden strakte sig fra år 1660 frem til år 1849.

I hele denne periode formodes der at have været en ulvebestand i Danmark, og bestanden gav anledning til en evig kamp mellem mennesket og dette ”grumme dyr”. Poul Lorenzen fortæller om, hvordan det blev en tradition at hænge dræbte ulve i galge, som var det gemene mordere eller tyve:

”Saxo fortæller, at Frode Fredegod befalede at straffe 2- og 4-benede Ransmænd paa samme maade, hvorfor han hængte Ulve i Galger eller Træer, og en fransk Rejsende fortæller fra 1562 om saadanne Ulvegalger paa Sjælland. I Holsten hængte man endog Ulvene iført Klæder ligesom Tyvene. Skikken holdt sig lige saa længe som Ulvene selv. En mand, der var født 1735, fortalte, at han i sin Ungdom efter en jagt i Dravitskov (Sønderjylland) havde set 14 ulve hænge i Galge, og saa sent som 1811 blev en Ulv skudt ved Viborg og ophængt i Galgen”.

Kilde: Poul Lorenzen: Vildt og vilddyr i dansk folketro, Ejnar Munksgaard, København, 1948, side 75.

Fra det 15. århundrede

”Privilegier, som ikke kan henføres under Begrebet Immunitet, men dog som Regel ligesom denne havde Besiddelse af Jordegods til Forudsætning. Det drejer sig her i de fleste Tilfælde om Beføjelser, der oprindelig tilkom alle, men i Tidens Løb var blevet berøvet de ufri Stænder og derved var kommet til at fremtræde som Privilegier for Adelen. Herhen hørte Jagtretten, der siden det 15. Aarhundrede var forbeholdt Kongen og de privilegerede Stænder.”

Kilde: Poul Johs. Jørgensen: Dansk Retshistorie, 1940, side 392.

Middelalderen - den tidligste lovgivning

Fra Middelalderen har vi de første nedskrevne love. Det gælder de danske landskabslove. Landskabslovene omfatter en lov for Jylland, en lov for Sjælland og en lov for Skåne. Hver region i det danske rige havde sin egen lov.

Den Jyske Lov blev fastsat af kong Valdemar Sejr på et Rigsmøde i Vordingborg i marts år 1241, og senere formentligt vedtaget på landstinget i Viborg.¹

Hvorvidt de enkelte elementer i landskabslovene allerede havde været gældende før den officielle vedtagelse, er uvist. Om reguleringen af vilde dyr og jagt konkluderer Annette Hoff i sin bog Lov og landskab, at²

”Når der skulle jages vilde dyr i skovene, giver de danske landskabslove umiddelbart kun udtryk for, at det var tilladt for alle at jage...”

Men allerede i år 1326 under kong Valdemar den 3. fastsættes, at jagtretten er forbeholdt *”kongen og de privilegerede stænder”*.³

¹ Danmarkshistorien.dk, opslag marts 2024.

² Annette Hoff: Lov og landskab, Aarhus Universitetsforlag, 1997, side 267.

³ Samme, side 267.

Jagttretten tilhørte kongen, men de rettigheder og ydelser, som kongen gav afkald på, tilfaldt lokale myndigheder, f.eks. lensmanden eller den lokale herremand.

Kongernes jagttretigheder var i øvrigt afgørende for udviklingen af både ejerstrukturen og den administrative inddeling af landet. Herom konkluderer P: J. Jørgensen i sin bog Dansk Retshistorie:⁴

”... Kronen arbejdede, særlig gennem de store Mageskifter med Adelen under Frederik II, systematisk hen til at faa samlet Krongodset i store sluttede Komplekser i enkelte Egne af Landet. Herved spillede Kongernes Jagtinteresser en ikke ringe Rolle...”

I Middelalderen blev der indført en ulveskat, der skulle være med til at finansiere jagten på ulve. I 1513 blev Ulveskatten ophævet på Sjælland.⁵

C. Weismann skriver om de første egentlige lovbestemmelser om Jagten i Christian den Andens gejstlige Lov af 1521:

*Endelig er det ikke Jagten helt uvedkommende, at der efter Kap. 121 ved alle Landsbyer skal graves Kuler, hvori alt Kvæg, heste, Hunde og Svin, som døer i Landsbyen, skal henlægges, thi der blev utvivlsomt taget Ulve og Ræve ved disse Kuler.”*⁶

År 1553

23. oktober 1553 Kolding, S. Seuerini ep. Dag.

”Til Bønderne i Himmersyssel og Vendsyssel. Da Ulvene gjøre Kongens Undersaatter i Nørrejutland stor Skade paa deres Kvæg, har Kongen befalet Jacob Brochenhus, Embedsmand paa Alborghus, paa belejlig Tid om Aaret at gjøre Jagt paa dem. Bønderne skulle derfor, naar og hvor Jacob Brochenhus tilsiger dem, møde med Vaaben og Værge og Ulvefogderne, som han indsætter, lydige. Hvo som bliver

⁴ Poul Johs. Jørgensen: Dansk Retshistorie. Retskildernes og forfatningsrettens historie indtil sidste halvdel af det 17. aarhundrede, G.F.C. Gads Forlag, 1939, side 466.

⁵ C. Weismann: Vildtets og jagtens historie i Danmark, Forlaget Skippershoved, 1985, side 39.

⁶ C. Weismann: Vildtets og jagtens historie i Danmark, Forlaget Skippershoved, 1985, side 40.

hjemme eller ikke er Ulvefogden lydig, skal bøde 6 Mark til Kronen, hvis han er Kronens Tjener, eller til sit Herskab, hvis han er Adelen Tjener, samt straffes som en ulydig.”

Kilde: Kancelliets Brevbøger, s. 266. T. 4, 290. Her fra Ole Færch, Diplomatarium Hornumense, 2004.

Fra 17. Århundrede

”Foruden at Adelsgodserne gennemgaaende blev større, blev de endvidere bedre afrundede, idet der gennem Køb og Salg eller Mageskifte arbejdedes paa at samle Bøndergodset i størst mulig Nærhed af Hovedgaardene. Herved blev Bestyrelsen af Godset billigere og lettere, og der aabnedes større Mulighed for at udnytte Bøndernes Hoveriarbejde, hvis Betydning for Hovedgaardernes Drift var vokset stærkt. samlingen af Godset havde desuden for Adelen Interesse ved, at den gjorde et større Antal af dens Fæstere til Ugedagsmænd, hvorved de opnaaede Fritagelse for ekstraordinære Skatter. Lignende Bestræbelser havde iøvrigt allerede i nogen Grad gjort sig gældende i Tiden før Reformationen. Ogsaa Kronen arbejdede, særlig gennem de store Mageskifter med Adelen under Frederik II, systematisk hen til at faa samlet Krongodset i store sluttede Komplekser i enkelte Egne af Landet. Herved spillede Kongernes Jagtinteresser en ikke ringe Rolle, men Mageskifterne var ogsaa et Led i Bestræbelserne for en fordelagtigere Fordeling af Godset under Lenene.”

Kilde: Poul Johs. Jørgensen: Dansk Retshistorie, 1940, side 465.

Krigene i det 17. århundrede

Det er en almen antagelse, at populationen af ulve blev større under krigene i det 17. århundrede. Herom skriver Poul Lorenzen i 1948:⁷

”Til tider har Ulvene været talrige i Danmark. De tiltog saaledes under Krigene i det 17de Aarhundrede. Der ligger Virkelighed bag Sagnene og Folketroen om Ulvene og deres Hærgen, og disse Folkeminder er levende endnu. Der lyttes den Dag i Dag til Beretninger fra den Gang ”der var Ulve i Danmark.”

⁷ Poul Lorenzen: Vildt og vilddyr i dansk folketro, Ejnar Munksgaard, København, 1948, side 73.

Kilde: Poul Lorenzen: Vildt og vilddyr i dansk folketro, Ejnar Munksgaard, København, 1948, side 73.

Kongelig ulvejæger udnævnes i 1677

C. Weismann skriver om situationen i 1670'erne:⁸

"I den strenge Vinter 1674, da baade Bøndernes Kreaturer og Vildtet døde i Mængde af Sult og Kilde, brød ulvene ind i Fæhusene og Faarestierne. Jo fattigere befolkningen blev, desto mere mærkedes naturligvis den Skade, ulvene anrettede, og skønt der vel nok blev gjort noget fra Jagtvæsenets Side for at indskrænke deres Antal, fandt Kongen det dog i 1677 nødvendigt at ansætte en særlig Ulvejæger for Jylland og Slesvig, en Tysker, rimeligvis en Sachser, der hed Johan Tüntzer."

Kong Christian den Femtes Jagtforordninger

Forordningen af 19. februar 1681 fastsætter, hvordan ulvejagten skal organiseres under amtmændene og den udpegede jægermester.

Forordning af 23. juni 1683 fortsætter organisering, men fastsætter også strafmuligheder i form af bøder til de bønder, der ikke deltager i de planlagte ulvejagter.

I åbent brev fra 26. december 1685 gives jægermestrene ret til at udføre ulvejagt overalt i landskabet og beføjelser til at indkalde folk med heste til jagten forøges.

I Jagtforordningen af 8. december 1688, sker der yderligere skærpelse af indkaldelse til ulvejagt, og nu indføres en dusør for drab på ulve i forordningens Artikel 37. Herom redegør C. Weismann:

"Den som kan fange eller dræbe nogen Ulv paa Proprietærers grund, enten i Enemærke eller på Fællig, skal næste Tingdag bringe den til det Herreds- eller Birketing, under hvilket han har dræbt den, og her skal Ulven flaaes og Raden hænges op paa en Plads ved Tinget. Herredsskriveren skal indføre det i Tingbogen, og Herredets eller Birkets Bønder derefter give den paagældende fire Rigsdaler for hver gam-

⁸ C. Weismann: Vildtets og jagtens historie i Danmark, Forlaget Skippershoved, 1985, side 467.

*mel Ulv, en for hver ung. Desuden maa den, der har dræbt Ulven, beholde Bælgen. Den samme dusør gives Skovridere og andre Jagtbe-
tjente, som skyder dem i Kongens Vildtbane.”*

Disse bestemmelser blev videreført i ny jagtforordning af 18. april 1732.⁹

Indsatsen mindskede ulvestammen i Jylland, og den sidste ulv blev skudt i år 1813.

C. Weismann opsamler i sin glimrende bog ”Vildtets og jagtens historie i Danmark” om ulvens betydning i Jylland i dette par århund-
rede:¹⁰

*”Der kan vel nok findes nærmere Oplysninger om Ulven i Jylland ved at gennemgaa de gamle Tingbøger, som findes i betydeligt Tal, men
det her gengivne Materiale er formentligt tilstrækkeligt til at vise, at den almindelige Mening om Ulven i Jylland maa revideres noget. Den
Skade, Ulven anrettede, kunne være slem for den enkelte, som det gik ud over, men Ulven har vistnok haft nok saa stor Betydning gennem
de Uvillie, Jagterne paa den fremkaldte, som gennem den Skade, den anrettede paa Kreaturerne.”*

Marts 2024

I dag henhører forvaltning af ulve under Miljøstyrelsen. Nedenstående dispensationsregler til regulering af ulv er downloadet fra Miljøsty-
relsens webside:

Regler for dispensation til regulering af ulv

Ulven er omfattet af EU's habitatdirektiv, som forbyder forsætligt drab. Det betyder, at ulve kun kan reguleres under særlige betingelser og
med dispensation fra Miljøstyrelsen.

Dispensation til regulering af ulv kan gives, hvis der ikke findes anden løsning, og det ikke truer ulvens naturlige udbredelse. Begrundelsen
for dispensation kan bl.a. være hensyn til den offentlige sundhed og sikkerhed eller for at forhindre alvorlig skade på besætning og andre
former for ejendom.

⁹ C. Weismann: Vildtets og jagtens historie i Danmark, Forlaget Skippershoved, 1985, side 471ff.

¹⁰ C. Weismann: Vildtets og jagtens historie i Danmark, Forlaget Skippershoved, 1985, side 500.

Miljøstyrelsen foretager sammen med Naturstyrelsens ulvekonsulent en vurdering i det enkelte konkrete tilfælde og afgør, om der er tale om en problemulv, og i forlængelse heraf om regulering (bortskydning) er nødvendig.

Bortset fra de situationer, hvor en ulv udgør en akut risiko for menneskers sikkerhed, skal man altid først forsøge at afværge de skader, ulven eventuelt kan forårsage, på mindre vidtgående måder. Det kan f.eks. være ved at skræmme ulven bort eller ved at hegne med ulvesikrede hegn, der hvor en ulv tager husdyr.

Selv om en ulv har normal ulveadfærd og ikke kan betegnes som en problemulv, kan den i nogle tilfælde vække bekymring i et lokalområde. I sådanne tilfælde bør man også gøre brug af de mindre vidtgående muligheder som bortskræmning og hegn.

Nedenfor skitseres fire forskellige typer ulveadfærd, der medfører, at en ulv kan karakteriseres som problemulv:

Forudsætninger for dispensation til regulering af ulv

Ulv, der mangler en instinktiv skyhed over for mennesker

Ulv, der mangler instinktiv skyhed overfor mennesker, er f.eks. habituerede ulve, der ikke flygter ved konfrontation med mennesker eller gentagne gange opsøger områder med mennesker. Det er ikke i sig selv unormal ulveadfærd, at ulve opsøger eller passerer tæt forbi bebyggelse jf. DCE-notat "Ulves adfærd nærbebyggelse" fra 13. maj 2015.

En ulv der mangler instinktiv skyhed kan f.eks. være:

- En ulv der trods relevant og rimelig afværge ses over flere dage under 50 m. fra beboelse, legepladser, institutioner el.lign.
- En ulv, der trods relevant og rimelig afværge flere gange nærmer sig mennesker trods kort afstand (50 m.).
- En ulv der på anden måde trods relevant og rimelig afværge flere gange udviser åbenlys interesse i at nærme sig mennesker eller f.eks. opsøger skraldespande.

Relevant og rimelig afværge kan f.eks. være bortskræmning, opsætning af hegn, og at tilsigtet eller utilsigtet fodring stoppes.

Ulv, der har specialiseret sig i husdyr som byttedyr og ulve, der angriber husdyr trods relevante og rimelige afværgeforanstaltninger. Dvs. mere end én episode, som involverer samme individ

Relevante og rimelige afværgeforanstaltninger forstås som:

- Fungerende ulvesikrede hegn.
- Hegn, der gentagne gange har været forsøgt ulvesikret i overensstemmelse med Miljøstyrelsens retningslinjer for ulvesikring af hegn, men hvor ulvesikringen fejler af årsager, der ikke med rimelighed kan tilskrives husdyrholderen, f.eks. hvor husdyr afgræsser større naturarealer og hvor vedligeholdelsen stiller særligt store krav, f.eks. fordi hegningen ofte gennembrydes af andet vildt.
- Hegn indenfor, hvilke der anvendes egnede vogterhunde.

En ulv der har specialiseret sig i husdyr som byttedyr kan f.eks. være:

- En ulv der angriber husdyr indenfor en ulvesikret hegning.
- En ulv der angriber husdyr indenfor en hegning, der gentagne gange er forsøgt ulvesikret i overensstemmelse med Miljøstyrelsens retningslinjer for ulvesikring af hegn.
- En ulv, der angriber husdyr på en bedrift, hvor der efter vejledning fra Naturstyrelsen anvendes midlertidige afværgeforanstaltninger, f.eks. natfold, og hvor det af tidsmæssige årsager ikke har været muligt at lave permanent ulvesikring af hegn.

Ulve, der angriber hunde

En ulv der angriber hunde, som færdes lovligt i naturen eller på privat område.

Ulve, der er til fare for menneskers sikkerhed

Ulve der er til akut fare for menneskers sundhed og sikkerhed.

- Rabiessyge ulve.
- En ulv, der udviser aggressiv adfærd overfor mennesker (se afsnit om nødværge mv.).

Nærværende definition tager ikke stilling til begrebet nødværge, som kan finde anvendelse i forbindelse med akut opståede situationer, hvor det ikke vurderes muligt, at indhente en forudgående tilladelse fra Miljøstyrelsen. Nødværgereglerne hører under Justitsministeriet og er defineret i Straffelovens §13.

Kilde: Miljøstyrelsen: Regler for dispensation til regulering af ulv. 17. marts 2024, download fra styrelsens webside.

ULVENS FØDEGRUNDLAG FØR UDRYDDELSE I DANMARK

I 1700- og 1800-tallet berettes der om en forøgelse af ulvebestanden i Jylland. Bestanden blev tilsyneladende forøget hver gang Danmark var i krigstilstand. Men ulvene væsentligste naturlige fødegrundlag blev samtidigt fjernet, da kongen beordrede kronvildt og rådyr nedskudt uden nogen form for grænse for at få dyrene udryddet. Årsagen var, at de efter sigende ødelagde afgrøder, ikke blot kornet på markerne, men også ved at bide knopper fra træerne i skove.

Men alligevel var der masser af føde til ulve i det jyske landskab. Det mest udbredte husdyr i dette par århundreder var fåret. Overalt i det åbne landskab græssede fårene.

Fra 1600-tallet havde bønder begyndt at udnytte de store lyngheder til græsområder for får. Fårene gav ikke blot kød på bordet, men også uld til familiens tøj og måske til salg på markeder. I løbet af 1700-tallet blev store dele af heden opdyrket som egentlige græsområder.

Ulvens fødegrundlag i får og lam

Får og lam har helt tilbage til den tid, hvor Bibelen blev nedskrevet været en vigtig fødekilde for ulven – og dermed blev ulven en trussel for mennesket, der forsvarede sine husdyr.

Danmark har været et solidt fødekammer for ulvene i 1800-tallet. For sommeren (juni måned) opgøres fåre- og lammebestanden i Danmark i publikationen 'Statistisk tabelværk udgivet af den hertil allernaadigst anordnede kommission, femte hæfte, 1842.

Opgørelsen viser, at der i hele Danmark var en bestand på 1.644.607 får. Det svarer til, at der var 38 får pr. kvadratkilometer i hele landet.

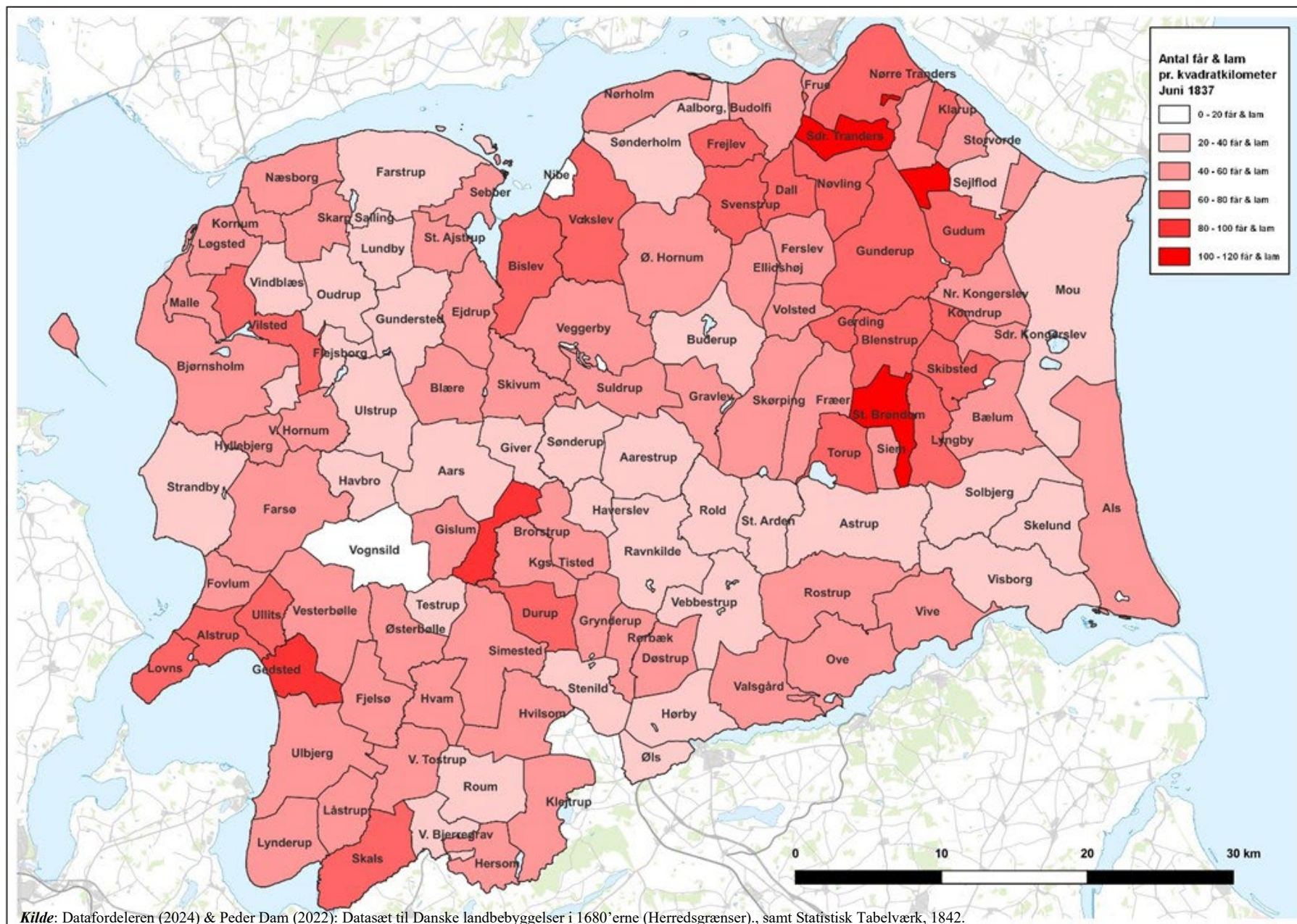
I Jylland var der 39 får pr. kvadratkilometer, men i Himmerland var der gennemsnitligt hele 48 lam pr. kvadratkilometer. I Tabel 1 er antallet af får pr. arealenhed beregnet for de himmerlandske herreder.

Tabel 1. Himmerlandske Herreder, Areal og antallet af får & lam, juni 1837

Herred	Areal	Antal får	
		Antal dyr	Får pr. km ²
Fleskum	359,0	19.662	55
Gislum	281,9	13.975	50
Hellum	273,2	15.638	57
Hindsted	450,2	18.598	41
Hornum	426,6	21.575	51
Rinds	400,1	19.539	49
Slet	318,8	11.018	35
Års	278,3	13.322	48
<i>Himmerland</i>	<i>2.788,1</i>	<i>133.327</i>	<i>48</i>

Kilde: Egne beregninger på basis af 'Statistisk tabelværk udgivet af den hertil allernaadigst anordnede kommission, femte hæfte, 1842, Tabel 1.

Som det ses af tabellen, var der omfattende fåreavl overalt i Himmerland. Nedenstående kort viser forskellene i antal får og lam pr. kvadratkilometer i de enkelt himmerlandske sogne.

JAGTFORMER OG JAGTVÅBEN

I dag vil det gængse våben til ulvejagt være en riffel, men det er jo en moderne teknologi. Derfor må det formodes, at det var de færreste bønder eller andre, der deltog i jagten på ulve i 1700- og 1800-tallet, der havde adgang til skydevåben. De skulle som klappere være bevæbnet med forke eller lignende.

Jagtformerne til fangst og drab af ulve omfattede op til 1800-tallet følgende metoder:

- Anvendelse af skydevåben, f.eks. ved udlægning af ådsel eller fra hest.
- Anvendelse af snarer, garn og net. Se Figur 1 og Figur 2 med illustrationer fra Töntzens jagtbog fra 1682.
- Anvendelse af gift.
- Anvendelse af gilder og ulvegrave.

Specifikt om gilder og ulvegrave

- Til ulvejagt blev der mange steder i landet anvendt gilder. Et gilde er et ældre ord for en indretning, som blev anvendt til fangst af f.eks. ulve ved hjælp af lokkemad.
- I Danmark blev denne type gilder oftest betegnet ulvegrave. Nogle ulvegrave er blevet bevaret, så vi ved, hvordan de kunne være indrettet. Der var ganske enkelt tale om en sløret faldgrube. Det var gravede huller, som der var lagt et dække over. Ulven faldt igennem dækket, og gruben var således indrettet, at dyret ikke var i stand til at komme op igen. Herefter var det enkelt at dræbe dyret i sikker afstand fra det sandsynligvis rasende rovdyr. Dækket over faldgruben kunne være tungt træ, der faldt ned over dyret i fælden.
- For at lokke ulven hen til ulvegraven kunne der anvendes levende byttedyr som f.eks. et lam, der var placeret nede i graven.
- Annette Hoff fortæller om faldgruberne eller ulvegravene:¹¹
- *"Faldgruber til ulve har i middelalderen været anvendt i store dele af Europa, men disse regnedes i den europæiske samtidige jagtlitteratur som en del af de fattiges jagt, i modsætning til herskabsjagterne med hunde og falke."*

¹¹ Annette Hoff: Lov og landskab, Aarhus Universitetsforlag, 1997, side 270.

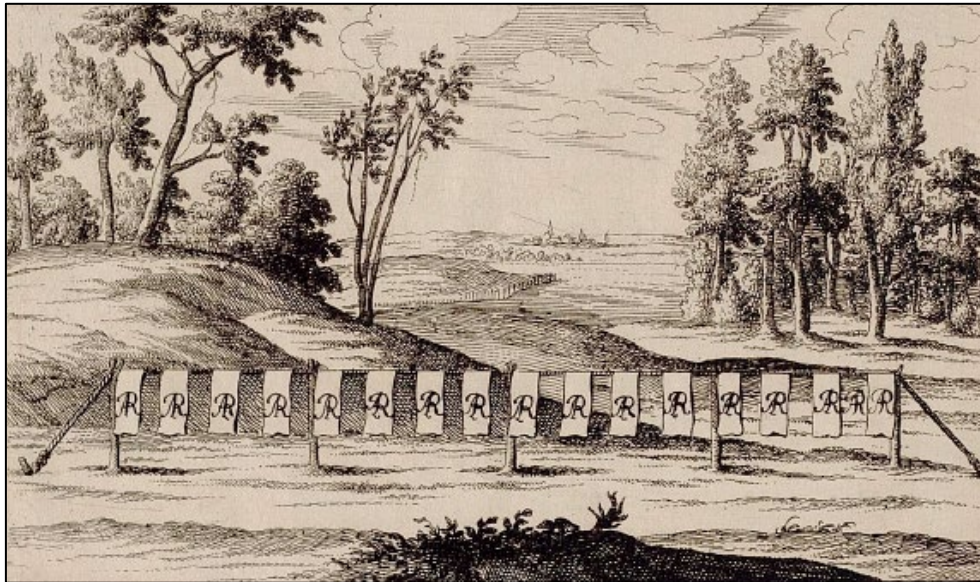
- I Danmark er der udgravet ulvegrave flere steder i Jylland, men ingen vurderes til at være anlagt før efter Middelalderen.
- Et væsentligt problem med ulvegravene var, at bondens dyr eller endog mennesker kunne styrte ned i de skjulte huller. Derfor var der også fastsat lovgivning om, hvad eventuelle bødekraft og anden erstatning kunne være, hvis andet end jagtbyttet gik i fælden.

Figur 1. Anskueliggørelse af anvendelsen af net til jagt på ulve

Kilde: Johann Tüntzer, Der Dianen hohe und niedere Jagdgeheimnüss, år 1682.

Figur 2. Anvendelse af flag

Kilde: Johann Tüntzer, Der Dianen hohe und niedere Jagdgeheimnüss, år 1682, 2. del, side 35.

DET HIMMERLANDSKE LANDSKAB – FØR OG NU

Ulvens valg af levested i de danske landskaber er heder, moser og større skovområder. Og vigtigt for valg af sted er selvfølgelig også adgangen til vildt og anden føde.

I perioden frem til den sidste ulv blev skudt i Jylland i 1813 og i perioden fra genindvandringen af den første ulv til Jylland i 2012 er Himmerland vidt forskellige habitater for ulve. Det kan f.eks. anskueliggøres med, at der befolkningstallet er forøget betydeligt og landskabsformer som hede, mose og kær i stort omfang i dag enten er bebygget eller inddraget til landbrugsjord med dyrkning.

MYTERNE OM ULVEN

Et solidt udgangspunkt for at analysere ulvens rolle i myter og sagn og i folkemunde i øvrigt må være dyrets rolle i bøgernes bog – Bibelen. Ulven er nævnt i både det gamle og det nye testamente, og bibelen er absolut med til at bringe had over dette rovdyr.

ULVEN I BIBELENS BERETNINGER¹²

Ulven er nævnt flere gange i det gamle testamente. I Første Mosebog bliver ulven nævnt af Jakob. Jakob er den ene af patriark og således stamfader til Guds folk. Jakob får tolv sønner, der hver især bliver stamfader for de tolv stammer, som det bibelske Israel består af.

Faderen Jakob har samlet sine tolv sønner omkring sig, og fortæller dem hver især, hvordan deres rolle vil blive fremtiden. Den sidste og yngste søn, han nævner, er Benjamin. Benjamins fremtid beskriver Jakob således:

”Benjamin er en rovgrisk ulv. Om morgenen æder han rovet, om aftenen deler han byttet.”

Benjamin får tildelt et område i den sydlige del af det bibelske Israel. Han spiller en vigtig rolle i myten om israelernes hungersnød og rejser og bosættelse i Egypten.

Ulven er altså allerede karaktersat i Første Mosebog, som værende rovgrisk, og alene æde rovet, for dog senere at dele ud af byttet.

I Esajas’ Bog i Det Gamle Testamente optræder ulven igen. Her er det i sagnet om Davidssønnens fredsrige. Her beskrives Guds Rige, før mennesket ødelægger sig selv og river hele Guds skaberværk med sig, incl. ulven.

I fredsriget får selv ulven en positiv rolle:

”Ulven skal bo sammen med lammet, panteren ligge sammen med kuddet; kalv og ungløve græsser sammen, en lille dreng vogter dem.”

Senere i samme bog er det selveste Gud Herren, der fører ordet og fortæller om sit rige:

¹² Citaterne fra Bibelens Gamle og Nye Testamente er fra Bibelselskabets danske version af bibelen, online på bibelselskabet.dk.

”Ulven og lammet græsser sammen, løven æder strå som oxen; men slangens føde er støv. Der findes hverken ondskab eller ødelæggelse på hele mit hellige bjerg, siger Herren.”

I Ezekiels Bog i Det Gamle Testamente berettes om Jerusalem, blodets by. Der er tale om afskyelige handlinger, og her kan ulven naturligvis, må man vel sige, være med til at billedgøre rædslerne:

”Stormændene i landet er som ulve, der sønderriver bytte; de udgyder blod og gør det af med mennesker for at skaffe sig uretmæssig vinding.”

Ikke blot er ulven glubsk og sønderriver sit bytte, men det kan endog være for andet end at stille sin sult.

I Habakkuks Bog i Det Gamle Testamente. Habakuk er profet. Han anråber Gud Herren for at få stoppet menneskets vold og indbyrdes krige. Habakuk nævner folket kaldæerne. De er ”grusomme og frygtelige”, de drager ud over hele jorden for at erobre bopladser, der ikke er deres. I sin anrøbning af Gud nævner han selvfølgelig også ulvene i sin beskrivelse af dette forfærdelige folkefærd:

”Deres heste er hurtigere end pantere, rappere end nattens ulve. Rytterne galoperer af sted, de kommer flyvende fra det fjerne som en ørn, der jager efter bytte. De kommer alle for at øve vold...”

Igen får ulven altså en lidet elsket rolle i beskrivelsen af vold og krig.

I Sefanias’ Bog i Det Gamle Testamente nævnes ulven igen. Og igen er ulven et symbol på det voldelige og negative. Beretningen drejer sig om Dommen over Jerusalem. Om byen skriver Sefania bl.a.:

”Dens stormænd er brølende løver, dens dommere er nattens ulve, der gnaver ben indtil morgen.”

I Siraks Bog karakteriseres ulven billedligt som de vigtigste karaktertræk hos mennesket – nemlig som synder:

”Hvad har ulv og lam til fælles? Sådan er det også med en synder over for en gudfrygtig.”

Nu skal vi videre til Det Nye Testamente af Bibelen.

Matthäusevangeliet fortsætter retorikken fra det Gamle Testamente om ulven som det værste, man kan forestille sig. Denne gang er det Jesus, der i sin bjergprædiken nævner ulven, i sin beskrivelse af de falske profeter:

”Tag jer i agt for de falske profeter, der kommer til jer i fåreklæder, men indeni er glubske ulve.”

Allerede i bibelen finder vi altså myten om, at 'en ulv kan skjule sig i fåreklæder'.

Senere i samme evangelie benytter Jesus sin udsendelsestale for de tolv apostle. Igen er ulven symbol for det onde:

”Se, jeg sender jer ud som får blandt ulve. Vær derfor snilde som slanger og enfoldige som duer.”

I Lukas Evangeliet anvender Jesus igen ulven som symbol for det absolut onde. Det sker i udsendelsen af de tooghalvfjerds, der skal rejse ud til de steder, som Jesus selv senere vil besøge:

”Gå! Se, jeg sender jer ud som lam blandt ulve.”

I Johannes' version i Johannesevangeliet anvendes ulven igen som symbol på alt ondt. Det sker i beretningen om Den gode hyrde:

”Jeg er den gode hyrde. Den gode hyrde sætter sit liv til for fårene. Den, der er daglejer og ikke er hyrde og ikke selv ejer fårene, ser ulven komme og lader fårene i stikken og flygter, og ulven går på rov iblandt dem og jager dem fra hinanden; for han er daglejer og er ligeglad med fårene.”

Den sidste gang, hvor ulven spiller sin karakteristiske rolle i bibelen om det gode og det onde, er i Apostlenes Gerninger i beretningen om Paulus' tale til de ældste fra Efesos. Efesos var en rig oldtidsby, i dag en af Tyrkiets mest imponerende ruinbyer:

”Tag vare på jer selv og på hele hjorden; i den har Helligånden sat jer som tilsynsmænd, for at I kan være hyrder for Guds kirke, som han har vundet sig med sit eget blod. Jeg ved, at når jeg er borte, vil der komme glubske ulve til jer, og de vil ikke skåne hjorden. Ja, blandt jer selv vil der stå mænd frem og tale falsk for at få disciplene med sig. Derfor skal I være på vagt. Og husk på, at jeg gennem tre år uophørligt, nat og dag, har vejledt hver enkelt under tårer.”

Bibelens ord er væsentlige i det danske samfund. Det fremgår jo indirekte af vort lands grundlov, hvor der allerede i kapitel 1 fastslås, at *”den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke og understøttes som sådan af staten.”*

Måske kan man konkludere, at med fokus på det evangeliske, så sætter kirken også fokus på ulven som symbol for det onde?

ULVEN I DANSKE SALMER¹³

Med anvendelsen af ulven som symbol på det onde i bibelen synes det helt naturligt, at det stakkels dyr får samme rolle i de danske salmer.

I 1689 skriver den danske digter Thomas Kingo salmen '*Mørket skjuler jorderige*'. Det er på samme tidspunkt, hvor kongens forordning for alvor sætter system i ulvens udryddelse i Danmark. Salmen henviser til Lidelseshistorien. Ulven er nævnt i salmens vers 4 og vers 6:

Vers 4:

*Hjerte Jesus, kære broder,
lysets Herre, hvorfor skal
natten, syndens mørke moder,
natten, lasters skjul og dal,
dække dig med mulm og mørk?
Hvorfor skal af Helved-ørk
hine grumme ulve springe,
dig til gravens mørke bringe?*

Vers 6:

*Gid de blus, de spyd og stænger,
hvormed du antastet blev,
stedse mig i sindet hænger,
thi de mig en frihed skrev,
at Guds lys for mig går op
frelser både sjæl og krop
fra hvert slag og syndeplage
af den Helved-ulv og drage.*

¹³ Citaterne af vers fra de danske salmer er hentet fra Den Danske Salmebog Online, dendanskesalmebogonline.dk

Den grumme ulv sættes i salmen i sammenhæng med termer som nat, mørke, synd, laster, grav, og i vers 6 benævnes ulven endog som 'Helved-ulv'.

Samme år digter Kingo salmen '*Længe haver Satan spundet*'. Igen er temaet Jesu lidelseshistorie. I salmens vers to kommer ulvetænderne frem:

Vers 2

*Se, hvordan de Jesus slæber,
om han end frivillig går;
grumme hænder, slemme læber,
driver, skubber, skænder, slår!
Hver er fuld af hævn og harm,
frygter dog for stor alarm;
som et lam i ulvetænder
må han følge, hvor de render.*

Grumme hænder og så ulvetænderne. Temaet er det samme, og ulven er det onde.

Ulven som symbol fortsætter op igennem tiden. Næste salme har titlen 'En hyrde glemmer fåret ej'. Salmen er digtet af Lorenz Lorenzen i år 1700, og af Hans Adolph Brorson i 1735. Det første vers lyder:

Vers 1

*En hyrde glemmer fåret ej,
som løber på den vilde vej,
hvor ulven er at vente;
ni og halvfemsindstyve må
det, som det kan, i ørken gå;
det tabte vil han hente.*

I 1837 anvendes ulven igen i en salme som symbolet på det onde. Denne gang er det N.F.S. Grundtvig i påskesalmen '*I kvæld blev der banket på Helvedes port*'. I salmens vers tre nævnes ulven. Salmens vers to og tre er det Jesu' ord, der citeres:

Vers 2

*»Fra Himlen jeg melder nu Helvedes kryb:
Fra jorden nedstiger en kæmpe,
han springer i gry over svælgende dyb,
for gråd selv i Helved at dæmpe.*

Vers 3

*Han vandrer på gløder som jomfru på gulv,
han tramper på øgler og drager,
hugormen han knuser, og Helvedes ulv
han binder, mens afgrunden brager.«*

Ulven er 'Helvedes ulv' og nu optræder endnu et dyr som symbol på ondskaben; hugormen.

I år 1840 er det en anden berømt salmedigter, B.S. Ingemann, der anvender symbolerne om hyrde, lam og ulv. Det gør han i salmen '*Frelseren er mig en hyrde god*': Vers 1 og 2 sætter scenen med det velkendte tema – frelseren, lammet og ulven:

Vers 1

*Frelseren er mig en hyrde god,
hos ham skal jeg intet savne:
Lammet hviler ved hyrdens fod,
nævnes med kærlige navne.*

Vers 2

*Såret jeg flyed fra ulvens tand,
mit blod til hans fod er rundet.
Selv han bar mig til kildens rand,
dér har jeg lægedom fundet.*

I 1861 er det den norske salmedigter og folkevisesamler M.B. Landstad, der anvender ulven som symbol i sin salme 'Gud, lad dit ord i nåde lykkes':

Vers 2

*Lad ingen falsk profet forvilde
os bort i nattens sure nød,
lad ingen lærdom vrang forspilde
vor trøst af Jesu dyre død!
Jag bort hver ulv i fåreham,
o hyrde god, vogt dine lam!*

Ulven skal jages bort, og den skjuler sig i fåreham.

ULVEN I FOLKESANGE

Højskolesangbogen rummer en væsentlig del af den danske sangskat. Ulven optræder flere steder i højskolesangbogen:

I den nordiske mytologi spiller fenrisulven en betydelig rolle. Der er tale om en overnaturlig kæmpe ulv. Det var et bestialsk væsen, der endte bundet i en hule, hvor den dag i dag står og hyler af raseri.

Fenrisulven optræder i Simon Grotrians version af salmen 'Min nåde er dig nok'. Med Gud som fortæller nævnes fenrisulven i salmens første vers:

*Min nåde er dig nok
når Fenrisulven glammer
og Midgårdsormen blir
dit eget slips, der strammer.*

N.F.S. Grundtvig gendigter det nordiske helte­digt Bjarkemål, og heri optræder fenrisulven igen i vers 6:

*Den, som kaldte;
det tør Hjalte,
det tør Sjællands bondeknøs;
det tør Bjarke,
om i marke
Fenris-ulv end selv var løs,
lyst han har til med god Løve
Odin selv at nå og kløve;
Bodvar Bjarke slår til bunds.*

Også i salmen 'I kvæld blev der banket på helvedets port' anvender N.F.S. Grundtvig den nordiske mytologi og fenrisulven i sit digt. Vers 3 lyder således:

*Han vandrer på gløder som jomfru på guld,
han tramper på øgler og drager,
hugormen han knuser, og Helvedes ulv
han binder, mens afgrunden brager."*

Pia Raug's smukke sang 'Regnvejrsdag i november' introducerer begrebet ulvetid. Ulvetid kobles i sangen til vintertid. Vers 5 lyder;

*Jeg vil male dagen hvid
nu hvor det er ulvetid
købe franske anemoner
for de sidste tyve kroner
lytte til Vivaldis toner
jeg vil male dagen hvid.*

Ulvetid kan måske forbindes til det alment anvendte begreb ulvetimen. Det er i folkemunde det tidspunkt på dagen før aftensmaden, hvor de små børn er trætte og kan være utilfredse med hvad som helst, og hvor forældrene skal nå indkøb, madlavning og måske at bade børnene.

FLESKUM HERRED

Fleskum Herred omfatter den nordøstligste del af Himmerland. Herredet er i dag opdelt i 19 sogne, når vi tæller sognene i Aalborg by med.

Herredets samlede areal udgør cirka 359 kvadratkilometer.

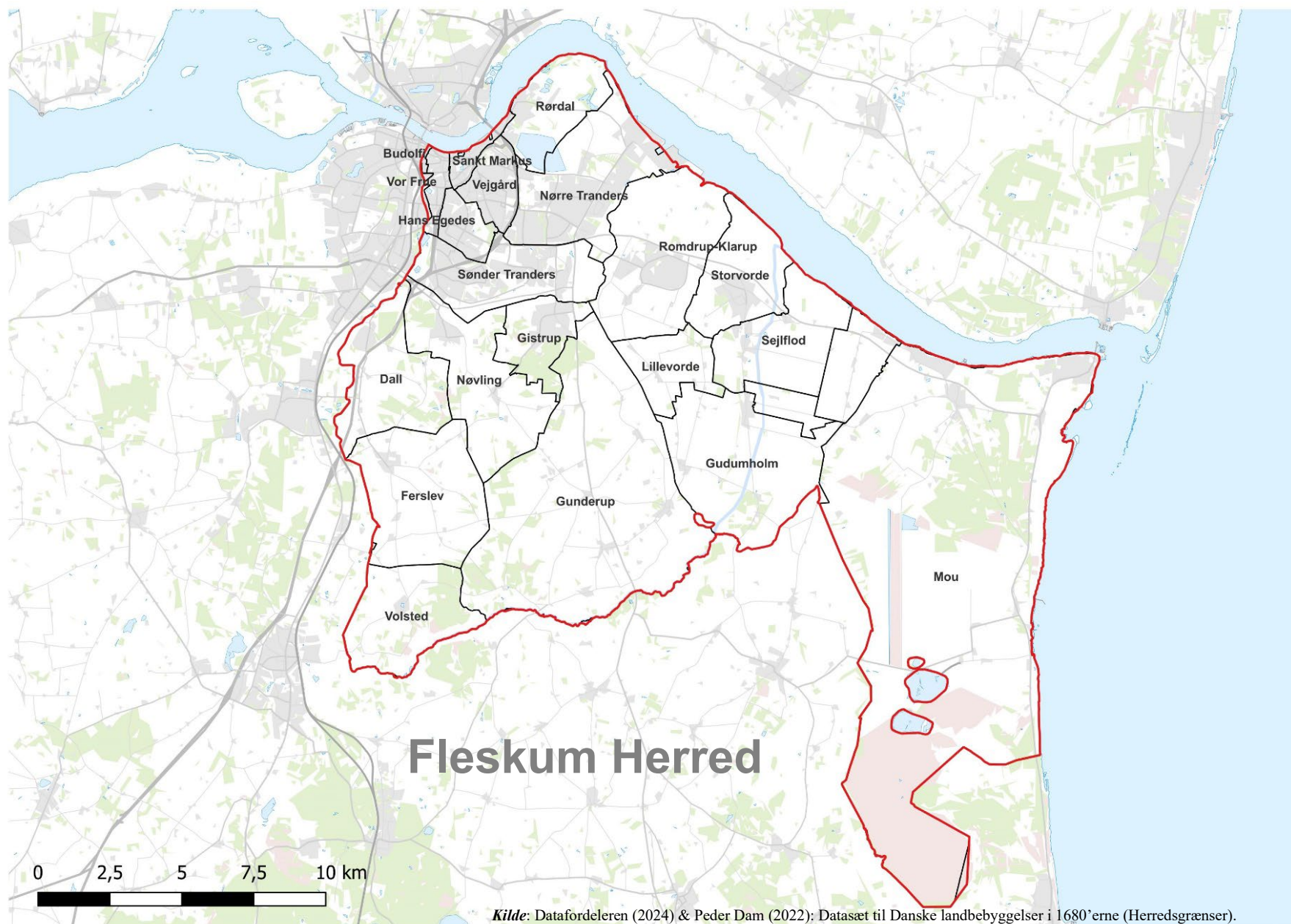
Det største landskabselement er Lille Vildmose ud mod Kattegatkysten.

HÆNDELSER MED ULV I FLESKUM HERRED

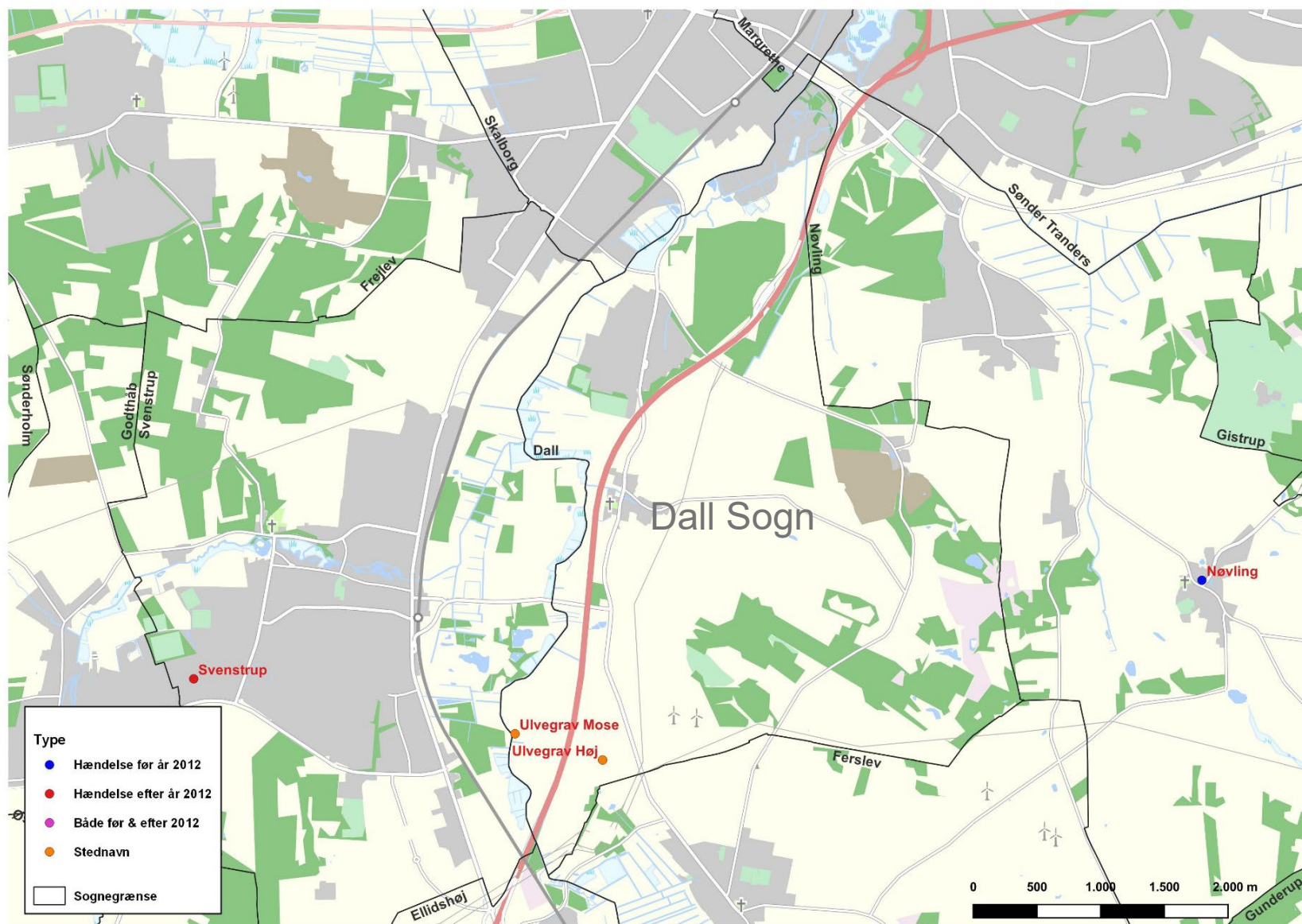
I en indberetning fra stiftamtmanden fra år 1735 fremgår det, at ulvene blev vurderet til at gøre stor skade i Fleskum og Hornum Herred:

"Allehaande Slags belydelige Kreaturer, som udi benævnte Herreder opføres og findes nemlig Hester Stude, Kiør og Faar, hvoraf Ost og Smør, Tellig, Huder og Skind, Svin og Flæsk, Kalkunskerhøns, Gæs, Ænder, små Høns, Duer og deslige er og findes overalt. Item de, som Vildt er, som Ulve og Ræve; er Mængde af og gjør Landmanden stor Skade paa hans Kreaturer, aarsagen efter allernaadigste Forordning sjælden holdes Jagt for dem at øelægge."

Kilde: Indberetning fra stiftamtmand til kongen i året 1735 på foranledning af missive af 23. juni 1735. Her fra Chr. Christensen: 'Tilstanden i Himmerland ved aar 1735' i: Fra Himmerland og Kjær Herred, Historisk Samfund for Aalborg Amt 1915-17, II bind, side 496.

DALL SOGN

Ulvegrav Mose

Ager / mose syd for Dall ved sognegrænsen til Svenstrup Sogn.

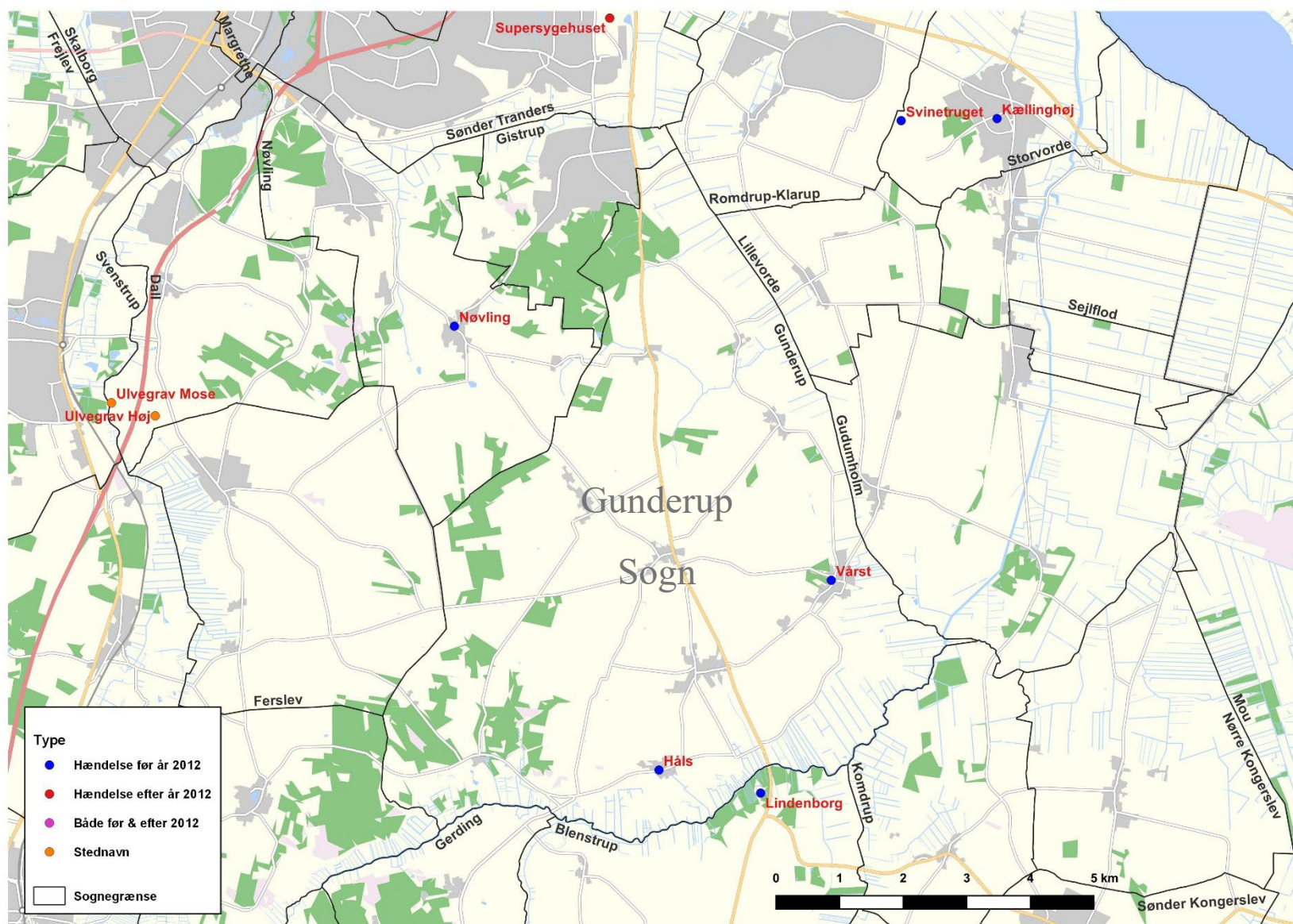
Kilde: Danish Family Search, opslag maj 2024.

Ulvegrav Høj

Stednavn øst for Ulvegrav Mose syd for Dall by.

Kilde: Høje og Lave Målebordsblade, SDFI Kortviser, Opslag maj 2024.

GUNDERUP SOGN

Håls

Lindenberg Birks Tingbog:

Den 17. januar 1689: Smed Jens Christensen. Ulv skudt i Vårst – dusør 4 Rdl.

Sted angiver dusørmodtagerens bopæl.

Kilde: Lindenberg Birks Tingbog 1685-1689, bog 2, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Vårst

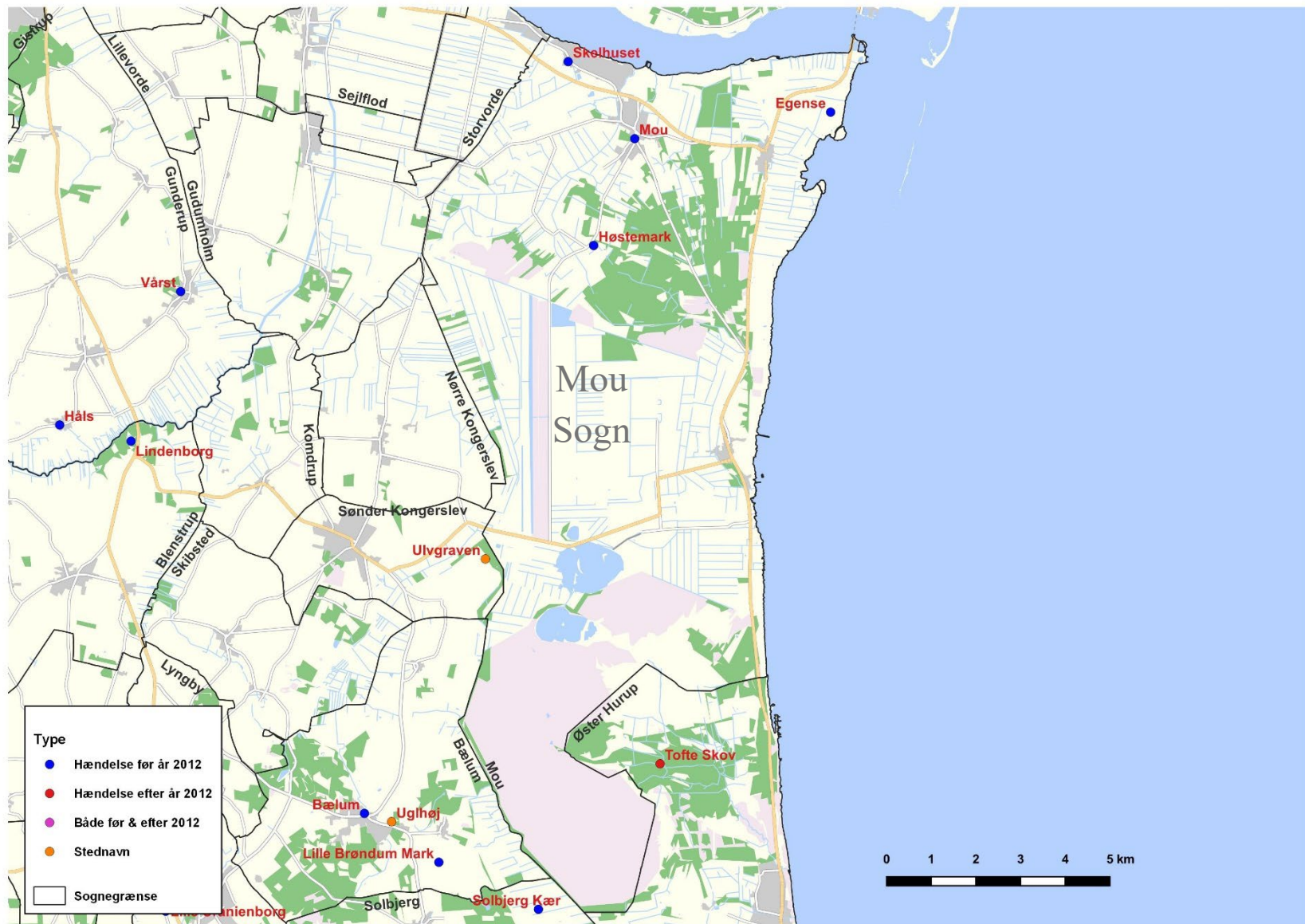
Lindenberg Birks Tingbog:

Den 31. marts 1692: Niels Christensen, Nørgård. Ulv dræbt – dusør ikke delt.

Sted angiver personens bopæl. Hændelsen er tilsyneladende registreret to gange i tingbog. Her er kun valgt den første hændelse.

Kilde: Lindenberg Birks Tingbog 1689-1694, bog 3, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

MOU SOGN

Høstemark

C. Weismann beretter i sin bog 'Vildtets og jagtens historie i Danmark':

"1740 klagede Thøger Larsen af Høstemark over Ulvene, som plagede alle, der ejede Gods og Hartkorn i Jylland, og navnlig var slemme i Aalborghus, Aastrup, Børghum og Sejlstrup Amter. De var saa talrige, at der ofte blev set fire, seks ja ti gamle Ulve i en Flok, og de var taget saaledes til, fordi nogle Proprietærer var modvillige og ikke lod deres Ride- eller Ladefogeder følge med Bønderne ved de af Stiftsbe-falingsmanden afholdte Ulvejagter og fordi der manglede Ulvegarn, som det vilde koste 2-400 Rdl. At anskaffe, men blev der blot givet en Skilling aarlig af hver Td. Hartkorn paa det betydelige Areal, hvor Ulvene havde taget Overhaand, kunde Garnene let anskaffes og vedli-geholdes og Ulvene hurtigt udryddes. Sidste Aar havde de revet 12 Køer og 1 Hoppe for ham personlig paa Høstemark, og hertil kom al den Skade, hans Bønder led, som var en usigelig Mængde af store og smaa Kreaturer, og i dette Aar havde de gjort Skade paa over 50 "Bæster og Føller" i to Sogne, foruden Kvæg. Jægermesteren havde over 30 Mil i Længden at holde Ulvejagt paa, saa han kunde vel ikke overkomme det. Thøger Larsen kunde bevise, at der alene paa Høstemark et Aar var ødelagt 21 gamle og ulve Ulve, og deraf kunde de høje Herrer i Økonomikollegiet selv se, hvor mange der maatte være i Landet.

Rathlou oplyste, at Høstemark var en liden Klatgaard ved Vildmosen, og der var næppe Grund til at reflektere paa Thøger Larsens Andra-gende. Den tidligere Stiftsamtmand havde for nogle Aar siden rekvireret Fuldmagt hos Rathlou til at afholde Ulvejagt, og da gik alt godt nok, og var der saa mange Ulve, som Larsen mente, vilde den nuværende Amtmand ogsaa nok rekvirere Ulvejagt. Kort efter skrev Amt-manden, at Larsens Opgivelser var mere end upaalidelige /fausse) og at han kunde være Landet til mere Skade end Ulvene."

Rathlou er hofjægermester Christian von Rathlou.

Kilde: Breve fra Jægermester- og Overførsterdistrikterne. Br. XVIII. 23. marts 1740 & Overjægermesterens Arkiv. Diverse ind. Breve 1711-31. 27. juni 1740. Her fra C. Weismann: Vildtets og jagtens historie i Danmark, Forlaget Skippershoved, 1985, side 489-490.

Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1688-1707:

Den 19. december 1689: Rasmus Rasmussen: Ulv ombragt og leveret til tinge.

Sted angiver dusørmodtagerens bopæl.

Kilde: Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1688-1707, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1688-1707:

Den 18. maj 1693: Bertil Madsen: Ulve – 3 små hvalpe levende.

Sted angiver dusørmodtagerens bopæl.

Kilde: Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1691-95, bog 2, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1688-1707:

Den 21. januar 1698: Willads i: Ulv skudt – hængt i galgen.

Sted angiver dusørmodtagerens bopæl.

Kilde: Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1695-99, bog 3, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1688-1707:

Den 25. maj 1699: Rasmus Rasmussen: Fanget 3 ulvehvalpe, ophængt i Galgen.

Sted angiver dusørmodtagerens bopæl.

Kilde: Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1695-99, bog 3, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1688-1707:

Den 3. juni 1706: Bertil Madsen: 8 ulveunger fremvist – og dræbt.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1704-1707, bog 4, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Mou

Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1688-1707:

Den 30. januar 1690: Niels Madsen: Ulv skudt og fremvist på tinge.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1688-91, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1688-1707:

Den 14. januar 1692: Mads Jørgensen, tjener i Præstegården: Ulv skudt og ophængt.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1691-95, bog 2, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1688-1707:

Den 23. maj 1695: Niels Madsen: Ulv – en gammel hanulv.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1691-95, bog 2, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Skelhuset

Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1688-1707:

Den 3. marts 1698: Niels Madsen: Ulv dræbt og ophængt i galgen.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1691-95, bog 2, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Egense

I 1947 verserer beretningen om observationer af ulv på isen og ved kysten. De forskellige lokalaviser berettede om jagten på ulven fra Sverige.

I Vendsyssel Tidende kom der ny tolkning af ulven ved Egense:

”Det mystiske og ulvelignende Dyr menes at være en Hund, idet Fru Købm. Andreasen fra sin Kennel i V. Hassing har mistet en sjælden og kostbar Hund af Racen Lakræv. Hunden har tidligere tilhørt Cirkus Miehe og løb bort for nogle dage siden. Af angst for, at folk nu skal finde på at skyde den sjældne Lakræv, har Fru Andreasen sendt to Mand til Als for at faa konstateret, om Dyret er den undvegne Cirkushund.”

Kilder: Vendsyssel Tidende, 12. marts 1947, Fjerritslev Avis, 10. og 12. marts 1947. Løgstør Avis, 11. marts 1947, Aalborg Stiftstidende 13. marts 1947, Skagen Avis, 29. marts 1947.

Ulv paa Isen ud for Himmerland?

Øjenvidner hævder bestemt, at ingen Fejltagelse er mulig.

I Egense i Østhimmerland saa flere Beboere i Lørdags en Ulv paa Isen udfor Kysten, og da Dyret gik i Land, blev det forfulgt af to Mænd fra Egnen, Gdr. Ant. Nielsen og Gdr. Jens Meldgaard med Jagtgeværer.

Den formentlige Ulv flygtede op i en nærliggende Skov, hvorfra man atter fik den jaget ud, men

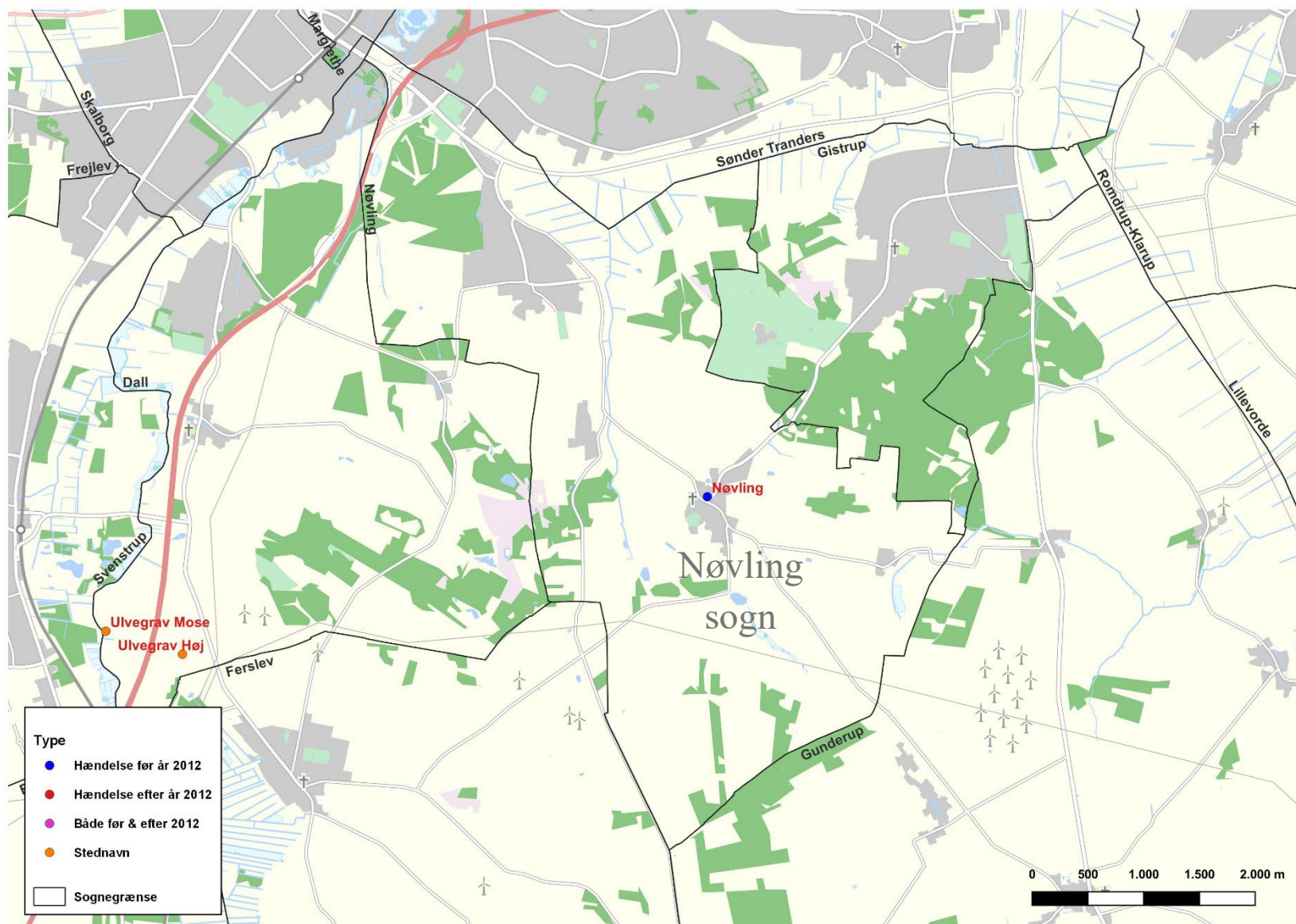
lør man kunde faa Ram paa den, flygtede den paany ud over Isen og forsvandt.

Afstøbninger af Dyrets Spor.

Der er taget Afstøbninger af Dyrets Spor. Fyrpasseren paa Egense Fyr og andre Vidner hævder bestemt, at det var en Ulv.

Løgstør Avis 11. marts 1947.

NØVLING SOGN

Nøvling

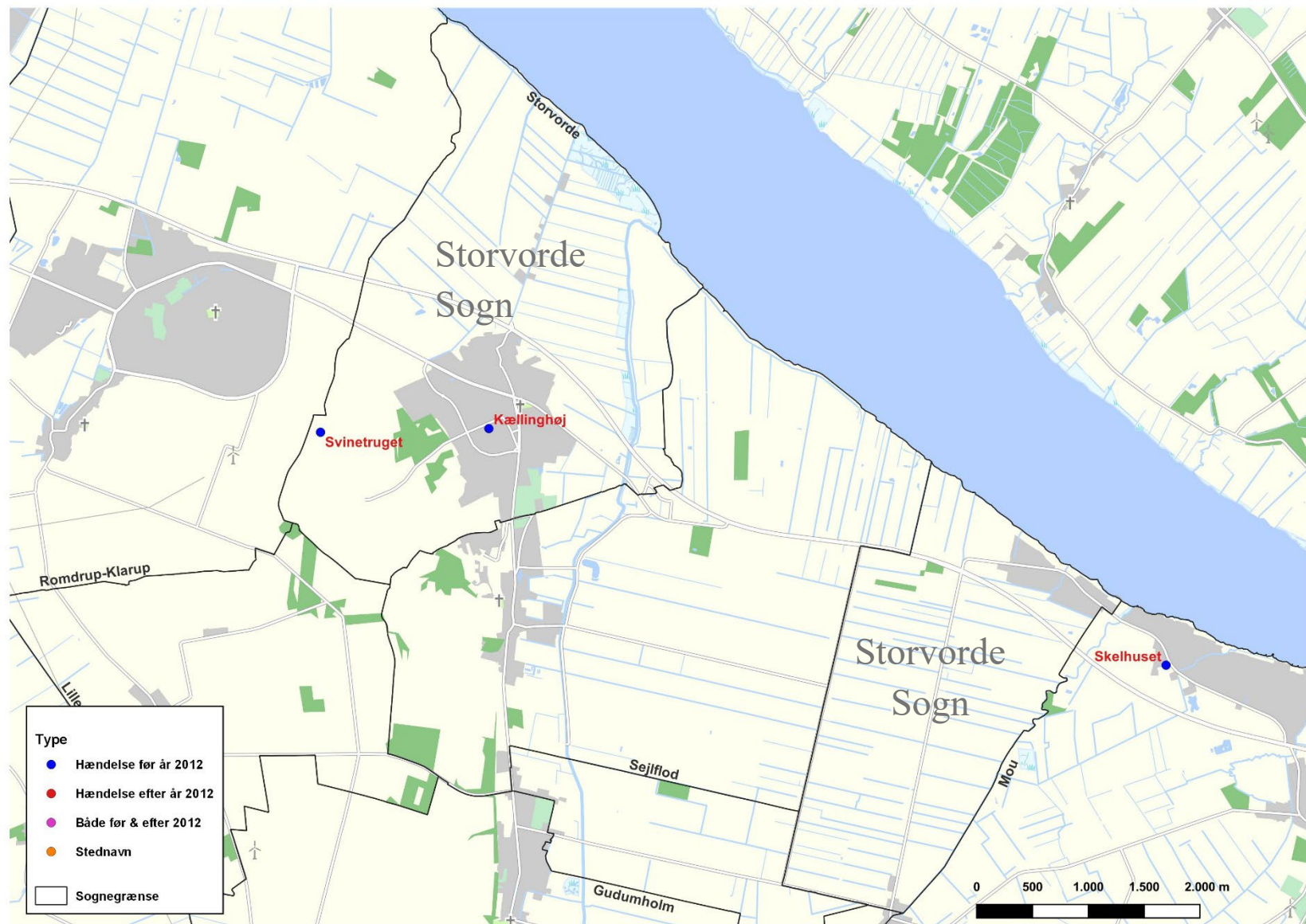
Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1688-1707:

Den 27. maj 1697: Niels Christensen: 6 ulveunger aflivet ved Tinget.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1695-99, bog 3, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

STORVORDE SOGN

Svinetruget

I 1924 beretter Søren Pedersen fra Storvorde om ulvegrav ved dalen Svinetruget ved sognegrænsen til Romdrup-Klarup Sogn:

”Naar man nu følger Vejen længere op, til man kommer op paa et af de de højeste Punkter, faar man en Lavning eller Slugt lige for sig og længst ude i Vest, der kan man se, at Slugten bliver dybere og Terrænet hæver sig brat op paa begge Sider af Slugten. Slugten danner et Byskjel mellem Romdrup og Klarup. Slugten paa det dybeste kaldes Svinetruget. Her var der lavet en Ulvegrav til at fange de graa Bæster i. Her blev saa nedsat en Gaas i et Bur nede i Graven, og naar Gaasen gjaldede, hidkaldte den Ulvene, som saa for at fange Gaasen maatte springe i Graven, hvoraf den ikke senere kunde komme op, men blev næste Dags Morgen skudt af Skytten fra Klarupgaard. Nu siger Sagnet, at der boede en fribonde i Klarup ved Navn Vinter, hvis Søn Godsejer Bagger Griis havde fortørnet. Han hentede Gaasen hver Gang der blev én sat i Graven, saa naar Naadigherren og hans Skytte kom, var der intet. Gaasen var borte, og der var heller ingen Ulv. Naadigherren anede, hvem der havde Skyld i dette og lagde sig tillige med Skytten og Ridefogeden i et (Skjul) Baghold og fangede her Fribondens Søn og førte ham til Hundehullet paa Klarupgaard. Hvad der senere hændte mellem Fribonden og Naadigherren hører jo Klarup til.”

Kilde: Søren Pedersens beretning fra 1924 om Storvordes historie, Lokalthistorisk Arkiv for tidligere Sejlflod Kommune, opslag maj 2024.

Kællinghøj

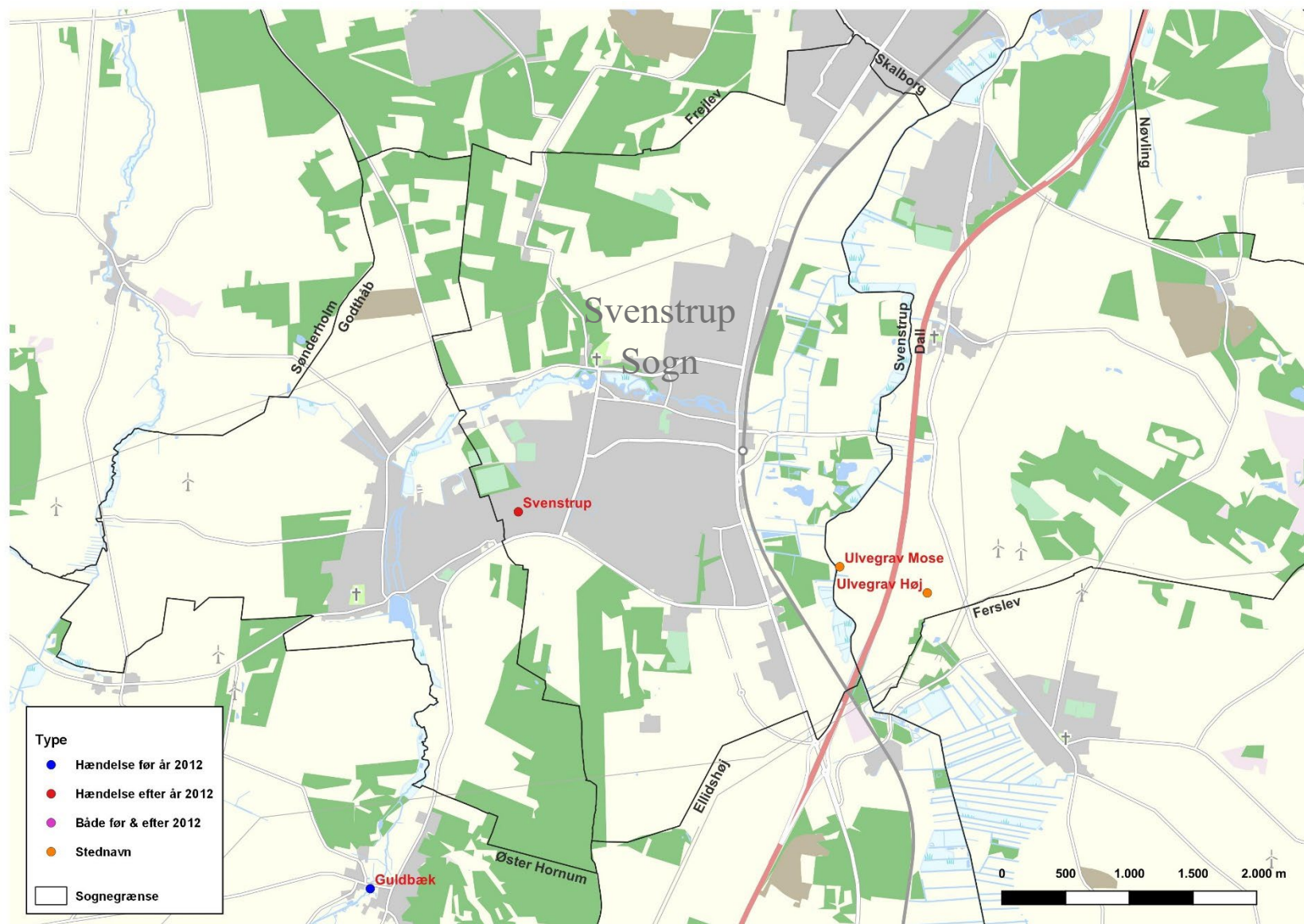
I 1924 beretter Søren Pedersen fra Storvorde om ulvegrav ved dalen Svinetruget ved sognegrænsen til Romdrup-Klarup Sogn:

”Der gaar en vej fra Storvorde By til Overdrevslodderne eller Overmarken, den begynder ved den sydlige del af Byen og kaldes Kællingdalsvej, og Navnet stammer fra en Høj, som kaldes Kællinghøj, som er beliggende på Overdrevet. Den har formodentlig i sin Tid været brugt som Baunehøj. Om den siger Sagnet, at en Kone i Lillevorde vilde i Besøg i Storvorde, og saa vilde hun gaa tværs over Marken for at korte Vejen. Da traf det sig saaledes, at da hun passerede et stykke Hede, som var mellem Lillevorde og Storvorde, kom der en Ulv efter hende, og da hun opdagede den, tog hun et rødt Skørt eller Nederdel af sig og hængte det op paa en Stok paa Højen. Da den enlige Ulv ikke turde angribe, satte den sig til at tude, saa der kom flere til. Da Ulvene, som var tilkaldt ved den førstes Tuden, saa mærkede, at de var blevet narrede af den, sønderrev Flokken den Ulv, som havde kaldt de andre til. Siden den Tid har Højen været kaldt Kællinghøj.”

(Usikker placering på kort).

Kilde: Søren Pedersens beretning fra 1924 om Storvordes historie, Lokalthistorisk Arkiv for tidligere Sejlflod Kommune, opslag maj 2024.

SVENSTRUP SOGN

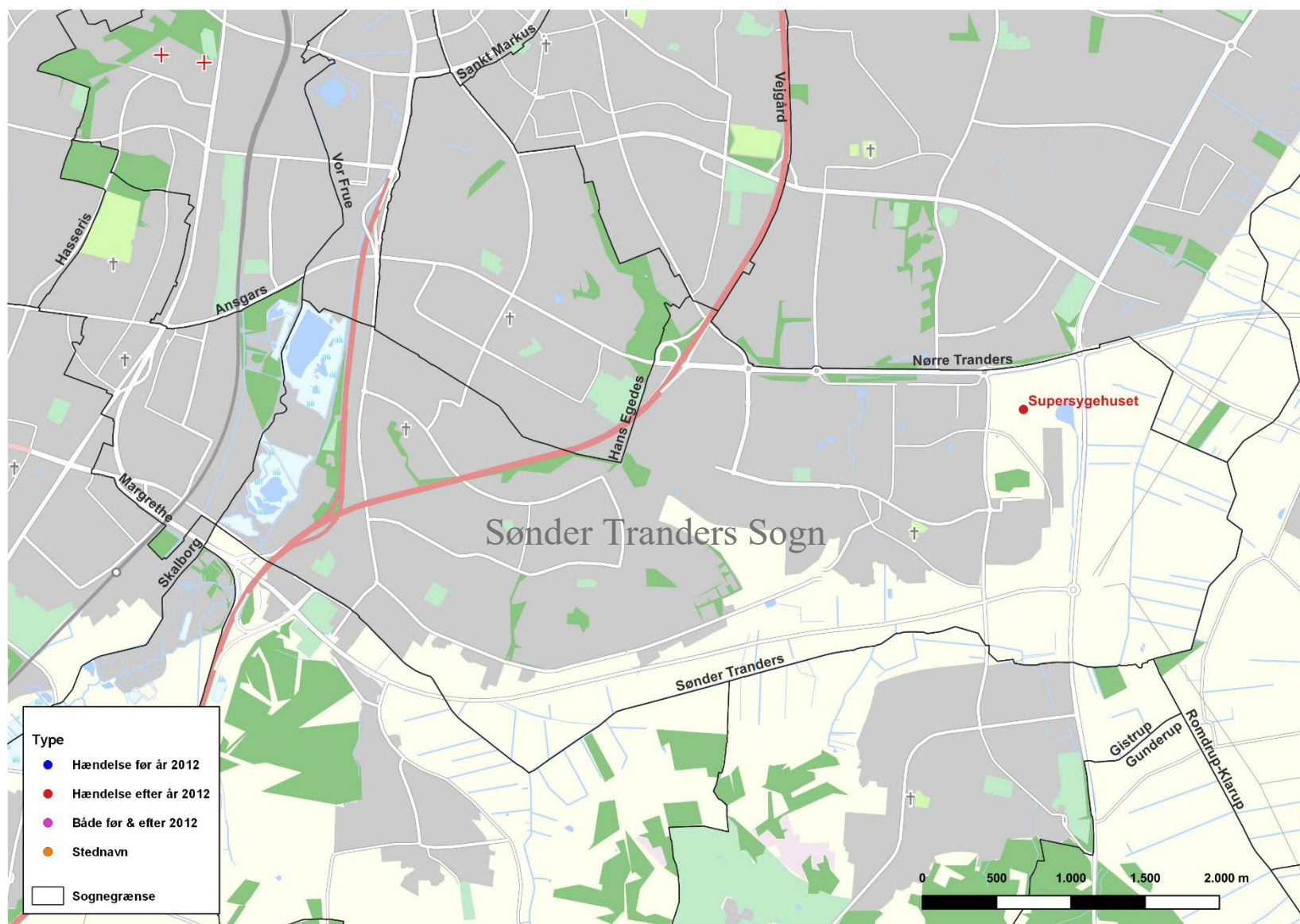
Svenstrup

Ulv filmet i villakvarteret Midgården i Svenstrup i januar 2022.

Senere også filmet ved Gl. Viborgvej i Svenstrup.

Kilde: Nordjyske.dk, 7. januar 2022 & 23. maj 2022.

SØNDER TRANDERS SOGN

Supersygehuset

Ulv fotograferet og filmet omkring Supersygehuset og Føtex tæt på Gistrup.

I samme område blev ulv spottet i december 2021. Ulven blev også set inde i industrikvarter i Aalborg Øst.

Kilde: Mig og Aalborg, 21. marts 2022 & Mig og Aalborg, 15. januar 2022.

GISLUM HERRED

Gislum Herred ligger i den vestlige del af Himmerland. Herredet strækker sig fra Risgaarde Bredning (arm i Limfjorden) i vest til grænsen til Hindsted Herred mod øst. Mod nord grænser Gislum Herred op til Slet og Års Herreder og mod syd til Rinds Herred.

De eksisterende sognegrænser følger ikke helt herredsgrænserne. Den væsentligste ændring her er, at Binderup Sogn i denne analyse behandles under Års Herred.

ALSTRUP SOGN

Hestbæk

Tang Kristensen fortælling af Jens Kristian Kristensen, Risgårde:

"Det var også i den tid, en mand her ude i Hestbæk lod en springhest firesko. og dernæst lod han ham gjøre hagehvas, og så slog han hingsten løs ved føløgene om natten. Den gang ulven kom og vilde plegse føllene, så søgte hesten jo til dem og vilde redde dem. Hingsten kom godt fra det, og føllene også, og han havde slået den ene hage lige ind i stjærnen af ham, så han lå og var stendød."

Kilde: Evald Tang Kristensen: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, 1891-1893, side 91-92.

Alstrup

Tang Kristensen fortælling af Post-Lavst, Ullits:

"Der er en ulvegrav ude på den holm i Ullits kjær, der kaldes Ullits holm. Der er også en ulvegrav på Alstrup ejendom her sønden og osten for kirken. De huller var så store og dybe, at det her hus kunde stå på enden i dem, og de var trinde, for at ulvene ikke kunde komme op igjen af dem."

Kilde: Evald Tang Kristensen: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, 1891-1893, side 98-99.

Tang Kristensen fortælling af A.P. Lauritsen, Strandby:

"En ulv vilde have et føl og gik og snusede om det, men kunde ikke komme til for øget. Så gik den hen og væltede sig i nogle tørre muldvarpeskud, og derefter gik den hen foran hoppen og rystede sig. så den fik sandet i øjnene. Så kunde den ikke se at forsvare sig, og nu fik ulven hold i føllet. Det gik for sig i Alstrup."

Kilde: Evald Tang Kristensen: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, 1891-1894, vol. 1, side 89.

Hedeegnen mellem Alstrup og Louns

W. Dreyer beretter i artiklen 'Ulvene i krigstid':

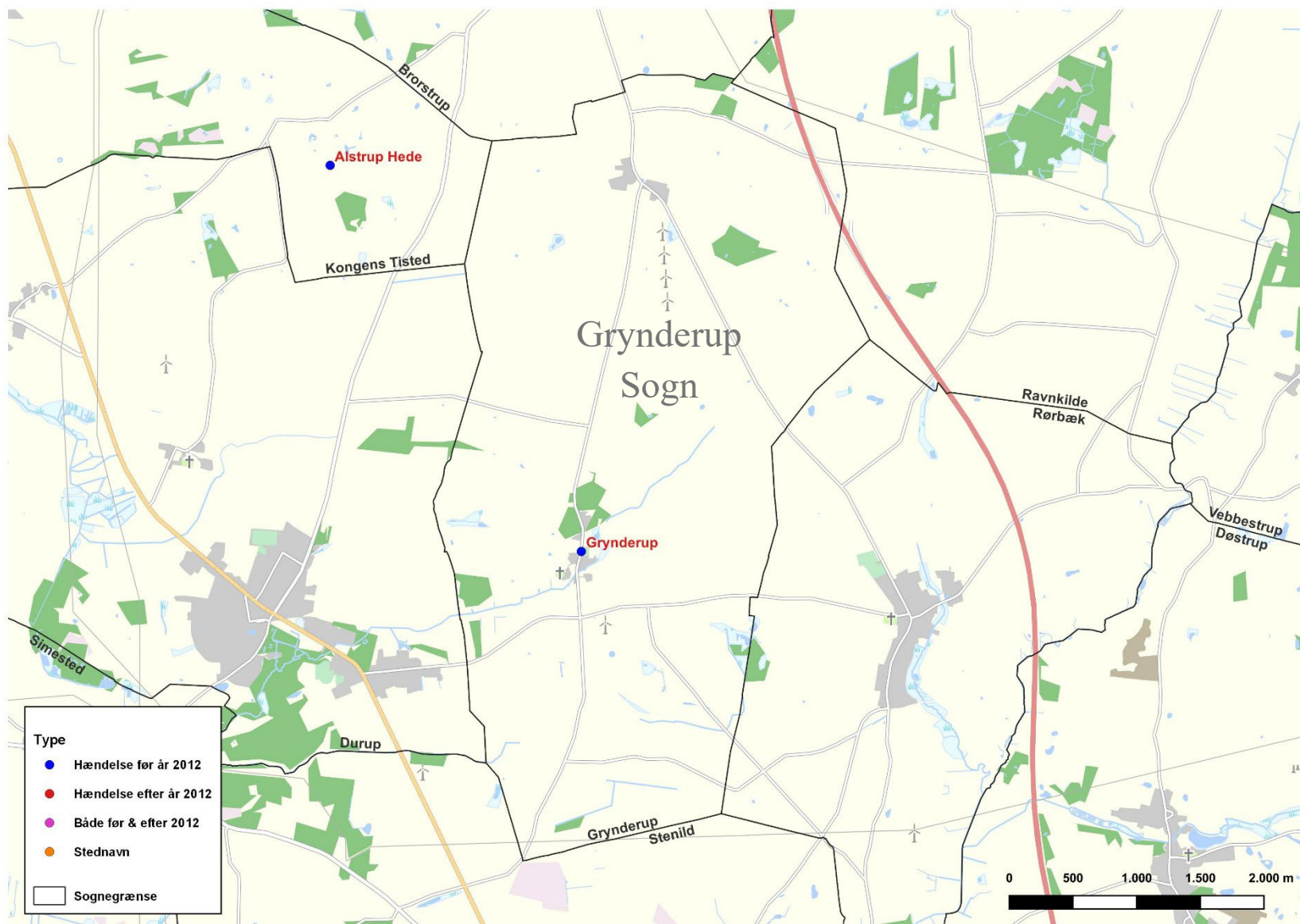
"Krig og Ulve hører sammen. Den sidste Ulv i Danmark blev skudt 1813 ved Estvadgaard paa Skiveegnen, den var rimeligvis en Udløber - fra de store Ulvflokke, som i Napoleonskrigenes Tid bredte sig over Mellemeuropa. Tidligere havde Ulvene været meget talrige i Dan-

mark, men i Jylland, hvor de holdt sig længst, tog de ret pludseligt af i Tal i den sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede, vistnok paa Grund af en Epidemi iblandt dem.

I den sydlige, tildels ret skovrige Del af Himmerland fandtes der dog talrige Ulve langt op i Aarhundredet, og jeg har i Slutningen af Halvfjerdserne selv talt med en meget gammel Dane, som berettede mig, at hun kunde huske, at hendes Moder havde fortalt hende, at hun en vinternat var blevet forfulgt af Ulve ude i Heden mellem Louns og Alstrup og kun med Nød og Næppe var sluppet fra dem. Dette maa være foregaaet efter 1760, længere ligger altsaa ikke Ulvetiden i Jylland tilbage. Paa samme Egn fandtes der i en Slugt to lynggroede, men aldeles tydelige og velbevarede, aflangt-firkantede Huller, som kaldtes Ulvegravene, og som havde været Faldgruber til Fangst af Ulve.”

Kilde: W. Dreyer: 'Ulvene i krigstid'. I: Løgstør Avis, nr. 43, den 20. februar 1923, side 1.

GRYNDERUP SOGN

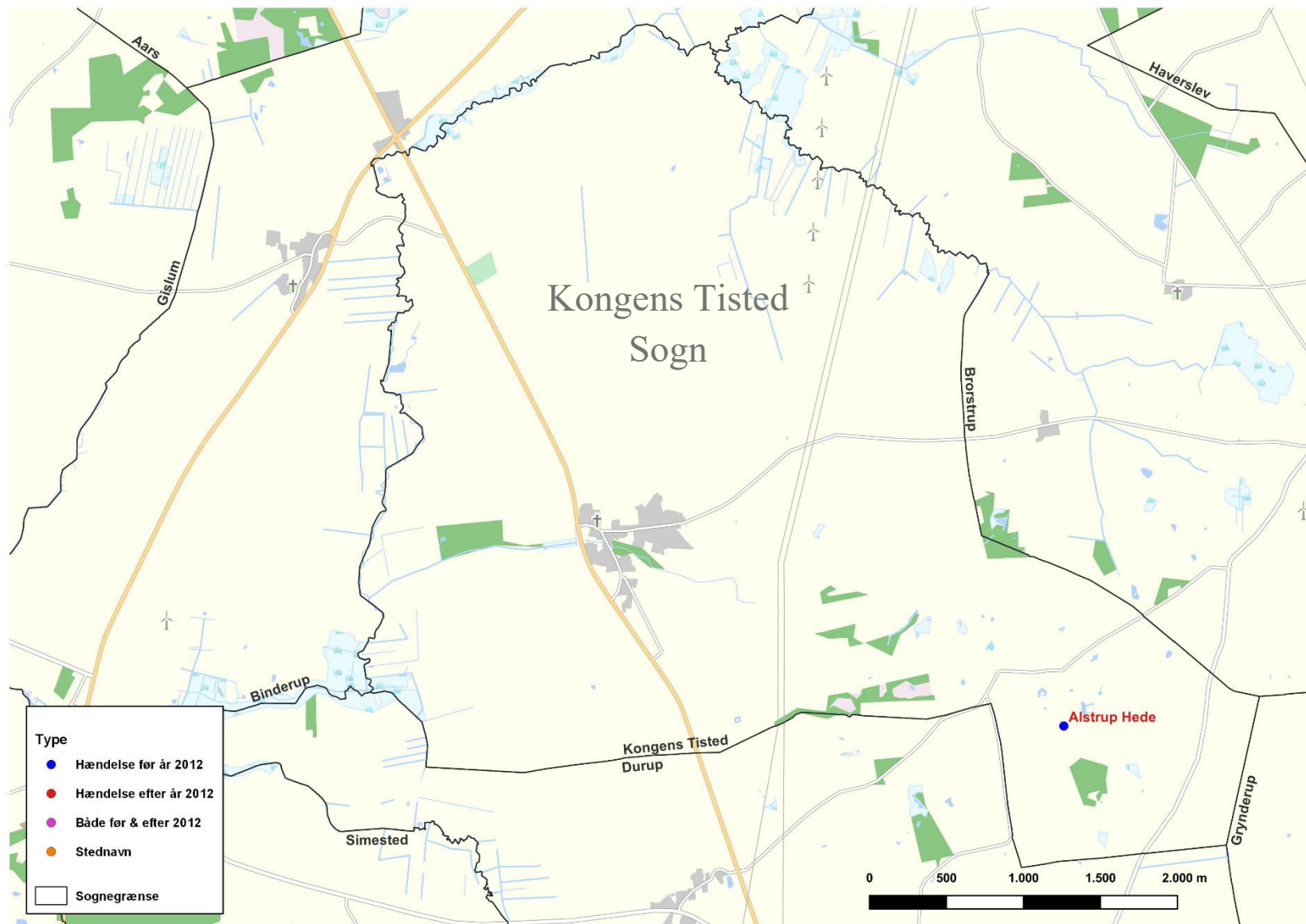
Grynderup

Tang Kristensen fortælling af Mikkell Jensen, Grynderup:

” Min svigermoder fortalte, at de skulde gå med en pjal på en stage og gå og hvervte og stå og huje og hvælle, for at ulven ikke skulde komme og tage de spæde lam. ”

Kilde: Evald Tang Kristensen: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, 1891-1893, side 84.

KONGENS TISTED SOGN

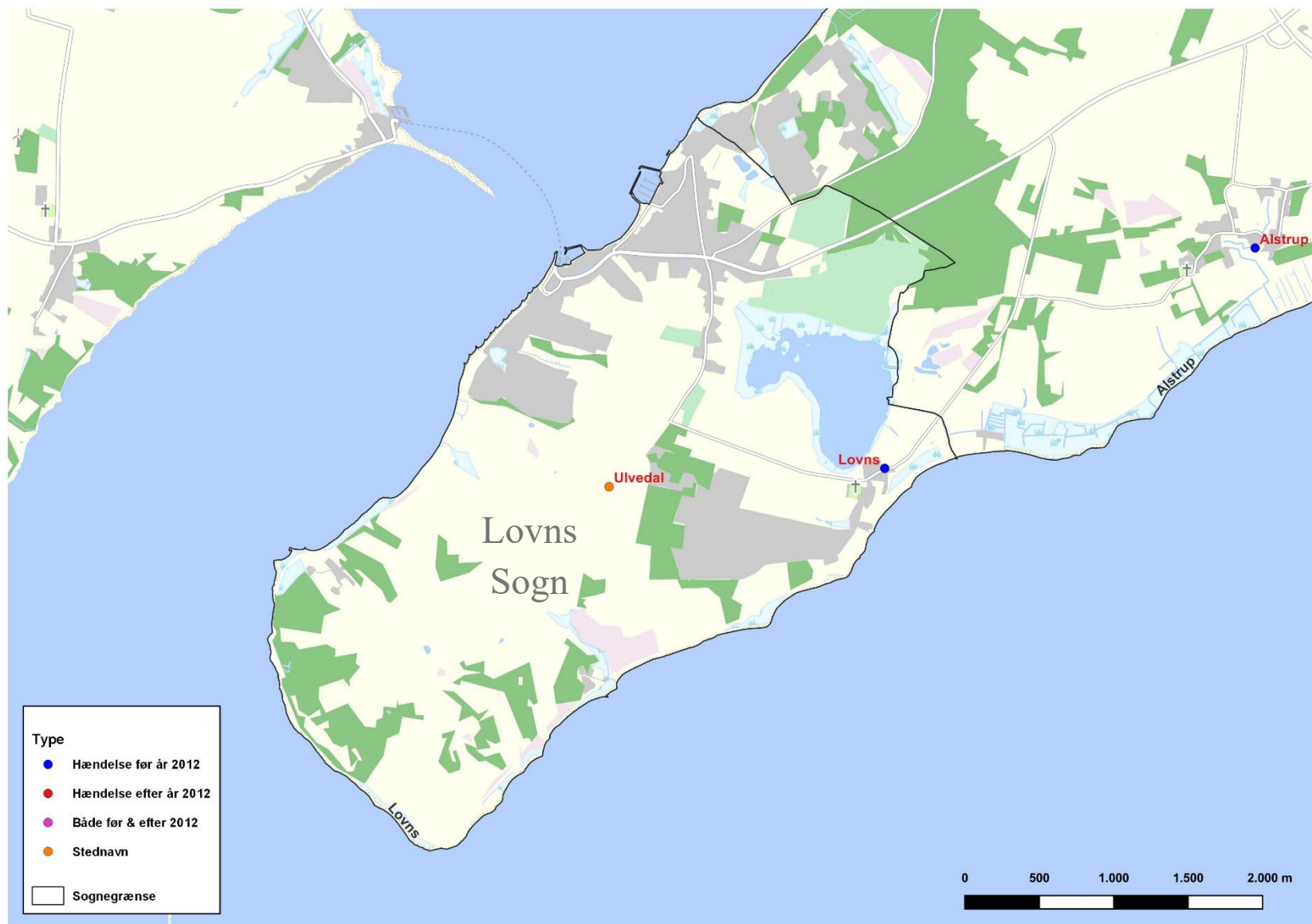
Alstrup Hede

Tang Kristensen fortælling af A.P. Lauritsen, Strandby:

"En gammel kone, der hed Helle, gik i Alstrup hede og slog lyng. Så kom der en ulv og satte sig forved hende og tudedede. Hun listede sig nu af sit skjort og hængte det på lyngleen, og så tog hun af sted. Ulven sammen med en hel mængde andre kom nu hen til skjortet. Da de så, at de var narrede, så overfaldt de andre den ulv, der havde narret dem sammen, og splittede den ad."

Kilde: Evald Tang Kristensen: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, 1891-1894, vol. 1, side 87.

LOVNS SOGN

Heden mellem Alstrup og Lovns

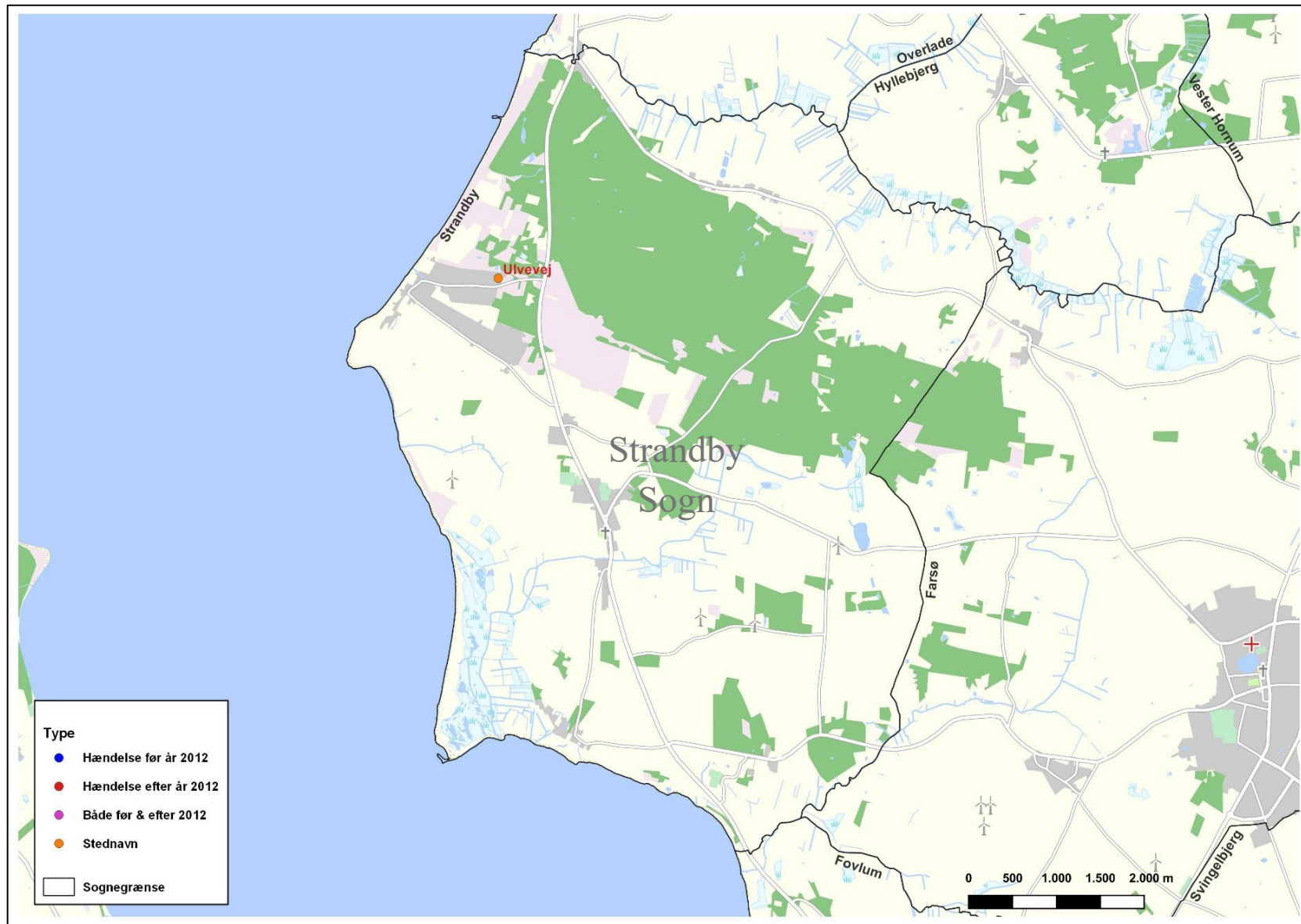
Se herom under Alstrup Sogn.

Ulvedal

Indgår i stednavnedatabase under København Universitet. Stavet Ulffue dal i 1480 og 1488, jf. ÆDA II.255. ÆDA står for De Ældste Danske Archivregistraturer.

Kilde: Danmarks Stednavne, opslag maj 2024.

STRANDBY SOGN

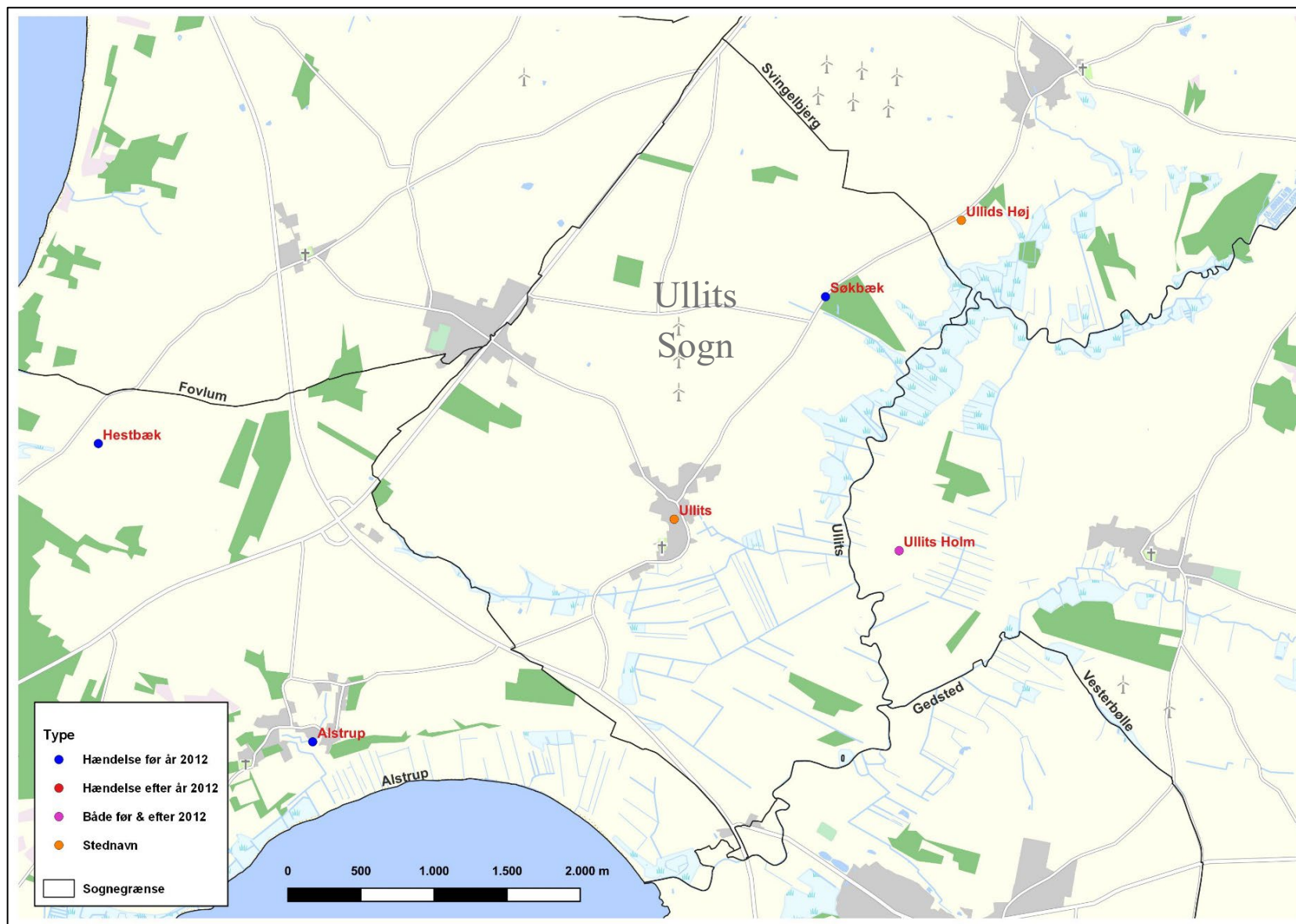

Ulvevej

Nuværende vej i Strandby. Kvarterets veje har navn efter rovdyr, f.eks. Oddervej og Losvej.

Kilde: SDFI Kortviser, opslag maj 2024.

ULLITS SOGN

Ullits

Ullits betyder 'næs med ulve.

Kilde: V.J. Brøndegaard: Folk og Fauna, bind 3, Rosenkilde og bagger, 1986, side 132.

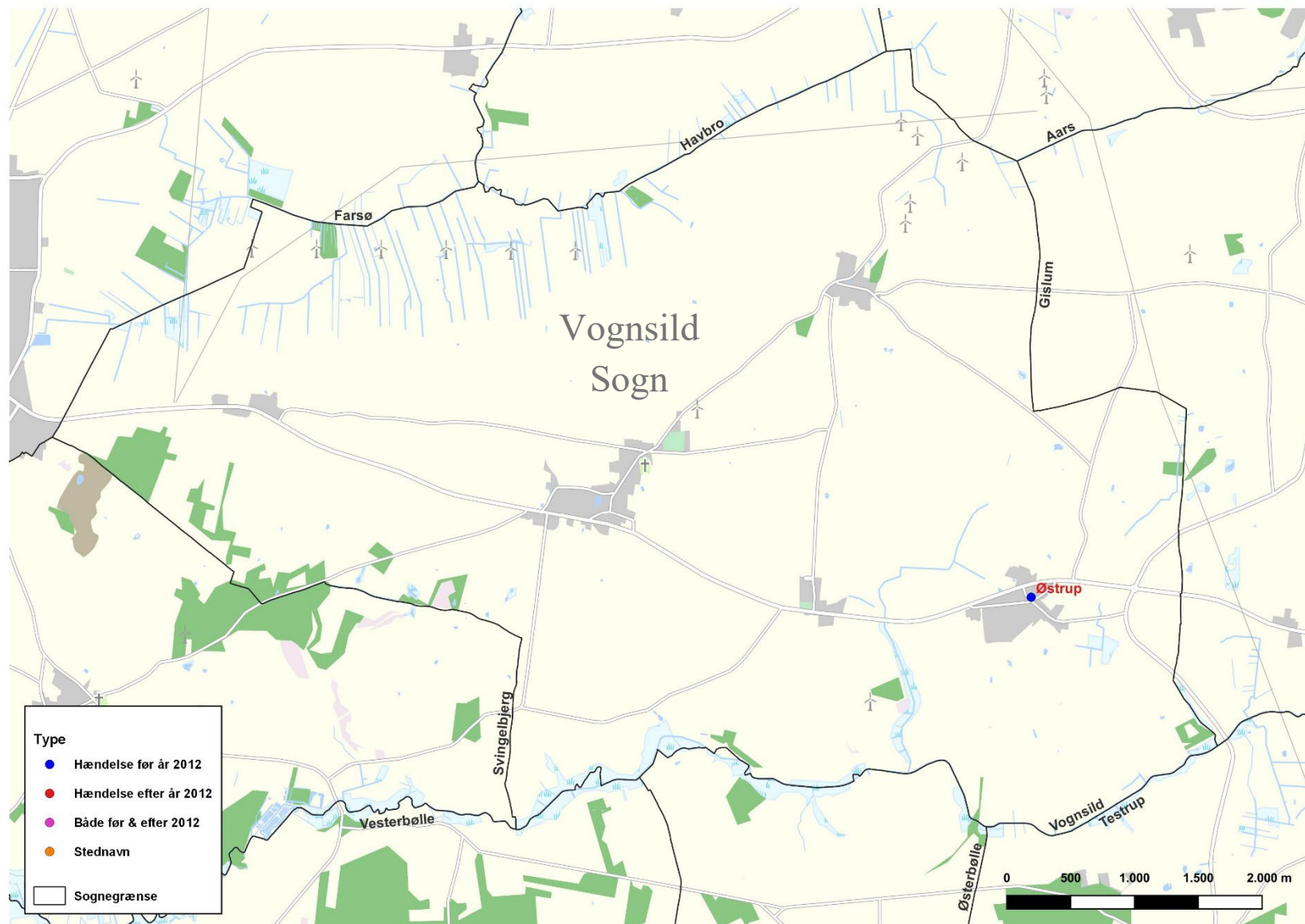
Søkbæk

Tang Kristensen fortælling af 'Den gamle sognefoged, Vesterbølle':

"Her vesten for på Søkbæk ejendom er en bakke, hvor der var en ulvegrav. Der skulde hver mand ugen igjennem skiftes til at lægge et lam på en vippe. Men en kone, der havde givet hendes lam en aften, hun vilde gå hen og stjæle det om natten, falder i graven og sidder der om morgenen, og der kom ingen ulv."

Kilde: Evald Tang Kristensen: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, 1891-1894, Tillægsbind 1, side 136.

VOGSILD SOGN

Østrup

Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1688-1707:

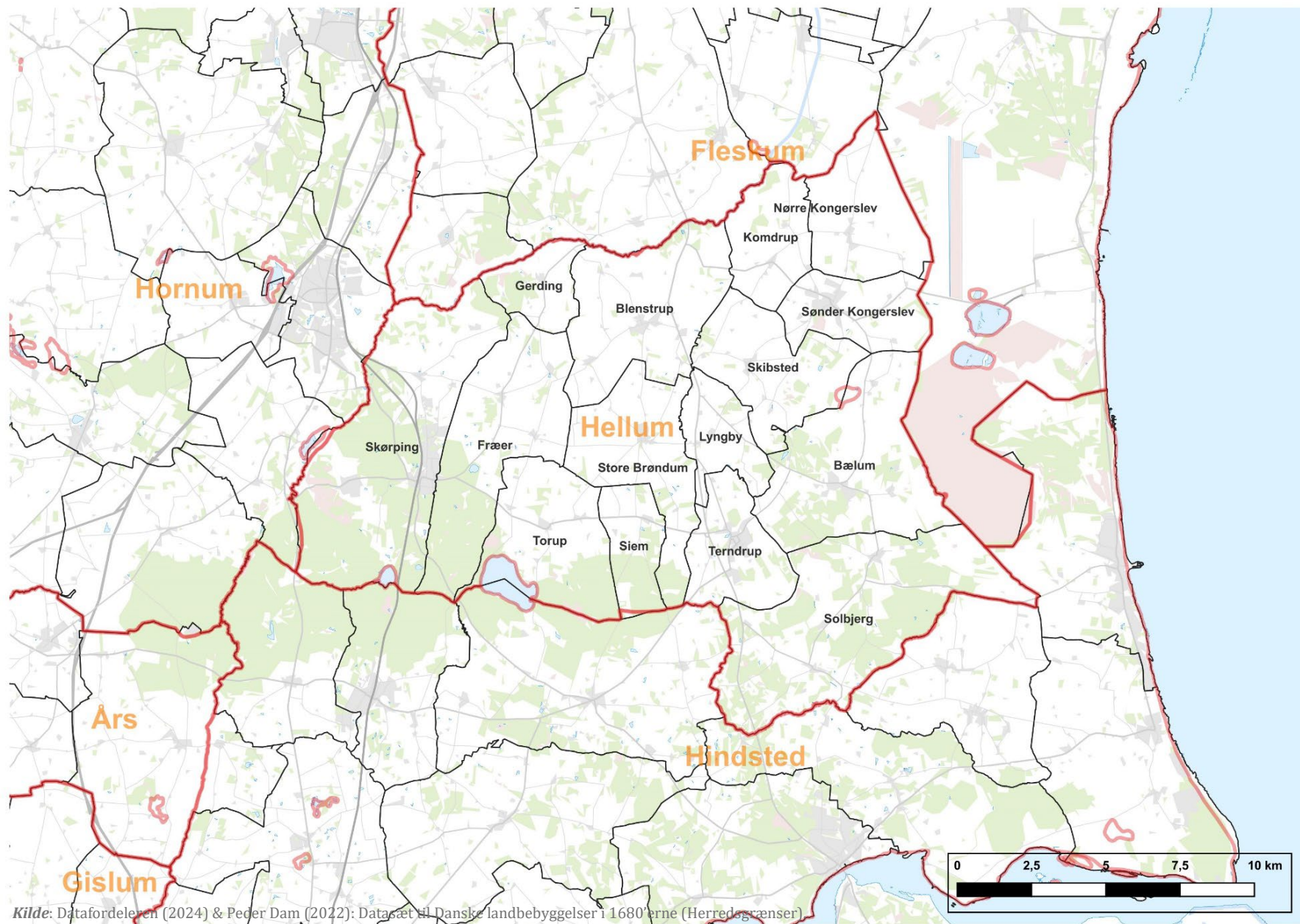
Den 9. marts 1673: Jens Poulsen & A. Nielsen: Ulv skudt – dusør modtaget.

Sted angiver dusørmodtagernes bopæl.

Kilde: Hornum-Fleskum herreds Tingbog 1691-95, bog 2, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

HELLUM HERRED

Hellum Herred ligger som den midterste del af Østhimmerland. Store dele af Rold Skov og skovene øst herfor syd for Siem hører under Hellum Herred.

BLENDSTRUP SOGN

Lindenberg

Lindenberg Birks Tingbog:

Den 20. september 1694: Forvalter Christoffer Friis.: 4 stk får taget af ulvene.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Lindenberg Birks Tingbog 1681-1707, bog 4, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Ulvedal Gårde

I Blendstrup Sogn ligger en lokalitet med betegnelsen Ulvedal Gårde. Stednavnet er angivet på Høje Målebordsblade fra perioden 1842-1899. Stednavnet er fortsat anvendt på en gård, der nu kaldes Ulvedal.

Kilde: Høje målebordsblade, 1842-1899 samt nyere kort.

Lille Ulvedal

Lille Ulvedal er nævnt i artikel af Arne Kusk i tidsskriftet Egnsminder:

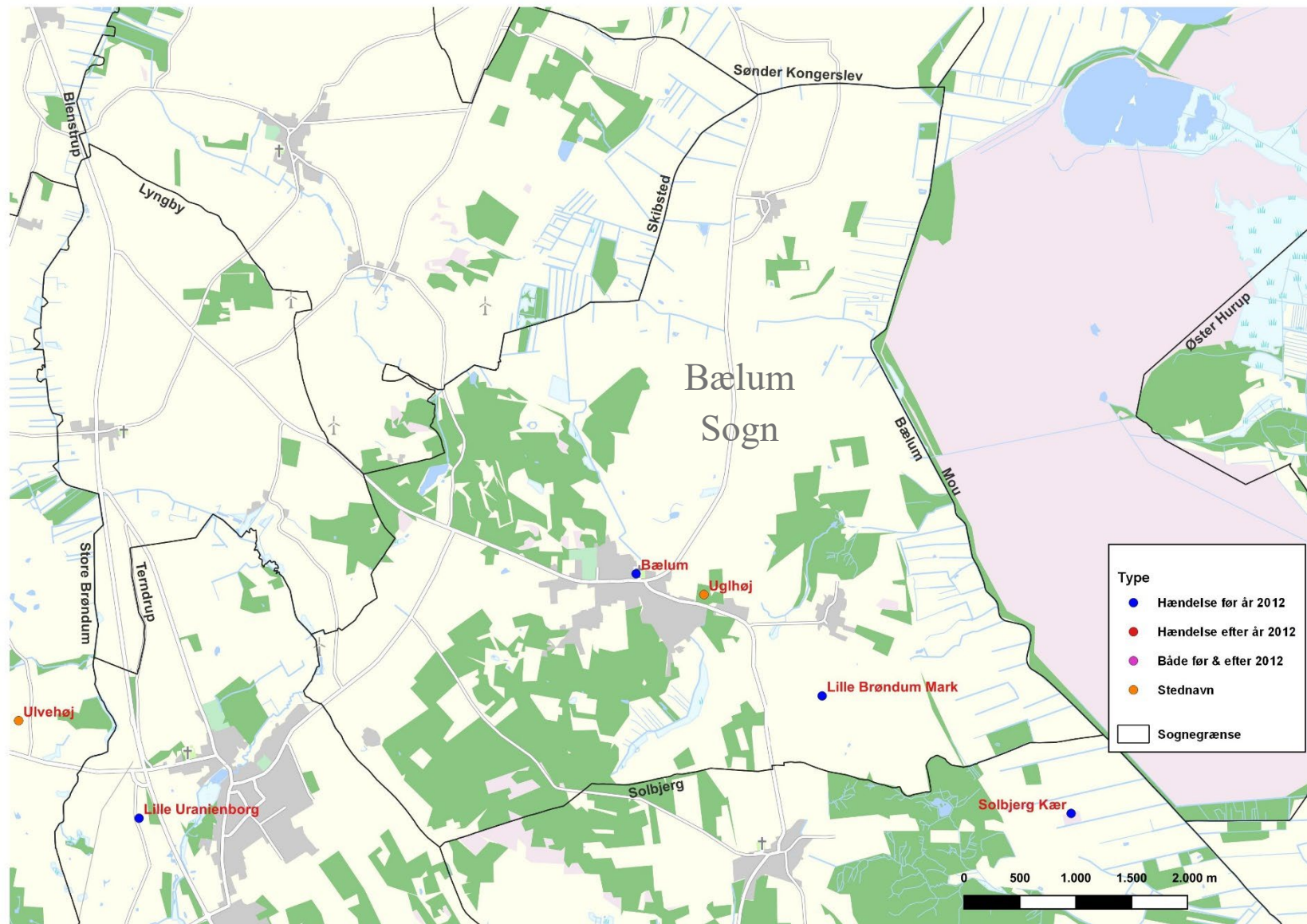
"Magnus var født på gården "Lille Ulvedal" ved Askildrup, i dag hedder gårdens adresse Langmosevej 15. Hans morfar var Tustrupsønnen Marinus Hjorth, som i 1870 lagde to Askildrup gårde sammen. Byggede nye huse på kanten af en dal lidt syd for byen, hvor man sagde egnens sidste ulv var skudt, og gav derfor gården navnet "Ulvedal"."

Kilde: Arne Kusk: "Næsten glemt og gemt". I: Egnsminder fra den tidligere Skørping Kommune, april 2012, side 2.

Gerding og Blendstrup Sogn uden nærmere angivelse af lokalitet

Se om indberetning af præst fra år 1743 om ulve i de to sogne under Gerding Sogn.

BÆLUM SOGN

Bælum

Lindenberg Birks Tingbog:

Den 24. september 1691: Skovfoged Knud Jacobsen.: Ulv skudt og fremvist mod dusør.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Lindenberg Birks Tingbog 1681-1707, bog 3, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Lille Brøndum Mark

Christian Heilskov beretter i artikel om Bælum Sogn:

”Dyrelivet i sognet er det overalt i Nordjylland almindelige. Der omtales ikke i indberetningen 1743 vildsvin, som dog ellers fandtes i Solbjerg- sogns skove. Derimod meddeler tingbogen, at Niels Knarmoe af Lille-Brøndum ved herredstinget 7. januar 1750 foreviste en gammel ulv, som han natten mellem 1. og 2. i samme maaned havde skudt paa Lille-Brøndum mark.”

Lokalisering på kort usikker.

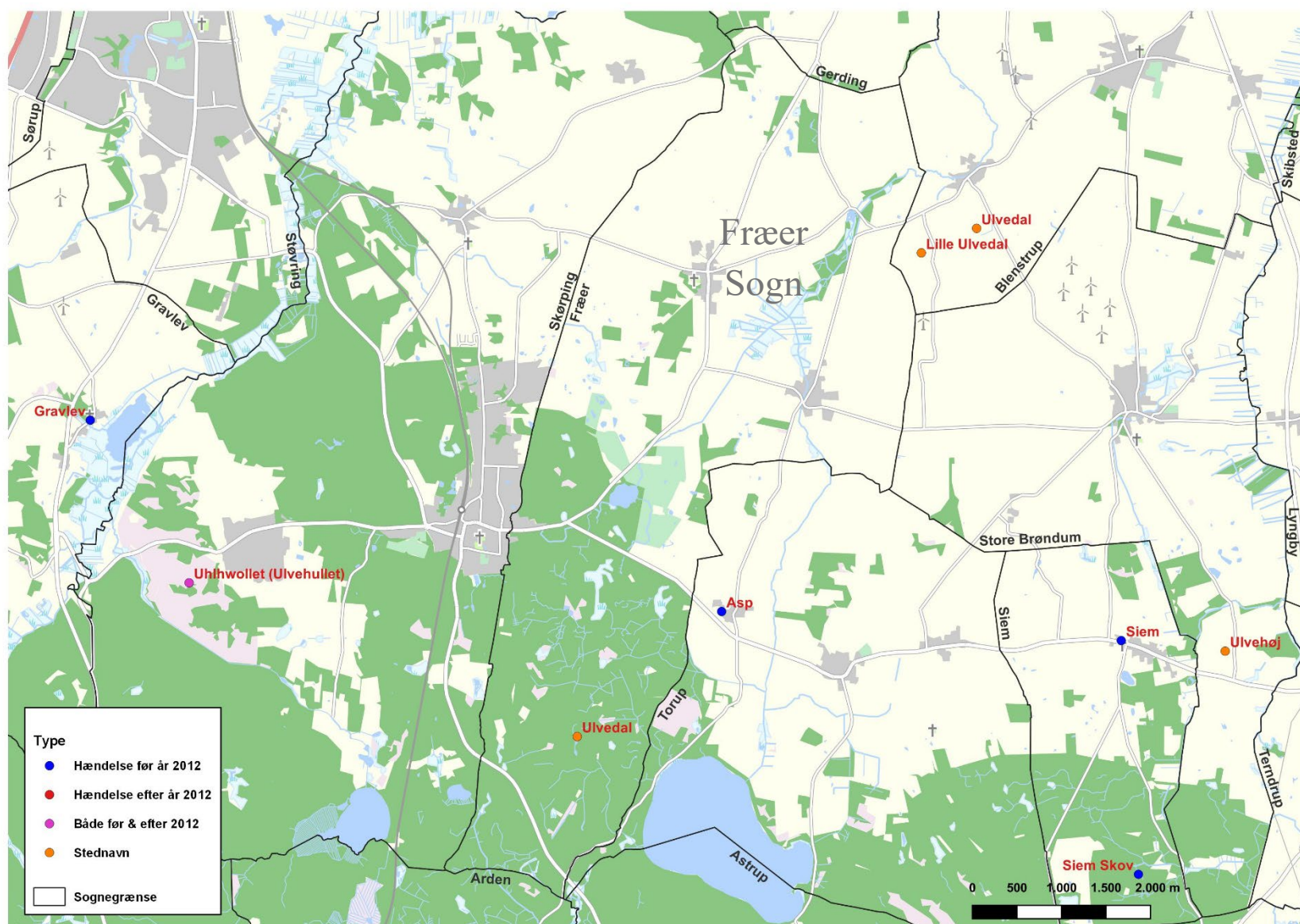
Kilde: Chr. Heilskov: Bælum Sogn gennem syv sekler. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, VII. Bind, 1930-32., Aalborg 1932, side 71.

Uglhøj

Også stavet Uglehøj. Stednavn på kort. Ugl formodes oprindeligt at være have haft stednavnet Ulvehøj.

Kilde: Lave Målebordsblade samt Chr. Heilskov: Bælum Sogn gennem syv sekler. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, VII. Bind, 1930-32., Aalborg 1932, side 77.

FRÆER SOGN

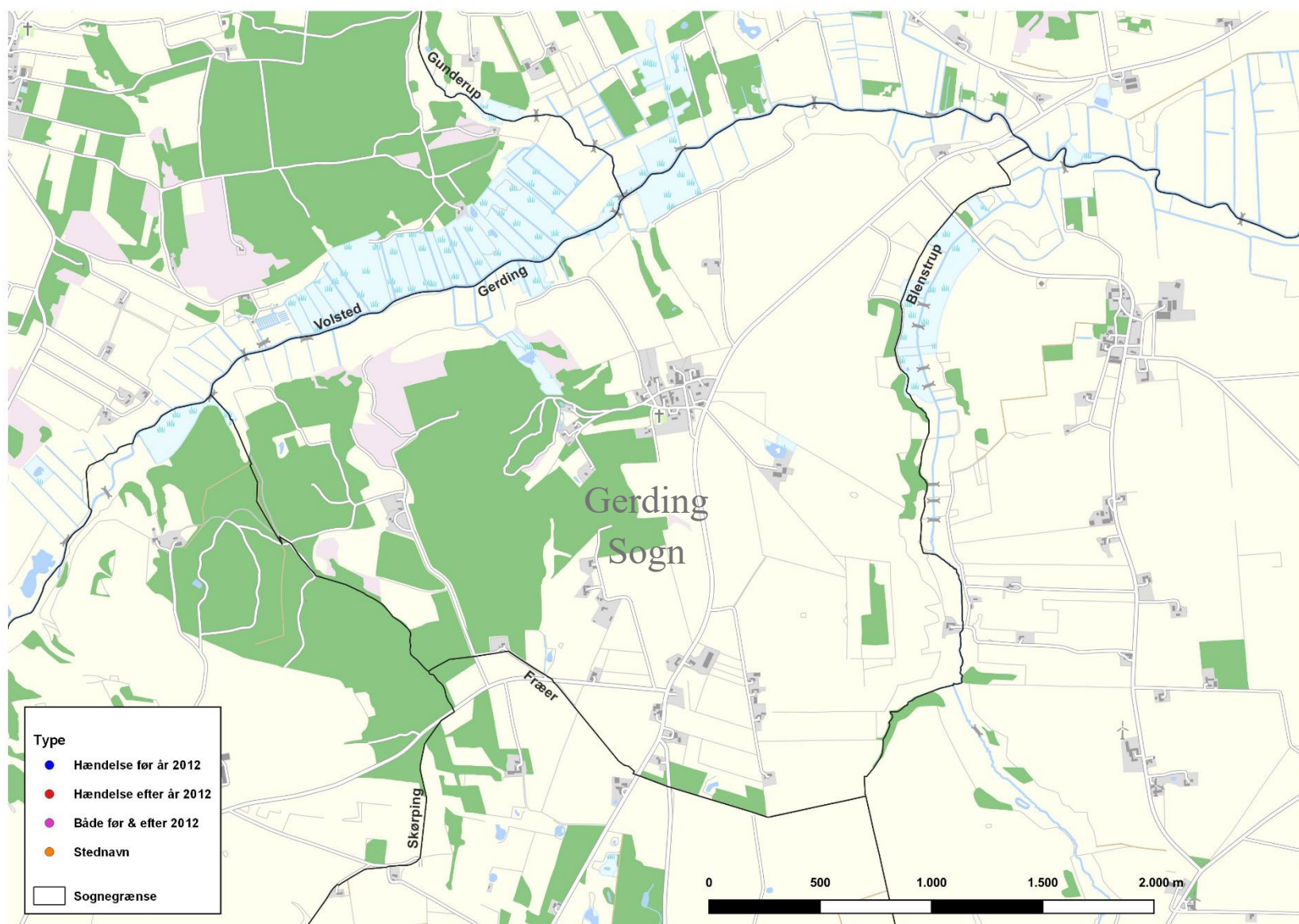

Ulvedal

I Fræer Sogn ligger en lokalitet med betegnelsen Ulvedal Gårde. Stednavnet er angivet på Høje Målebordsblade fra perioden 1842-1899. Stednavnet er fortsat anvendt på en gård, der nu kaldes Askildrup.

Kilde: Høje målebordsblade, 1842-1899 samt nyere kort.

GERDING SOGN

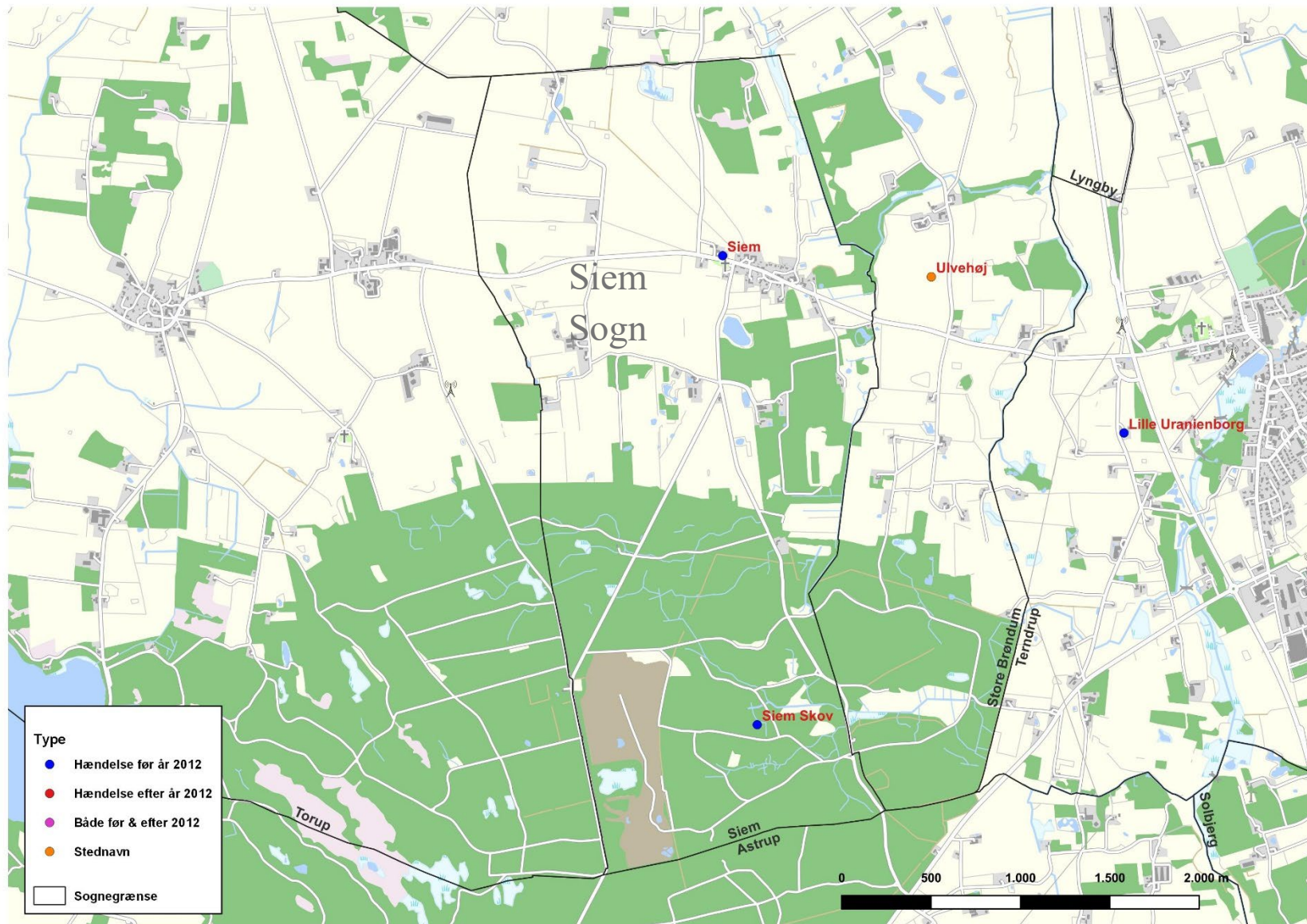
Gerding og Blendstrup Sogn uden nærmere angivelse af lokalitet

I 1700-tallet blev præster på kongens foranledning beordret til at indsende beretninger om tilstanden i sognet, herunder om vildt som kron-dyr mv. Indberetningerne blev sendt til pågældende stift. Den følgende indberetning er fra Hr. Bolle Mørch til Viborg Stift i år 1743. Bolle Jensen Mørch er i perioden 1710 til 1749 præst i Gerding Sogn samt annekssognet Blendstrup Sogn. (1)

I indberetningen fra år 1743 beretter præsten: ”De fleste fireføddede Dyr, her findes, ere Ulve, som gjøre Landet sto Skade, nogle faa Raa-dyr og Harer iblandt ere at bekomme...”(2)

Kilde: (1) Danskeaner.dk. (2) Poul Lorenzen: Jagt og vildt i dansk folketro I, Woels Forlag (cai M. Woel), København, 1930, side 43-44.

SIEM SOGN

Store Brøndum, Siem og Thorup Sogne uden nærmere angivelse af lokalitet

Se om udbredelsen af ulve i pastoratet i 1743 under Store Brøndum Sogn.

Siem

Lindenberg Birks Tingbog:

Den 2. juni 1701: Siem Bymænd.: Ulve aflivet – dusør udbetales.

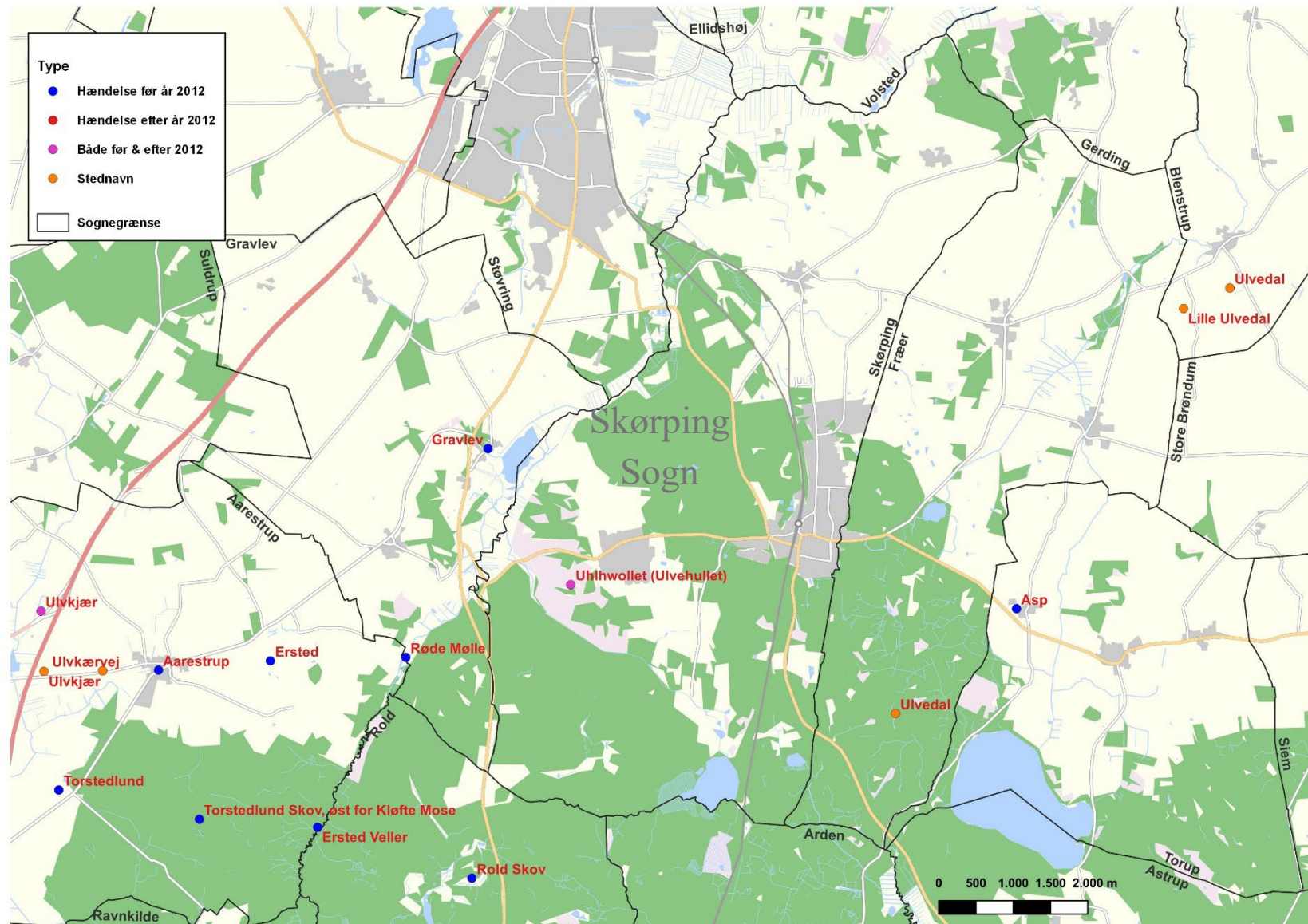
Sted angiver dusørmodtagerens bopæl.

Kilde: Lindenberg Birks Tingbog 1700-1703, bog 5, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Siem Skov

Se Lille Uranienborg under Terndrup Sogn.

SKØRPING SOGN

Uhlwollet (Ulvehullet)

Poul Lorenzen beretter i sin bog Vildt og vilddyr:

*"I Rebild Bakker ses endnu 'Uhlwollet' (Ulvehullet), hvor en Hunulv med 3 Unger skal være bleven udgravet. En nulevende Mand paa-
staar, at hans Fader som Dreng overværede udgravningen, der i saa Fald maa være foregaaet saa sent som omkring 1840."*

Kilde: Poul Lorenzen: Vildt og vilddyr i dansk folketro, Ejnar Munksgaard, København, 1948, side 76.

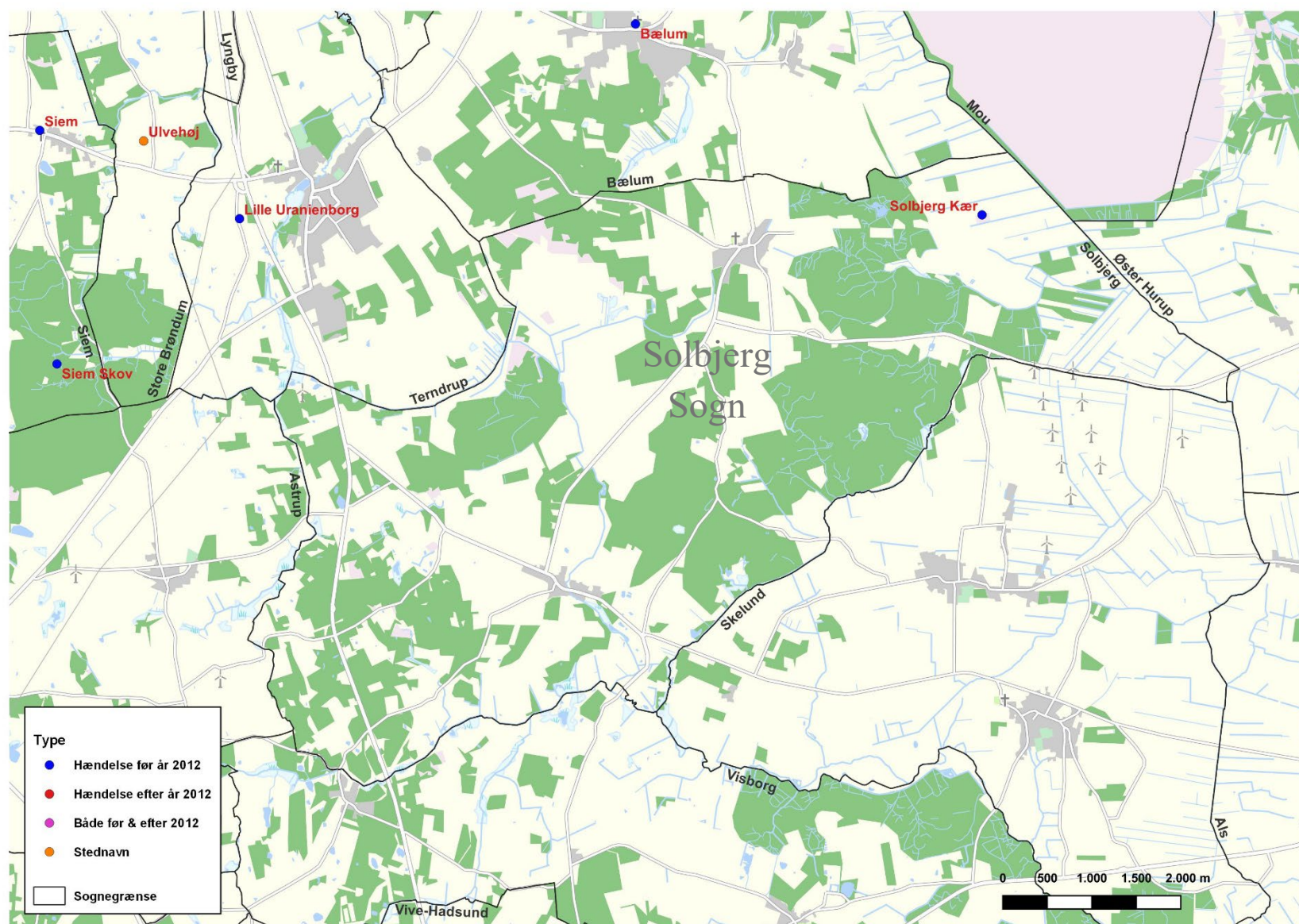
Ulvesigen

Ulvesigen ligger inde i Rold Skov. Præcist hvor vides ikke. Poul Lorenzen beretter i sin bog 'Jagt og vildt i dansk folketro':

"Om Ulvesigen, som ligger inde i Rold Skov, gaar der et Sagn, som ligeledes skal meddeles efter Chr. Hyldgaards Fortælling, idet tilføjes, at en "Sig" er en lille fugtig Lavning eller Eng i Skoven: Ulvene forfulgte en vogn og angreb Hestene, som "de skar fra", d.v.s. Folkene i Vognen skar Skaglerne over. Hestene flygtede da, forfulgt af Ulvene, indtil de kom til en Sig. Der sank Hestene i, saa Ulvene tog dem, og derfor kaldes den Sig Ulvesigen."

Kilde: Poul Lorenzen: Jagt og vildt i dansk folketro, Woels Forlag (Cai Woel), København, 1930, side 67-68.

SOLBJERG SOGN

Solbjerg Kær

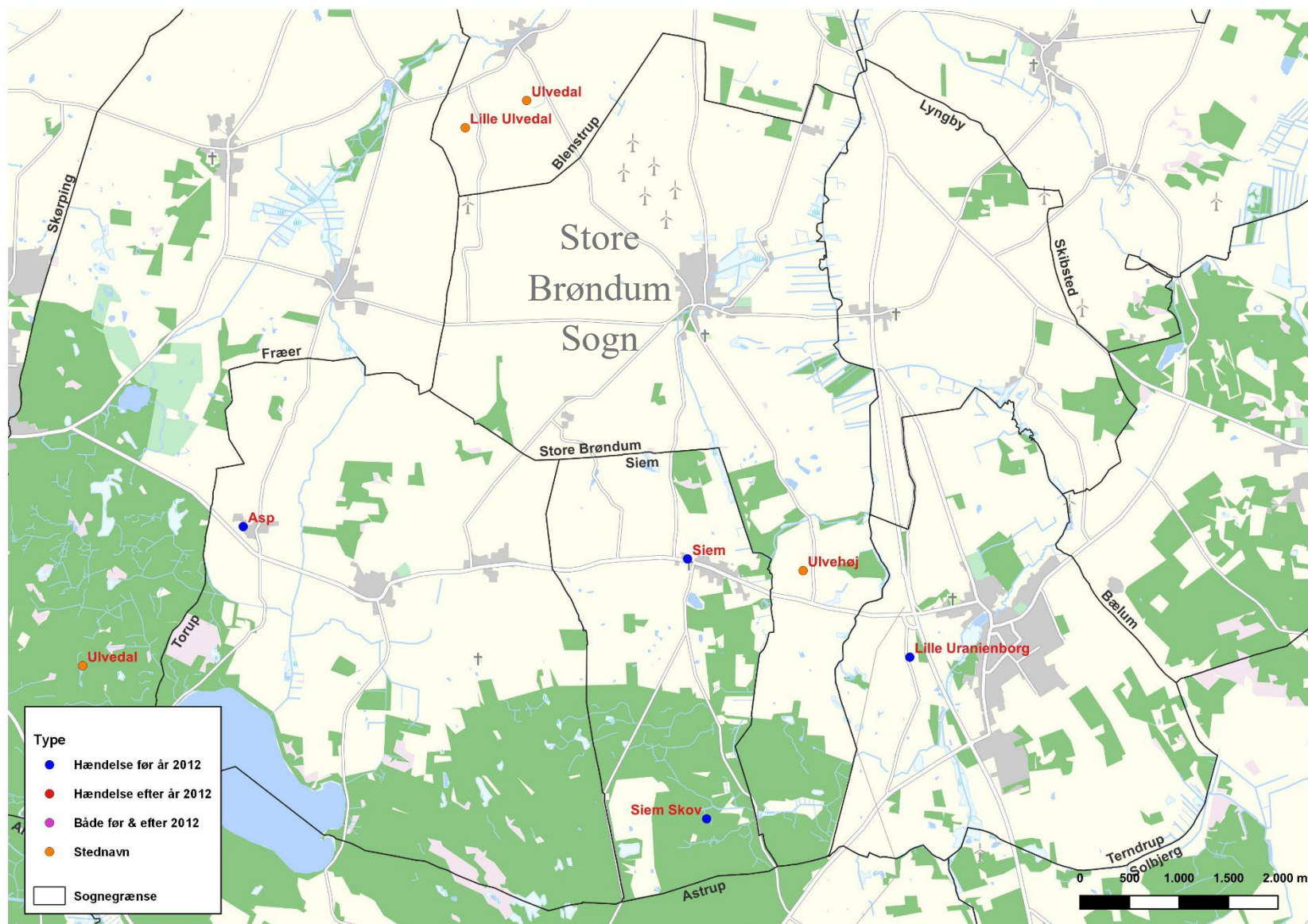
Hellum herreds tingbøger:

Den 22. november 1664: Axel Ibsen. Ulv dræbt i Solbjerg Kær – dusør.

Sted angiver sted for drab af ulv.

Kilde: Hellum herreds Tingbøger 1627-87, Tingbog 1664 – bog 29, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

STORE BRØNDUM SOGN

Store Brøndum, Siem og Thorup Sogne uden nærmere angivelse af lokalitet

I 1700-tallet blev præster på kongens foranledning beordret til at indsende beretninger om tilstanden i sognet, herunder om vildt som kron-
dyr mv. Indberetningerne blev sendt til pågældende stift. Den følgende indberetning er fra Pastor Hans Rosenkilde til Viborg Stift i år
1743.

I indberetningen fra år 1743 beretter præsten: *"Intet stort vildt, men et lidet Kvantum af Harer, Ænder, Urhøns, Snæpper, et stort Kvantum
af Ulve, som forårsage Landet en aarlig og anselig Skade."* Præsten tilføjer om befolkningen: *"Sjælden vil de nævne Ulven, men kalde
ham gemenlig Graaben, Grabassen, den slemme."*

Kilde: Poul Lorenzen: Jagt og vildt i dansk folketro I, Woels Forlag (Cai M. Woel, København, 1930, side 44.

Ulvehøj

Ulvehøj er stednavn.

Kilde: Høje og Lave Målebordsblade, SDFI Kortviser, opslag maj 2024.

SØNDER KONGERSLEV SOGN

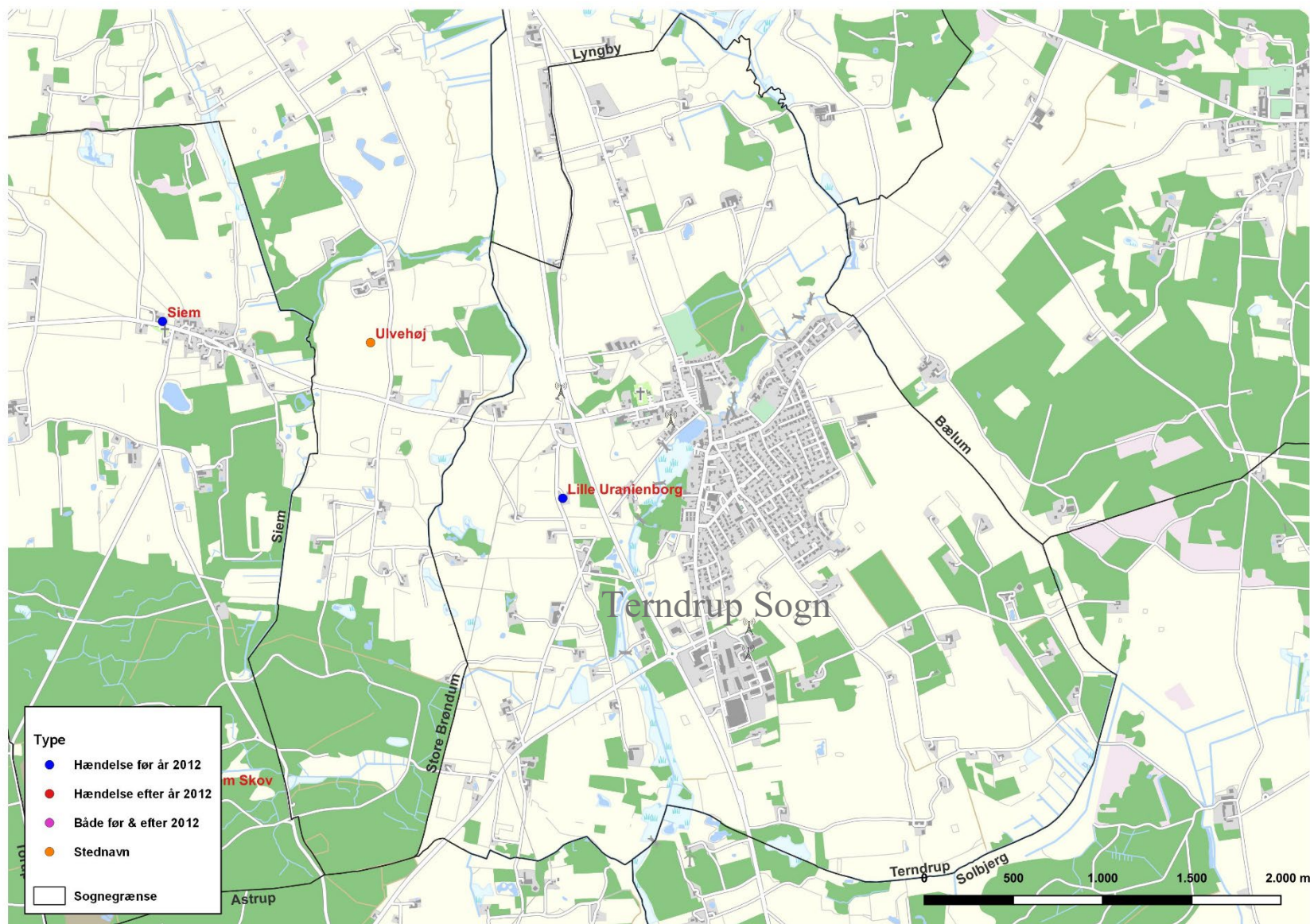

Ulvgraven

En ager under Kongstedlund Lav bærer på Matrikel-kortet, Original 1-kortet, fra omkring år 1814 stednavnet Ulvgraven. Ageren ligger umiddelbart op ad kalkskrænten til Lille Vildmose. Stednavnet er ikke anvendt i dag.

Kilde: Matrikelkort, original 1-kort, Kongstedlund Lav, tegnet i 1810.

TERNDRUP SOGN

Lille Uranienborg

Aalborg Amtstidende, den 5. april 1947:

”Ulven spøger i Siem skov

Ulven spøger stadig. Nu er den sidst set ved Terndrup med retning mod Siem skov, der er en forløber til de store Rold Skove, og her vil den, hvis det da virkelig er en ulv, have fundet det ideelle opholdssted med rigelig føde og gode skjulesteder.

Det var gdr. Niels Nielsen, Ll. Uranienborg ved Terndrup, der forleden aften så dyret, som passerede ham i en afstand af højst 20 meter. Nielsen har hidtil stillet sig tvivlende over for de forskellige meddelelser, der har været fremme om ulven; men nu er han blevet troende. Dyret efterlod sig dybe spor i den plørede jord, og biavlskonsulent Ejner Sørensen har sammen med revierjæger Nielsen og skovrider Stougaard, Skørping, taget afstøbninger af sporene og sendt dem til Dansk Jagtmuseum, der måske vil være i stand til at konstatere, hvad slags dyr der kan være tale om.”

Kilde: Aalborg Amtstidende, den 5. april 1947. Her fra ’Egns minder fra den tidligere Skørping Kommune, 2013, side 10.

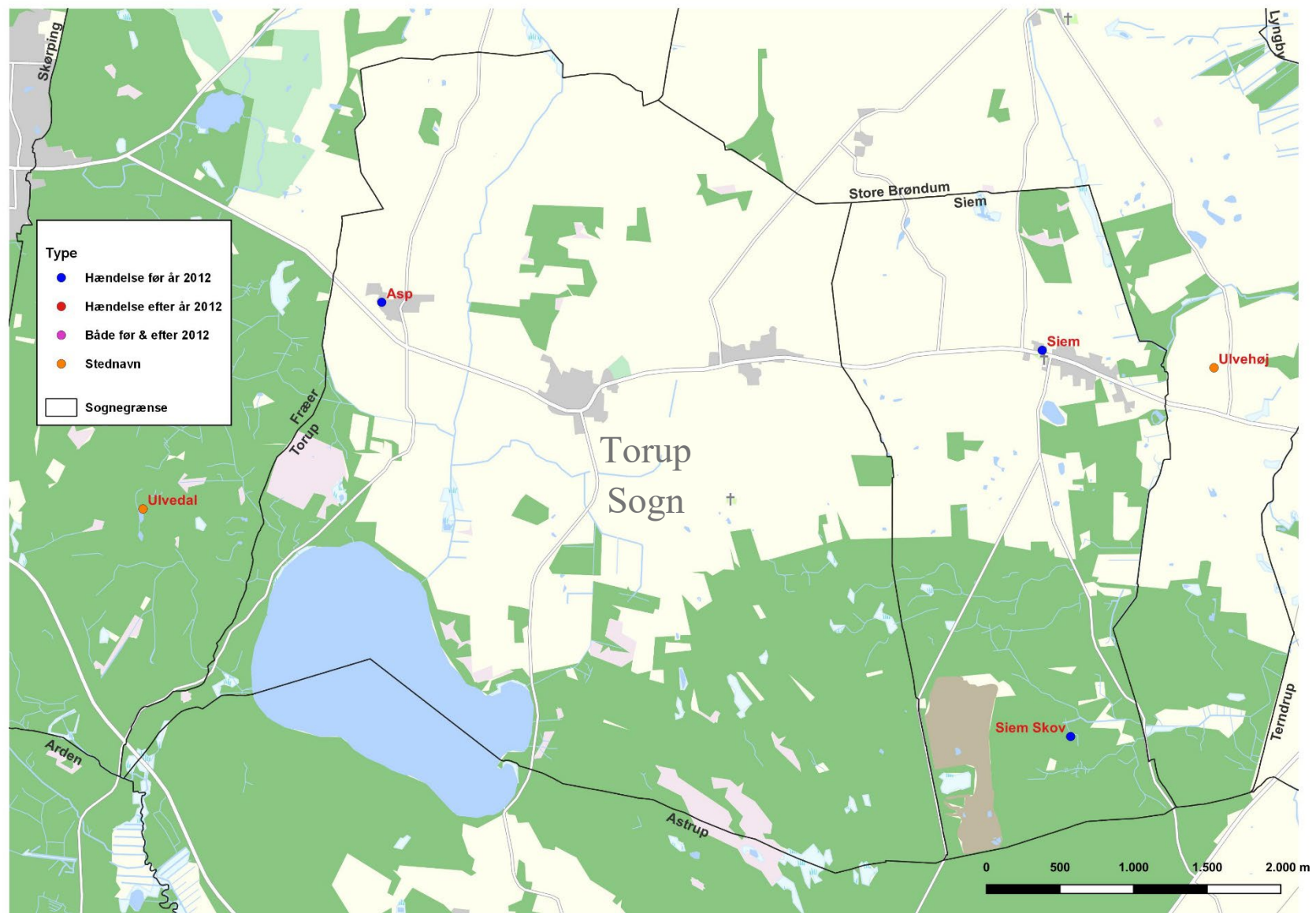
Aalborg Stiftstidende, 6. april 1947:

”’Ulven sikkert en Tyskerhund!

Revierjæger Nielsen, Purkærhus ved Skørping, har nu foretaget fem afstøbninger af de mystiske Dyrespor ved Siem Skov – Spor, som nogle har været tilbøjelige til at sætte i Forbindelse med Talen om Egense-Ulven. Hr. Nielsen tror dog ikke, at Sporene stammer fra en Ulv men snarere fra en stor Schæferhund, som har tilhørt Tyskerne, men som de har maattet efterlade ved Kapitulationen, hvorfor Hunden siden har løbet forvildet omkring. For alle Tilfældes Skyld har Revierjæger Nielsen været omhyggelig med Gipsafstøbningerne af Sporene – der er to fra Bagpoterne og tre fra Forpoterne – og de sendes nu til Hr. Heide Jørgensen, København, der er Sagfører for Dansk Jagtforening.”

Kilde: Aalborg Stiftstidende, 6. april 1947, side 1.

TORUP SOGN

Store Brøndum, Siem og Thorup Sogne uden nærmere angivelse af lokalitet

Se om udbredelsen af ulve i pastoratet i 1743 under Store Brøndum Sogn.

Asp

Lindenberg Birks tingbog 1681-1707:

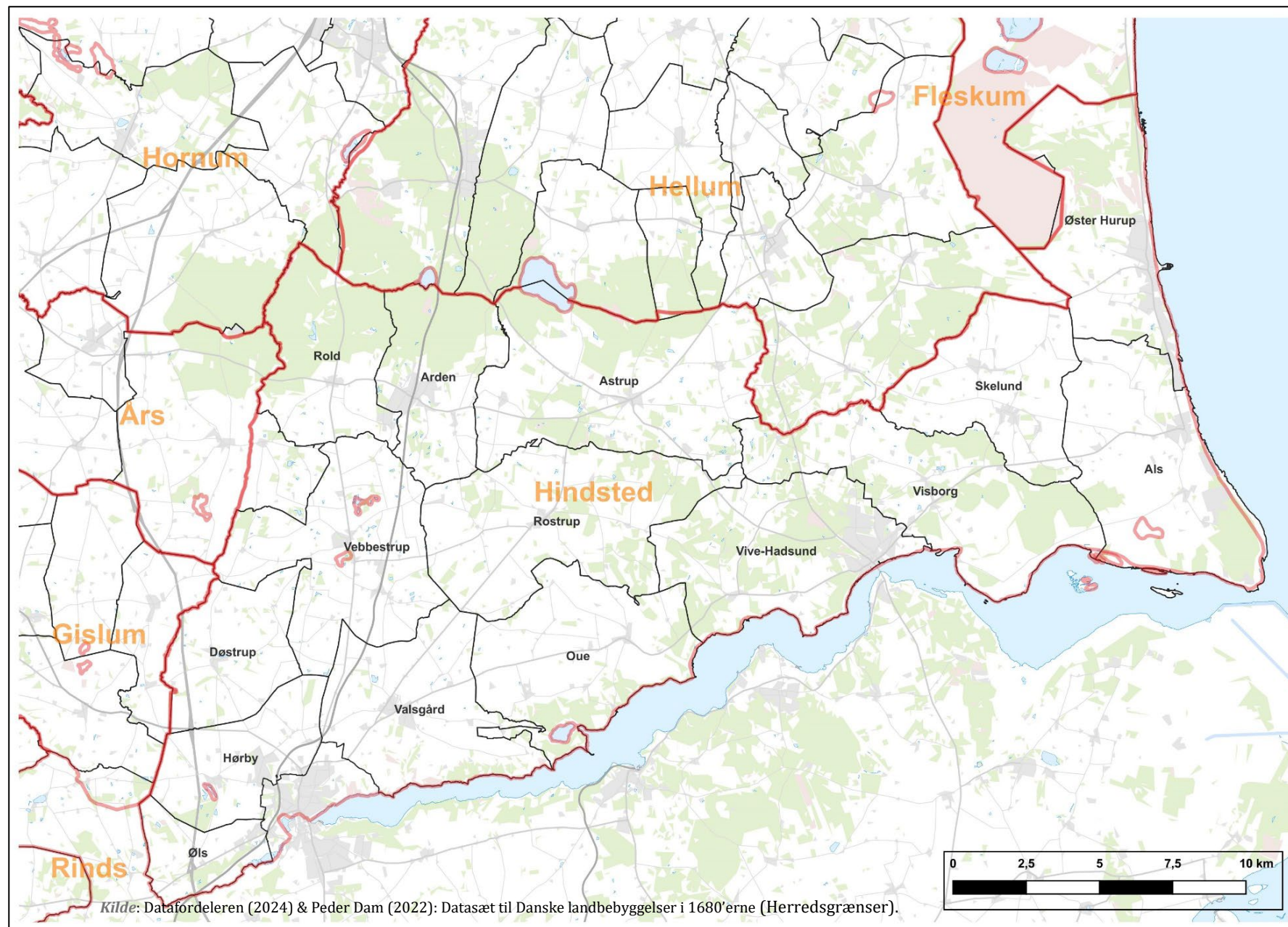
Den 7. maj 1696: Thomas Nielsen. Ulveunger 5 stk., dusør udbetalt.

Sted angiver sted for dusørmodtagers adresse.

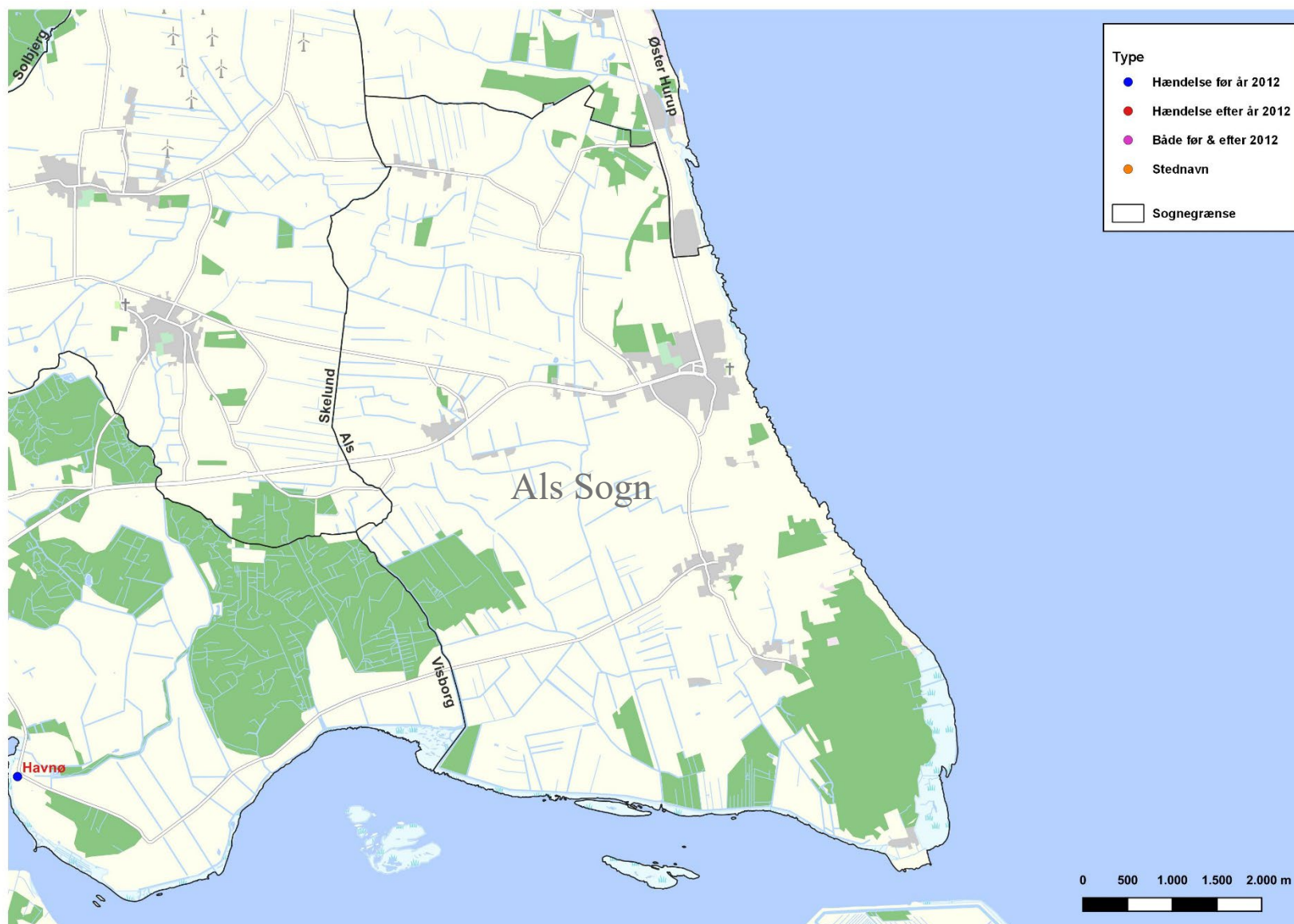
Kilde: Lindenberg Birks tingbog 1681-1707, Tingbog 1694-1700 – bog 4, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

HINDSTED HERRED

Hindsted Herred omfatter det sydøstlige hjørne af Himmerland. Herredet grænser op til Hellum og Fleskum Herreder mod nord, mod vest mod Hornum, Års, Gislum og Rinds Herreder. Grænsen mod øst er kysten af Kattegat, mens grænsen mod syd er Mariager Fjord.

ALS SOGN

Als sogn uden nærmere stedsangivelse

I indberetning fra Stiftamtmand til kongen i år 1743 berettes:

”Hvad Vildtet sig belanger, da findes der og ved Jagtens Brugelighed af Proprietarierne dels Ræve, Brokker og Ulve som andet Fædder-vildt.”

I tilsvarende indberetning fra 1743 berettes:

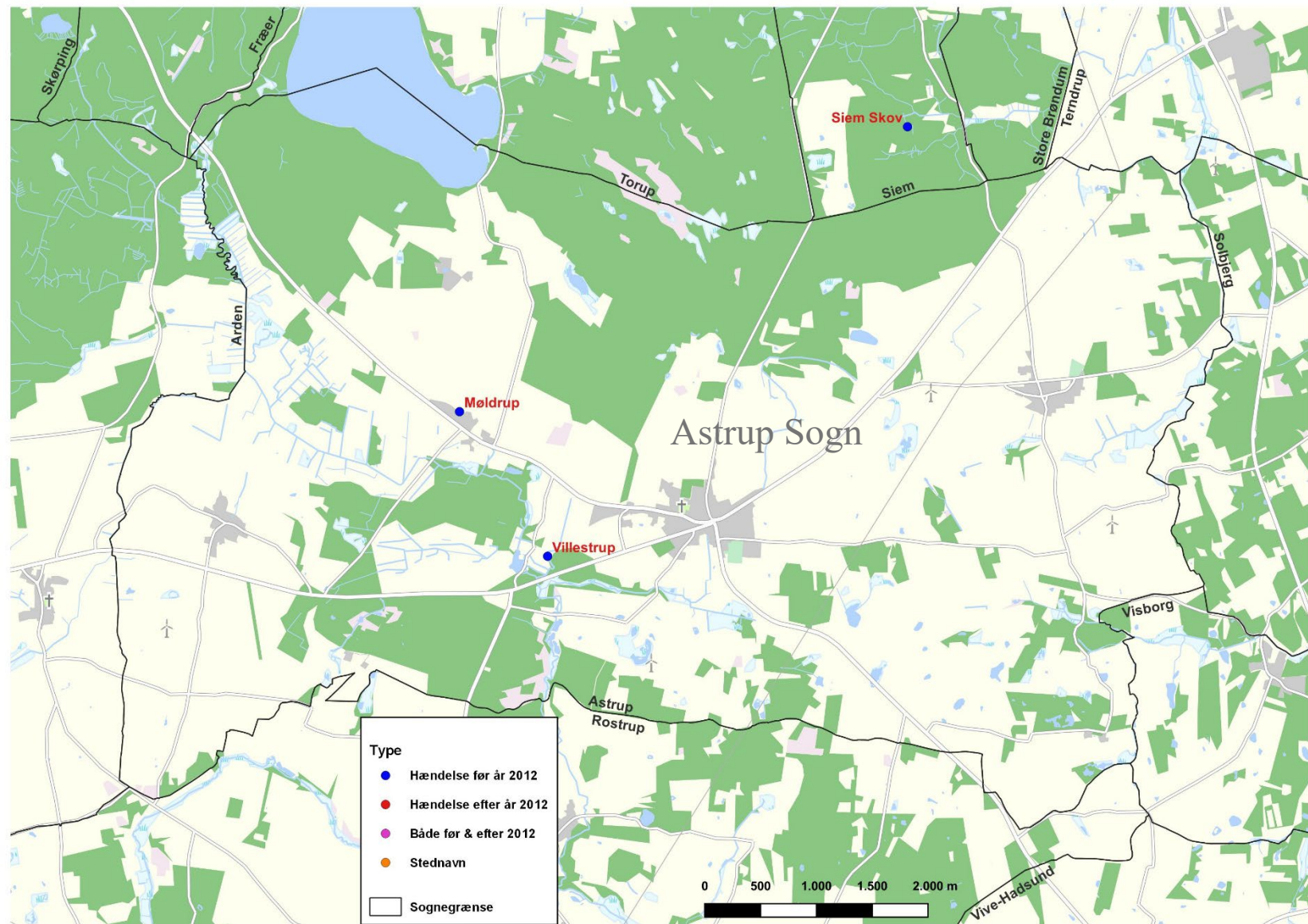
”I R. 1743 for Visborg Sogn nævnes tillige Maarer og Vildkatte, •men•, tilføjes der, »Ulve i stor Overflødighed, som gjør Egnen ubodelig Skade og fast ombringer alt, hvad der af Bønderne tilligges, hvilket sidste ogsaa bemærkes for Als Sogns Vedkommende.”

Kilde: Indberetning fra stiftamtmand til kongen i året 1735 på foranledning af missive af 23. juni 1735. Her fra Chr. Christensen: 'Tilstanden i Himmerland ved aar 1735'. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, Historisk Samfund for Aalborg Amt 1915-17, II bind, side 513, incl. note 3.

Als Sogn

Se om hændelse med ulvelignende hund i marts 1947 under lokaliteten Egense i Mou Sogn.

ASTRUP SOGN

Møldrup

Hellum herreds Tingbog:

Den 26. september 1643: Murermester Chr., Møldrup: Ulv Skudt.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Hellum Herreds tingbøger 1627-87, bog 13, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

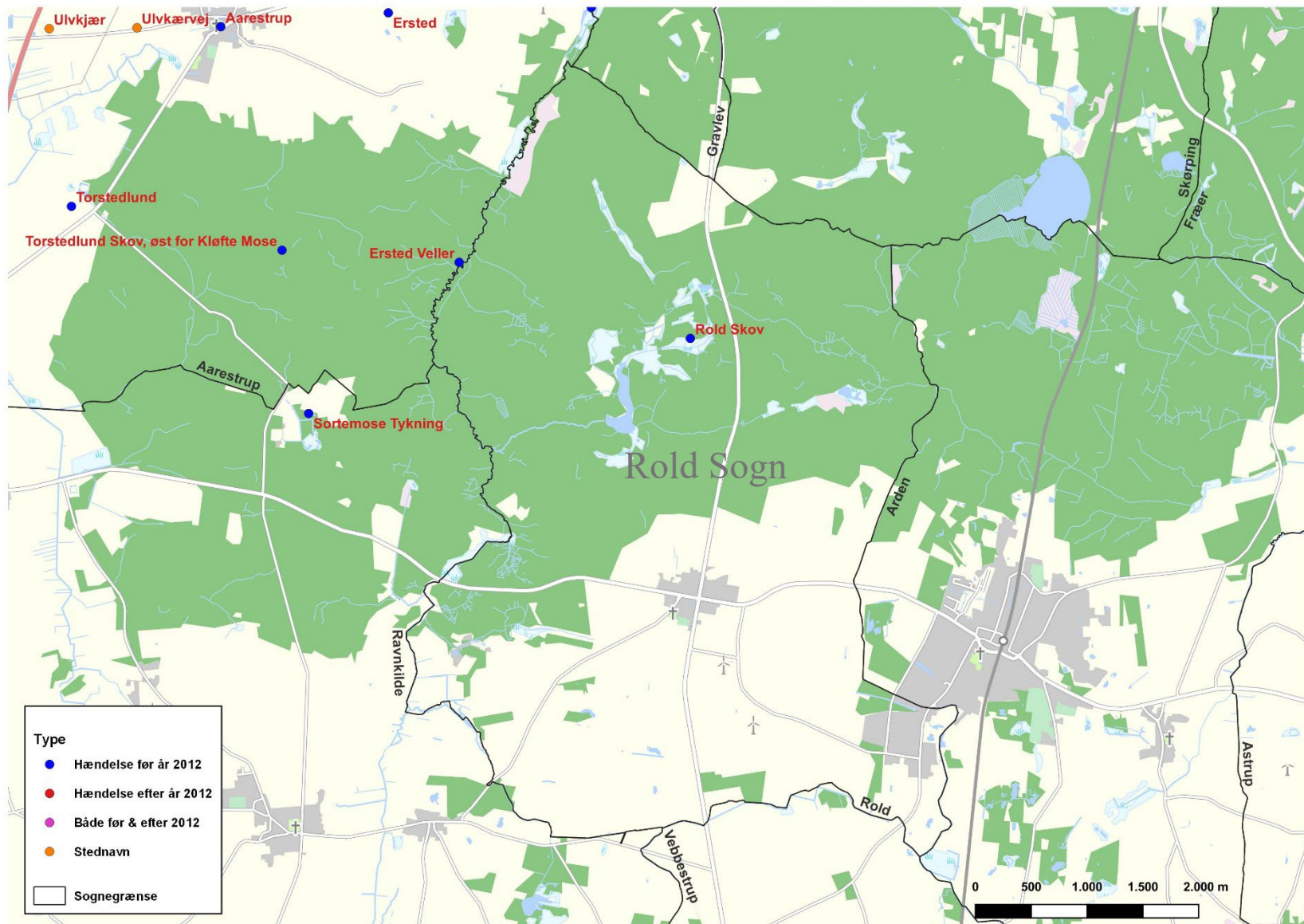
Villestrup

Tang Kristensens fortællinger af Jens Hansen, Sønderup:

"Der blev skudt en ulv 1811 ved noget, de kalder Bitte-Hjeds i Veggerby, og 1813 blev der skudt en ved herregården Villestrup, 1814 en ved Varde, og siden har aldrig nogen mærket ulve her i landet."

Kilde: Evald Tang Kristensen: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, 1891-1894, Volumen 1, side 89.

ROLD SOGN

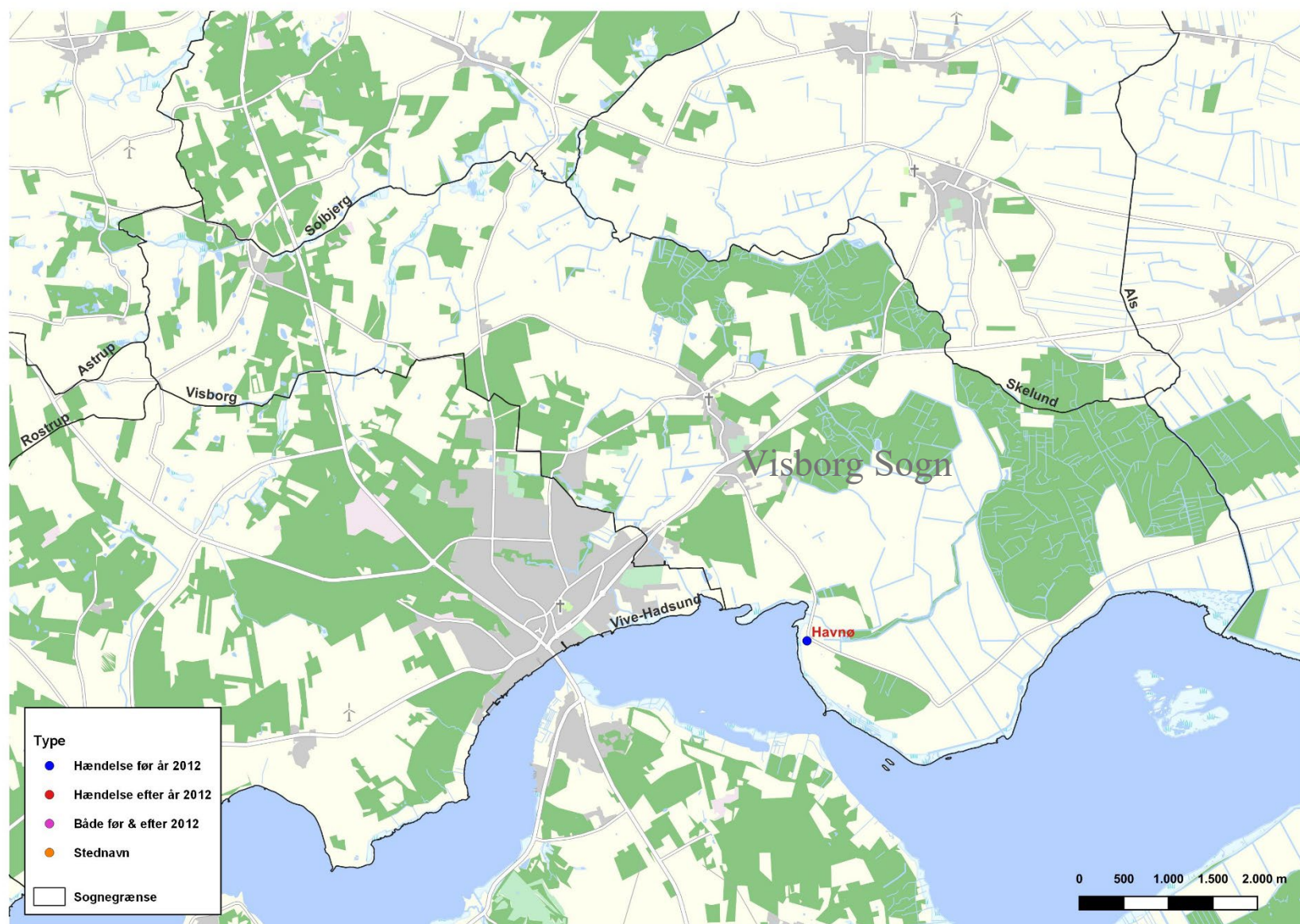
Rold Skov

Edvard Ersted beretter i sin bog "Om de glubende Dyrs Undergang i Nørrejylland":

"Ifølge en mig given Meddelelse fra Pastor R. Worm, var der tidligere adskillige Ulve i Rold Skov, 2 Mile Norden for Hobro, og det sidste Stykke er der blevet fældet mellem 1775 og 1780. For at skaffe Stadfæstelse herpaa, har Stiftamtmand Dahlstrøm i Aalborg vist mig den Godhed at lade søge i de offentlige Dokumenter fra den Tid; men Undersøgelsen har desværre været frugtesløs. Politiprotokollen for Villestrup Birk, under hvilket Rold dengang hørte, har ikke været til at finde, og Justitsprotokollen gaaer ikke længere tilbage end til 1778; i Justitsprotokollen for Aarene 1778-80 findes Intet om Ulve. Pastor Worms Hjemmelsmand, en gammel Skovfoged der i Egnen, er imidlertid aldeles paalidelig, og hans Fader, der har fortalt Sønnen, at Ulven blev dræbt i de nævnte Aar, var ligesaa paalidelig. Meddeleren nærer derfor ingen Tvivl om Udsagnets Rigtighed, om man end ikke kan godtgjøre det Hele nøjere.

Kilde: Ed. Erslev: Om de glubende Dyrs Undergang i Nørrejylland, Jacob Erslevs Forlag, København, 1871.

VISBORG SOGN

Visborg sogn uden nærmere stedsangivelse

I indberetning fra Stiftamtmand til kongen i år 1743 berettes:

”Hvad Vildtet sig belanger, da findes der og ved Jagtens Brugelighed af Proprietarierne dels Ræve, Brokker og Ulve som andet Fædder-vildt.”

I tilsvarende indberetning fra 1743 berettes:

”I R. 1743 for Visborg Sogn nævnes tillige Maarer og Vildkatte, •men•, tilføjes der, »Ulve i stor Overflødighed, som gjør Egnen ubodelig Skade og fast ombringer alt, hvad der af Bønderne tilligges...”

Kilde: Indberetning fra stiftsamtmand til kongen i året 1735 på foranledning af missive af 23. juni 1735. Her fra Chr. Christensen: 'Tilstanden i Himmerland ved aar 1735' i: Fra Himmerland og Kjær Herred, Historisk Samfund for Aalborg Amt 1915-17, II bind, side 513, incl. note 3:

Havnø

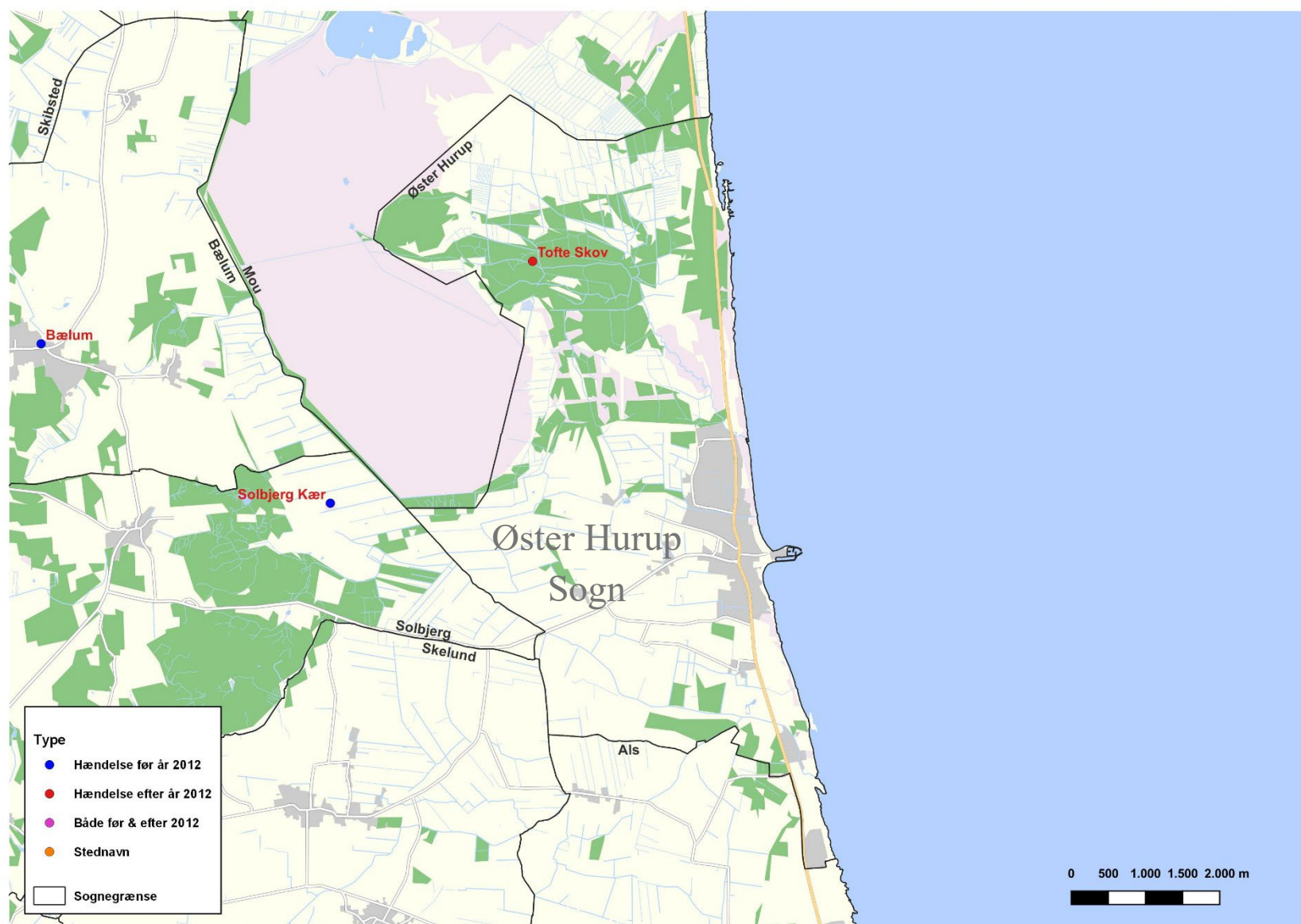
I en kronik i Aalborg Stiftstidende, den 24. januar 1950, beretter Postmester C. Klitgaard fra Hjørring om de nordjyske ulve:

”I januar saas en ulv ved Havnø ved Hadsund, men det lykkedes ikke at dræbe den, og kort efter optraadte en ulv paa Viborg-egnen, som man i marts holdt klapjagt paa, men den undslap ad Mønsted til. 1804 var atter en ulv på spil ved Viborg og sandsynligvis den samme.”

Ifølge Klitgaard blev sidstnævnte ulv dræbt efter at den havde opholdt sig i Viborg Krat.

Kilde: C. Klitgaard: 'De ”glubende dyr” i Nordjylland. I: Aalborg Stiftstidende, den 24. januar 1950, side 5.

ØSTER HURUP SOGN

Tofte Skov

Hanulv observeret april 2021. Verificeret med foto, film og DNA.

I januar 2024 observeres en ung hunulv sammen med halulven. Lille Vildmose-parret i Lille Vildmose-reviret i Nordjylland (etableret i januar 2024): Ukendt hunulv og GW2368m (indvandret i april 2021). Der foreligger endnu ikke resultater, der identificerer den nytilkomne ulv, men det formodes at omhandle en hunulv.

I rapporten over observationer af ulve beretter ulveatlas.dk:

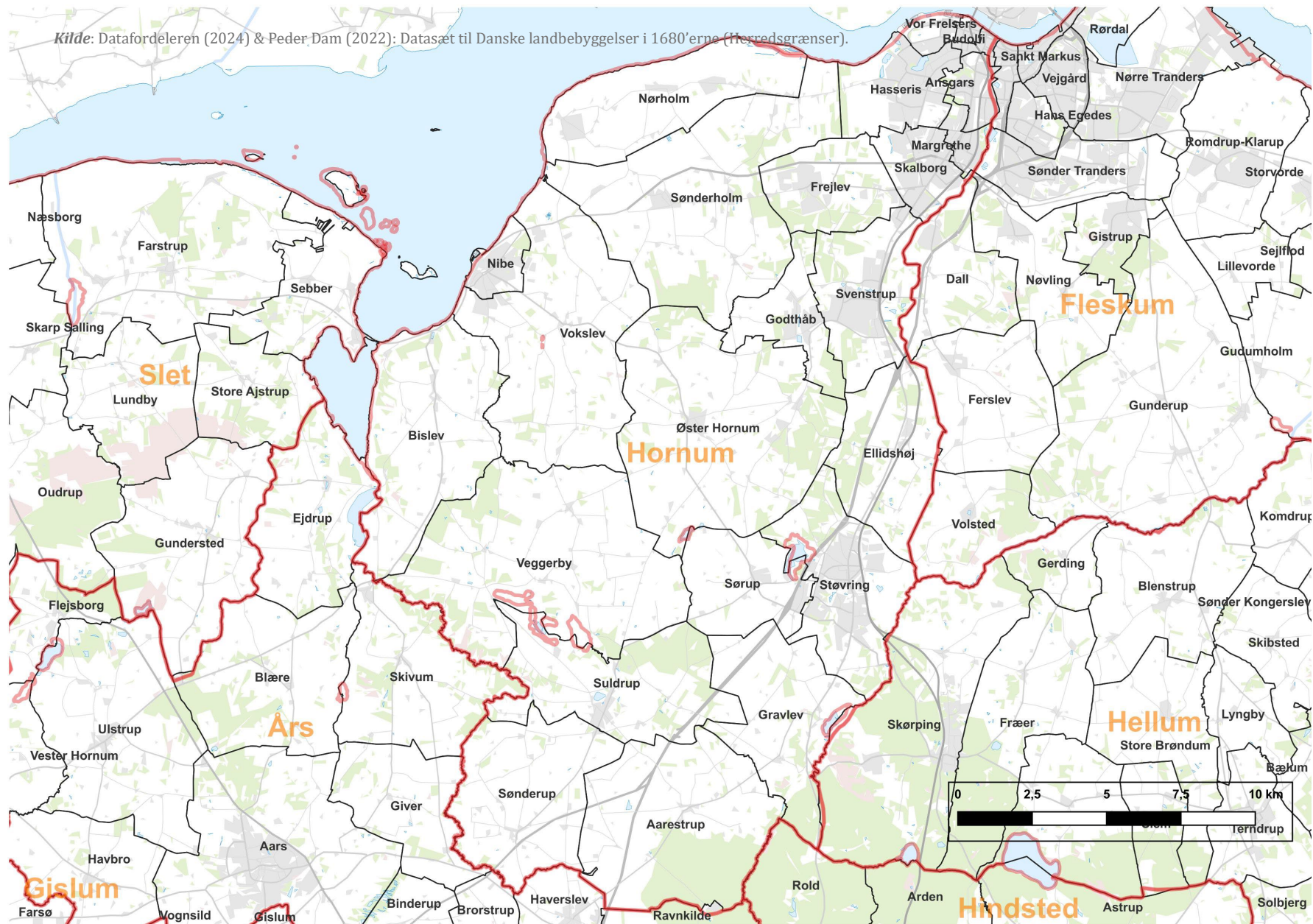
"Lille Vildmose-parret i Lille Vildmose-reviret i Nordjylland (etableret i januar 2024): Ukendt hunulv og GW2368m (indvandret i april 2021). Der foreligger endnu ikke resultater, der identificerer den nytilkomne ulv, men det formodes at omhandle en hunulv."

Kilde: Ulveatlas.dk, opslag maj 2024.

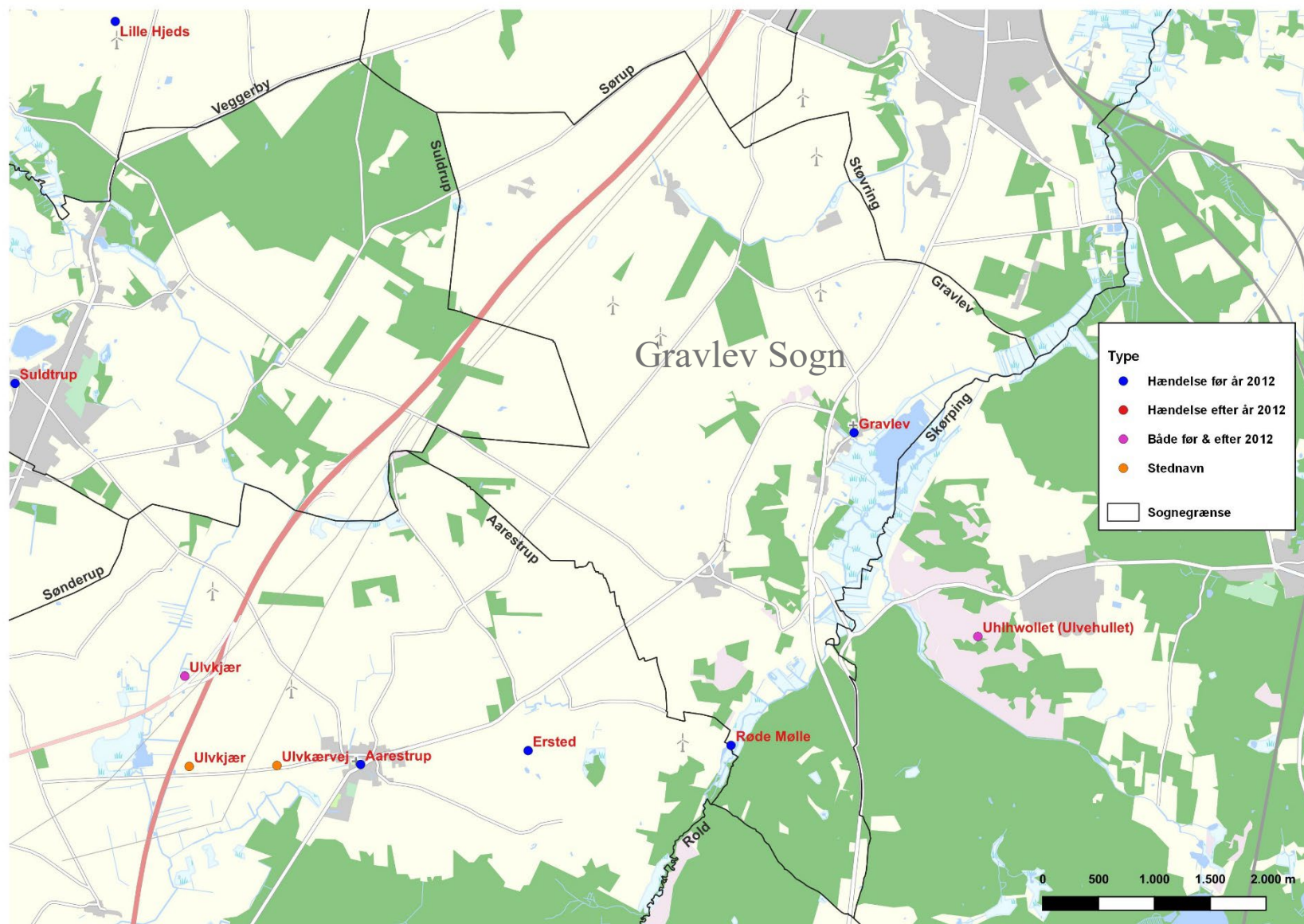
HORNUM HERRED

Hornum Herred grænser op mod Limfjorden mod nord med Aalborg by i herredets nordøstlige hjørne. Hornum Herred udgør den østlige del af det, vi normalt vil kalde Vesthimmerland. Mod øst grænser herredet op mod de tre østhimmerlandske herreder Fleskum, Hellum og Hindsted. Mod vest grænser herredet op til Års Herred og har en mindre grænsestrækning til fælles med Slet Herred i nordvest.

Se om ulves forekomst i herredet omkring år 1735 under Fleskum Herred, side **Fejl! Bogmærke er ikke defineret..**

GRAVLEV SOGN

Gravlev

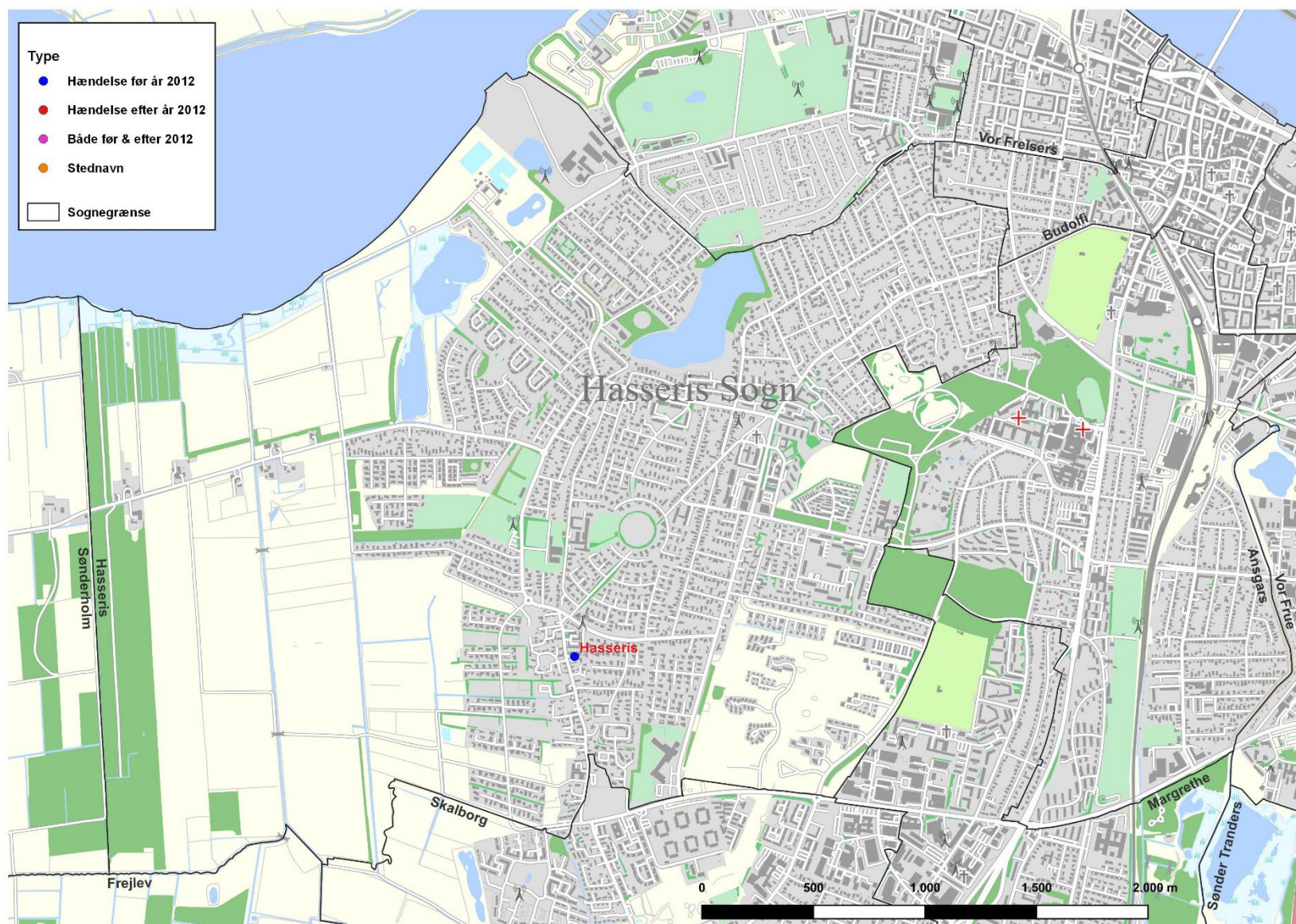
Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 10. januar 1719: Møller Jens Nielsen: Ulv fremvist. Dusør udbetalt.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

HASSERIS SOGN

Hasseris

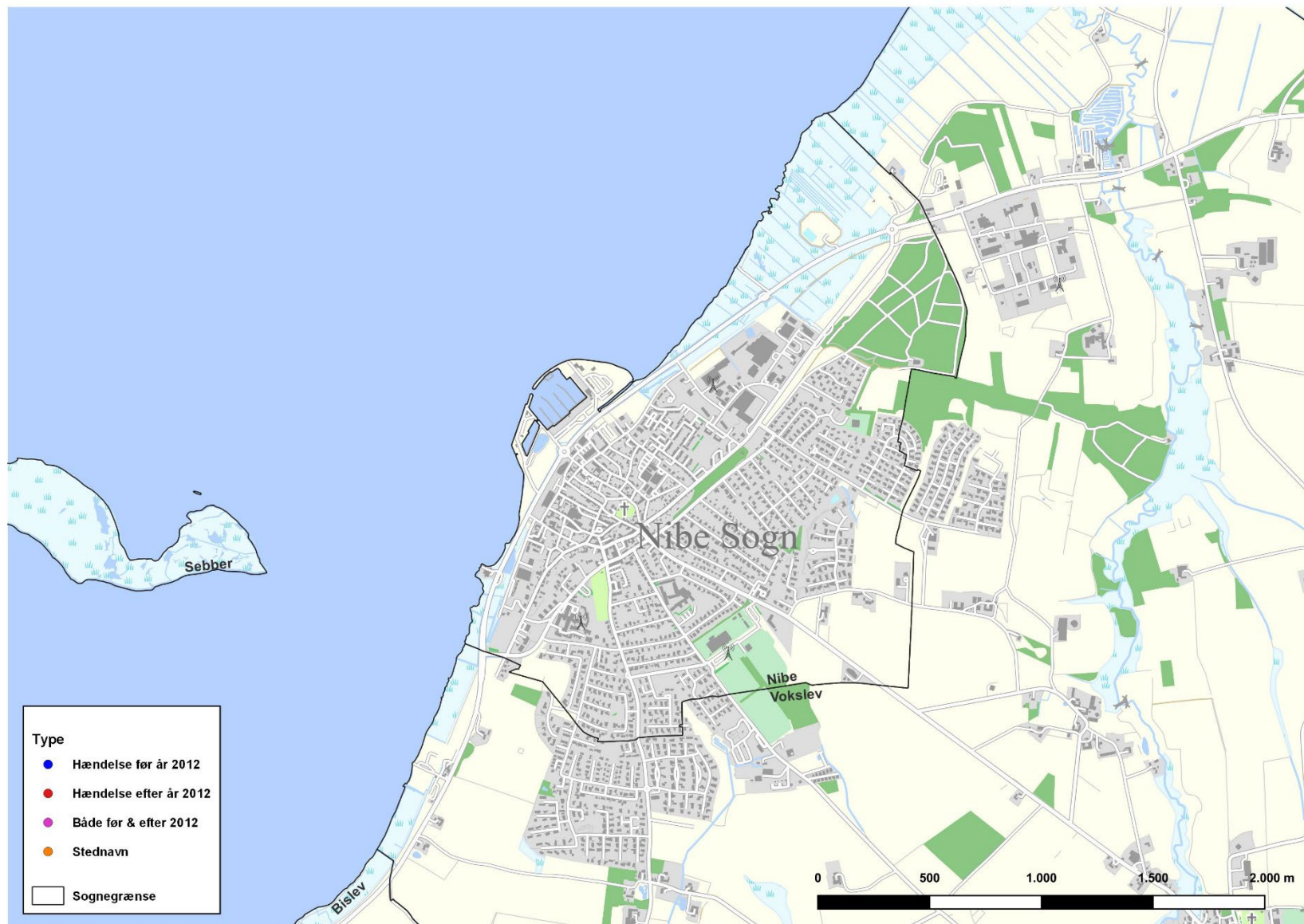
Hornum-Fleskum herreds tingbog 1688-1710:

Den 17. maj 1694: Poul Christensen & Peder Jensen, Hasseris – Ulveunger 7 stk. fremvist -dusør.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Hornum-Fleskum herreds tingbog 1691-95, bog 2, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

NIBE SOGN

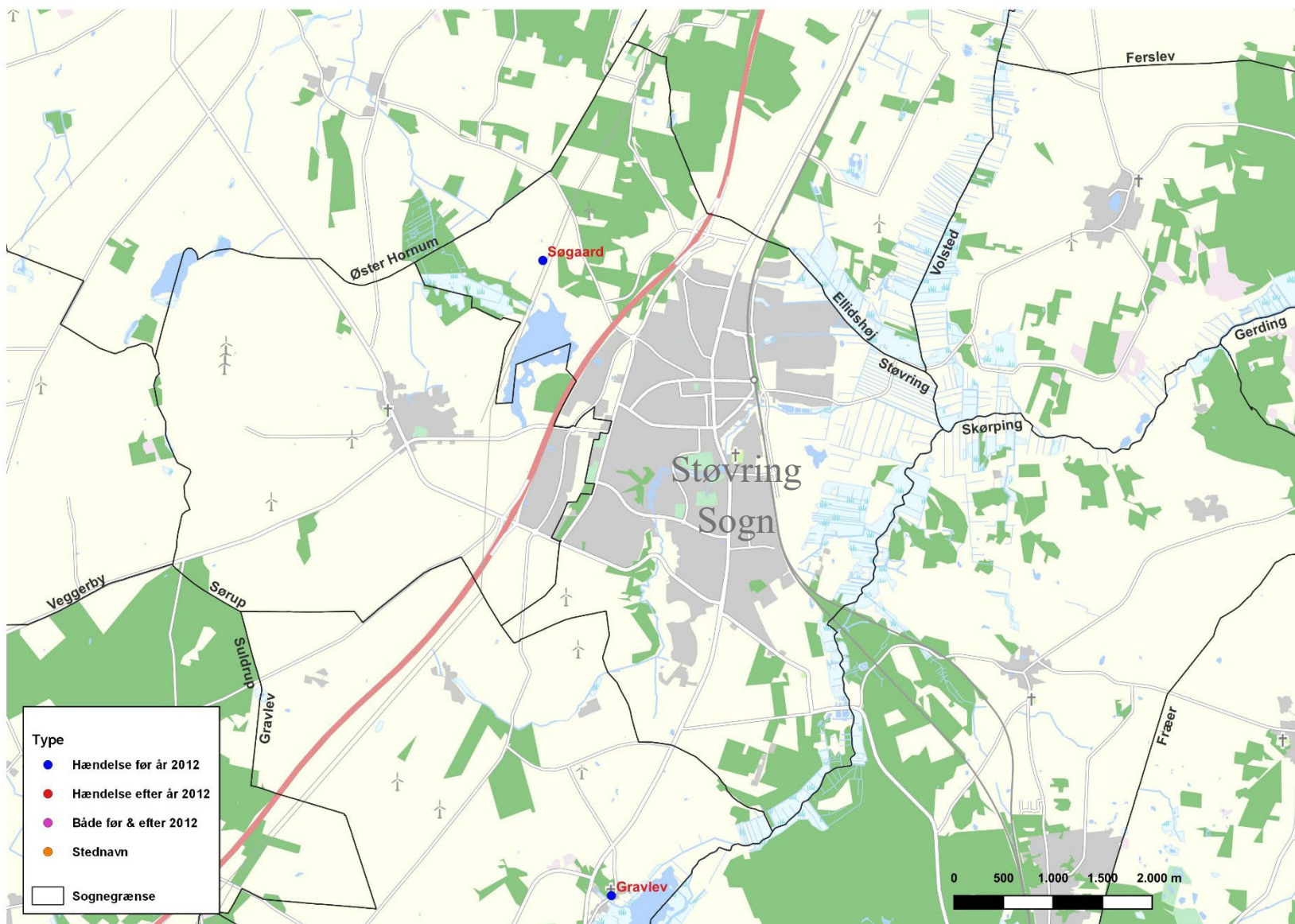
Nibe og Vokslev Sogn uden angivelse af sted

I indberetning fra Stiftsamtmand til kongen i år 1735 berettes følgende:

"Af skadelige Dyr nævnes i Nibe-Voxlev foruden Ulve og Ræve: Ildere, Vandrotter og Jordrotter, hvilke sidste 1742 gjorde stor Skade paa Sæden. Af Ulve blev der ofte til Herredstinget ført •gamle med Ungerne, nu 6, nu 8 i Tallet levende eller døde."

Kilde: Indberetning fra stiftsamtmand til kongen i året 1735 på foranledning af missive af 23. juni 1735. Her fra Chr. Christensen: 'Tilstanden i Himmerland ved aar 1735' i: Fra Himmerland og Kjær Herred, Historisk Samfund for Aalborg Amt 1915-17, II bind, side 496, note 4.

STØVRING SOGN

Søgaard

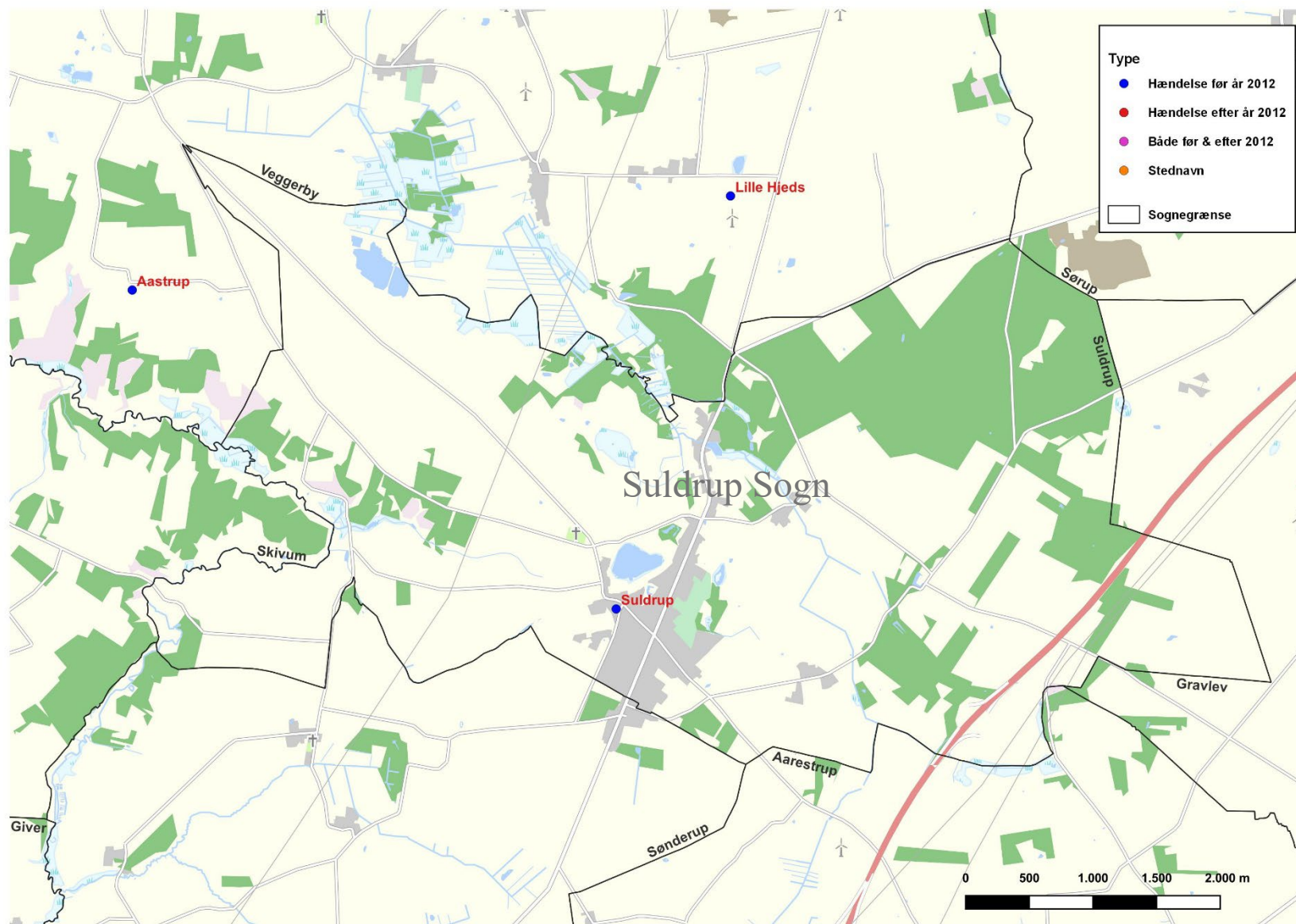
Hornum-Fleskum herreds tingbog 1688-1710:

Den 10. marts 1698: Peder & Chr. Laursen. Ulv skudt – ophængt i galgen.

Sted angiver dusørmodtagerens bopæl.

Kilde: Hornum-Fleskum herreds tingbog 1695-99, bog 3, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

SULDRUP SOGN

Suldrup

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 23. juni 1733: Just Mortensen. Ulv ophængt i galge – dusør.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1730-39 – bog 2, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

SØNDERHOLM SOGN

Restrup

Hornum-Fleskum herreds tingbog 1688-1710:

Den 13. januar 1698: vaars. Ulv skudt og ophængt i galgen.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Hornum-Fleskum herreds tingbog 1688-1710, Tingbog 1695-99, bog 3, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Sønderholm Kær

Hornum-Fleskum herreds tingbog 1688-1710:

Den 4. juni 1696: Hyrde Chr. Christensen. Dræbt 4 ulvehvalpe i kæret.

Sted angiver sted for drab på ulv.

Kilde: Hornum-Fleskum herreds tingbog 1688-1710, Tingbog 1695-99, bog 3, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Restrup Enge

Tæt ved Frejlev.

Marts 2015, Observation af ulv. Ikke verificeret.

Kilde: Nordjyske Stiftstidende, 22. april 2015.

SØNDERUP SOGN

Sønderup

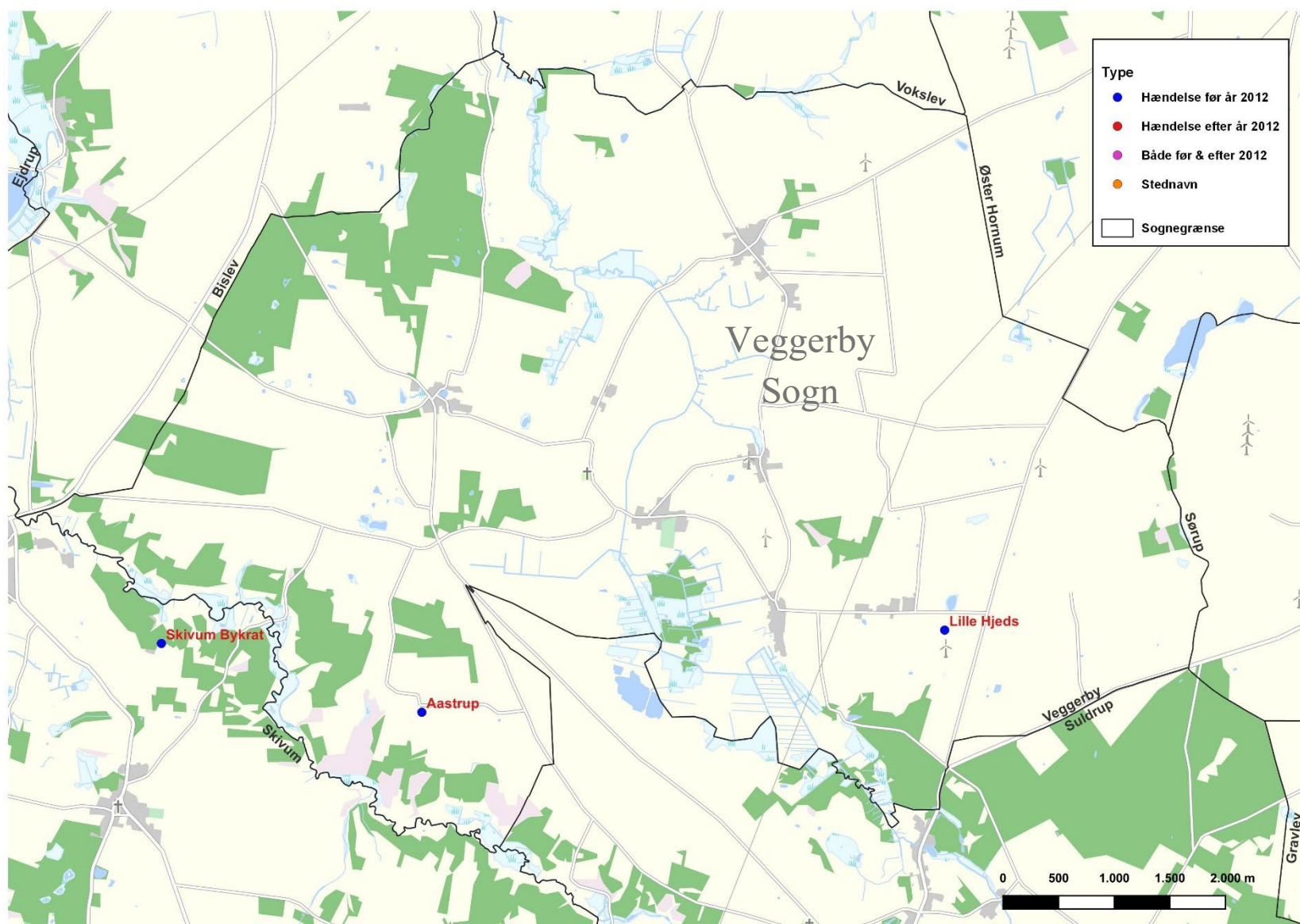
Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 3. juni 1716: Niels Christensen. Fanget 4 ulveunger – ophængt i galgen.

Sted angiver dusørmodtagerens bopæl.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

VEGGERBY SOGN

Aastrup

Hellum herreds Tingbog:

Den 26. september 1643: Hans Geronimussen, Aastrup: Ulv Skudt.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Hellum Herreds tingbøger 1627-87, bog 14, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Lille Hjeds

Aalborg Stiftstidende & Adresseavis, den 19. marts 1841:

”Aalborg, den 19de Marts. Efter Rygtet skal der i den sidste Tid her i Egnen have viist sig det uventede Syn af Ulve og én endog være bleven skudt. Nogen Vished herom have vi ikke kunnet forskaffe os. Imidlertid vil det vel snart kunne oplyses, om det er virkelige fiirbenede Ulve, der begynde at gjæste vort fredelige Jylland. Formodentlig maa det da være en Isflaade, der fra de nordlige Egne har tilført os disse i hversomhelst skikkelse ukjærsomme Gjæster.”

Aalborg Stiftstidende & Adresseavis, den 20. marts 1841:

„Som os berettet er virkelig bleven skudt en Ulv her i Egnen, nemlig ved et Udflyttersted fra Hies By, i Nærheden af Albek Hovedgaard. Bondens datter kom ind og berettede til sin Fader, at der ude ved et Aadsel af et Faar stod et Dyr, som hun endnu aldrig havde seet. Manden ladede da sin Bøsse og skjød Ulven, som endnu løb et stykke, hvorpaa den segnede. Skindet skal være solgt i Nibe, hvor Bonden også skal have hævet 5 RBd. Som Præmie for skadelig Dyrs Ubrydelse. En 5 a 6 Faar der i Egnen havde Ulven bidt. Mærkeligt er det for øvrigt, hvorledes Dyret har kunnet komme tilstede, thi at det fra Sverrig over Sjælland og Fyen skulde have fundet Vei herop, er ikke sandsynligt. Rimeliigvis maa det da, som igaard bemærket, paa et Isstykke have gjort Reisen over Nordsøen fra Norge hertil.”

Poul Lorenzen beretter om hændelse i sin bog 'Jagt og vildt i dansk folketro:

”Ifølge Aalborg Stiftstidende 19. og 20. marts 1841 skød en Bonde i Suldrup det Aar en Ulv, og det forlød, at han fik Præmie derfor i Nibe; men en Indsender til Frederiksb. Amtst. Har siden med Bestemthed paastaet, at det omtalte Skind, som ganske rigtig i 1841 blev indsendt til Øvrigheden, var Skindet af en stor Hund! Beretningen om den dræbte Ulv fra 1841 lever formentlig endnu i Folkemunde på Suldrup-egnen; men den daværende Stiftamtmand i Aalborg, Bluhme, som var en dygtig Jæger og Kender af Dyr, tilkaldte endnu en Jæger og tilsidst

Buntmager Hermann, som erklærede, at saavel Pelsen som Kløernes Form viste, at Skindet ikke var af en Ulv, men af en Hund. Dusøren blev dog gennem Rentekammeret anvist til Udbetaling, og umuligt er det jo ikke, at den gode Bonde fra Suldrup har vidst god Besked med 'Ulven'. I hvert Fald er der ingen Grund til at hovre hverken over Pressen eller dens Læsere fra 1841; thi der var ikke faa Aviser, hvori der Vinteren 1923-24 optraadte veritable Ulve i Danmark, 'antagelig ført over med Isen fra Sverige eller strejfende herop fra Skovene i Tyskland', og der var mange, som troede det. Har der overhovedet været Tale om Dyr af Kød og Blod, har det sandsynligvis været Schäferhunde, som i Bygning, Størrelse og med deres oprette Øren virkelig kan ligne Ulve paa Frastand."

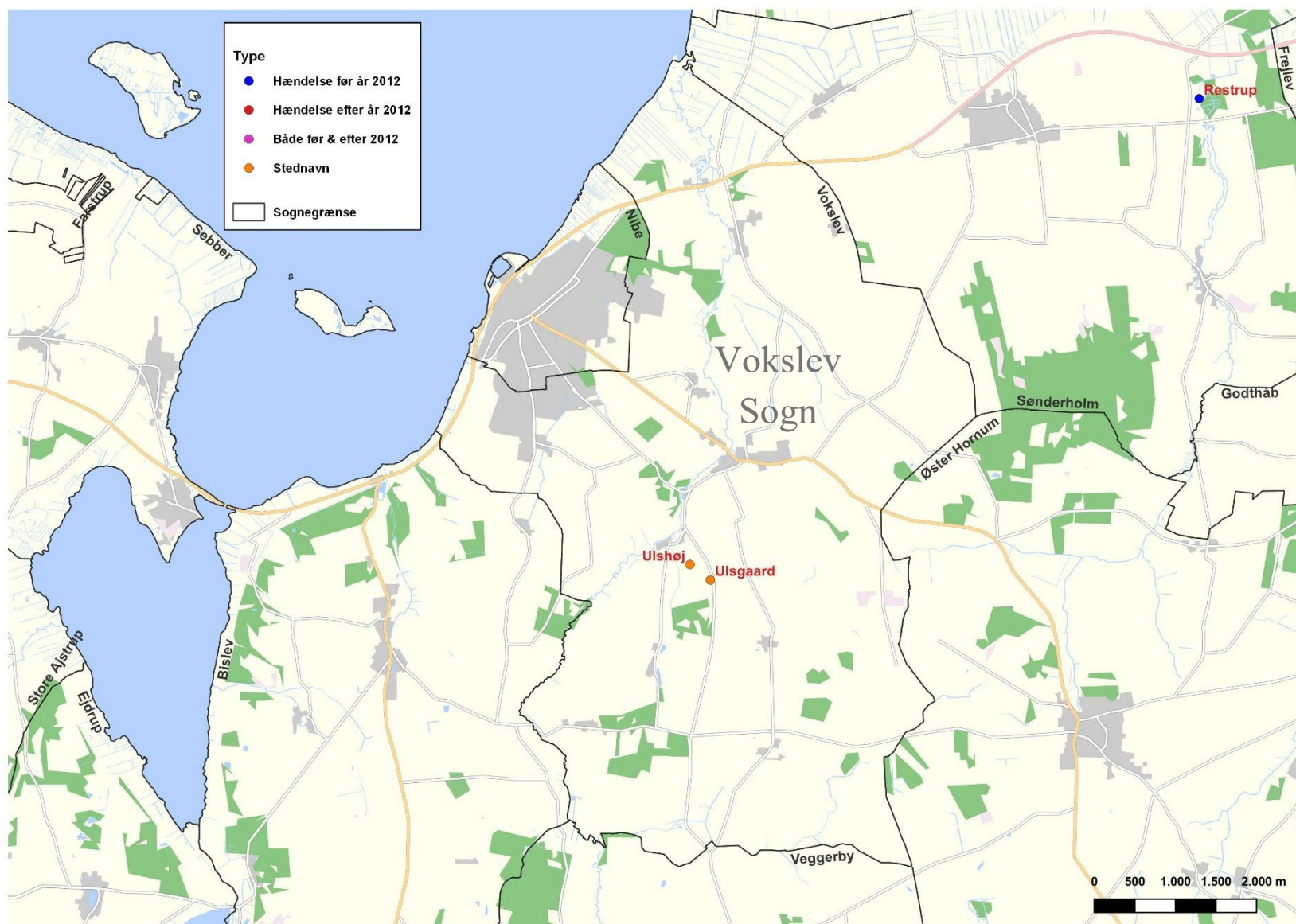
Kilde: Poul Lorenzen: Jagt og vildt i dansk folketro, Woels Forlag (Cai M. Woel), København, 1930, side 66-67.

Tang Kristensens fortælling af Jens Hansen, Sønderup:

"Der blev skudt en ulv 1811 ved noget, de kalder Bitte-Hjeds i Veggerby."

Kilde: Evald Tang Kristensen: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, 1891-1894, Volumen 1, side 89.

VOKSLEV SOGN

Nibe og Vokslev Sogn uden angivelse af sted

Se om indberetning fra Stiftamtmand til kongen i år 1735 under Nibe Sogn.

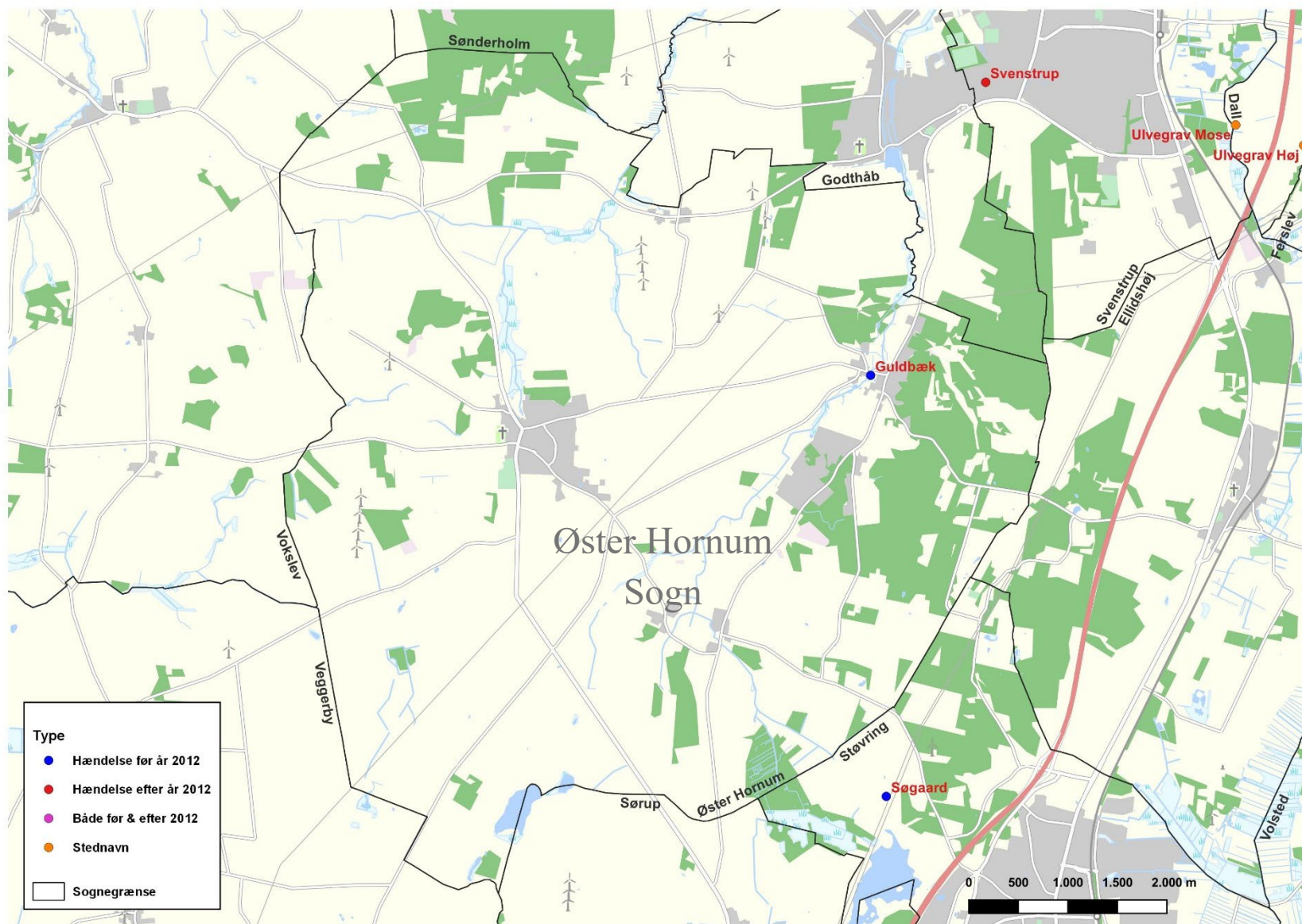
Ulshøj og Ulsgaard

Om disse stednavne skriver S. C. Sortfeldt i artiklen Himmerlandske Stednavne:

"Ulshøj (Vokslev) og Ulhøj (Farstrup) af Personsnavnet Ulfr. Dette Navn findes paa Hammel Runestenen (fra ca. 900) og flere Stene. Nær ved Højen ligger Ulsgaard. Ulhøj kan have Navn efter Dyret Ulv."

Kilde: S.C. Sortfeldt: Himmerlandske stednavne. I: Fra Himmerland og Kjær Herred. VII. Bind. 1930-32, Aalborg 1932, side 248.

ØSTER HORNUM SOGN

Guldbæk

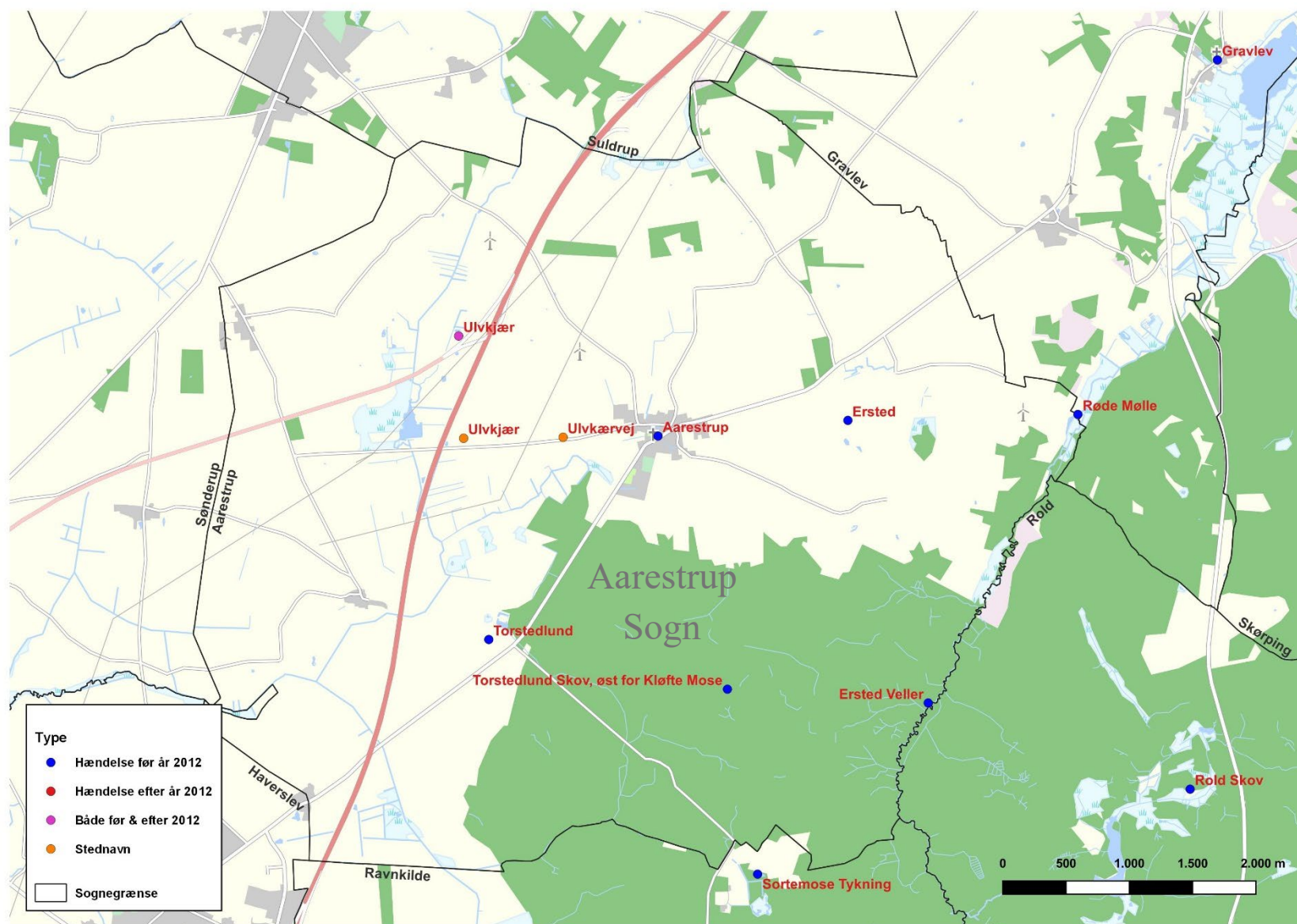
Hornum-Fleskum herreds tingbog 1688-1710:

Den 23. maj 1695: Chr. Andersen Kær. Ulve – fanget 7 unger – blev aflivet.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Hornum-Fleskum herreds tingbog 1688-1710, Tingbog 1691-95, bog 2, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

AARESTRUP SOGN

Torstedlund, & Ulvekjæret

Tang Kristensen fortælling af Jens Hansen, Sønderup:

"Min moders moder var hjorde for dem her på Torstedlund og hun fortalte, at ulvene tudede hinanden sammen og kom da i flokke. Så løb en ulv bag til og bed hesten i halen, en anden fortil og bed den i struben, og sådan fik de magt med den. Men øgene lærte dem selv at gå sammen i kreds med føllene i midten, og så sparkede de med hovene.

I Ulvekjæret ved Torstedlund skov passede de på øgene for ulvene."

Kilde: Evald Tang Kristensen: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, 1891-1893, side 90.

Ulvekær (mark)

Ulvekær er nævnt i Tingsvidne af Hornum herred fra 23. december 1493 og i Ridemændsbrev fra 17. marts 1550.

Kilder:

Ole Færch: Diplomatarium Hornumense. Tingsvidner, breve og andre dokumenter fra Hornum herredsting, Nibe og Nørholm birketing 1216-1636. Del 1, Aalborg 2004, side 146 og 368.

Høje og lave målebordsblade, SDFI kortviser, opslag maj 2024. Staves her Ulvkær.

Ulvkjær (gård)

Ulvkjær Hs er gård i Aarestrup Sogn. Hs står på høje målebordsblade for Hus.

Kilde: Høje og lave målebordsblade, SDFI kortviser, opslag maj 2024.

Torstedlund & Erslev

Tang Kristensen fortælling af Jens Kristensen, Ersted:

"Der var en gammel en, der hed Karen Indjarster (Ingvarsdatter), hun skasede alle ulvene bort her fra landet. Så vidt a véd, var hun her fra byen. Der kom en imod hende i alleen her nede ved Torstedlund, og da kom hun ridende på den forreste og havde dem koblet sammen.

Så siger han: »Du har endda et godt kobbel plage at ride med.« Dertil svarede hun: »Du skal have så mange tak, for det du sagde det, derved frelste du mit liv, for dersom du havde nævnet dem ved deres rigtige navn, så havde de split mig ad.« Så red hun videre og viste dem så ud i havet, men om de kom over til Sverig, eller de druknede, det véd a ikke noget af.»

Kilde: Evald Tang Kristensen: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, 1891-1893, side 100.

Torstedlund

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 2. juni 1711: Skøtte Jacob Jensen. Ulv dræbt - dusør.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 3. juli 1715: Peder Nielsen. Ulv fremvist – dusør udbetalt.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 14. februar 1719: Skøtte Jacob Jensen. Ulv fremvist – dusør udbetalt.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 23. januar 1720: Skøtte Jacob Jensen. Ulv skudt - dusør.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 23. juli 1720: Skøtte Jacob Jensen. Ulv skudt - dusør.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Th. Johansen beretter i 1932:

”Den 4. december 1736 fremviste Kristian Stier, Skriver paa Torstedlund, en gammel Hun-Ulv, som han havde skudt ved Torstedlund, hvorfor han modtog 4 Rdr.”

Kilde: Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie, Torstedlund Skov. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, VII. Bind, 1930-32, 1932, side 503.

Torstedlund Skov, østen for Kløfte Mose

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 3. juli 1720: Zidsel Sørensdatter. Ulveunge fanget - dusør.

Fanget i Torstedlund Skov østen for Kløfte mose.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020 samt Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie, Torstedlund Skov. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, VII. Bind, 1930-32, 1932, side 503.

Ersted Væller

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 5. juli 1710: Jens Christensen. Ulveunge skudt – dusør 4 Rdl.

Fangst i Ersted Væller.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020 samt Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie, Torstedlund Skov. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, VII. Bind, 1930-32, 1932, side 503.

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 5. juli 1710: Mikkel Christensen. Ulveunge skudt – dusør 4 Rdl.

Fangst i Ersted Væller.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020 samt Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie, Torstedlund Skov. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, VII. Bind, 1930-32, 1932, side 503.

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 5. juli 1710: Else Nielsdatter. Ulveunge skudt – dusør 4 Rdl.

Fangst i Ersted Væller.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020 samt Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie, Torstedlund Skov. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, VII. Bind, 1930-32, 1932, side 503.

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 5. juli 1710: Niels Sørensen. Ulveunge skudt – dusør 4 Rdl.

Fangst i Ersted Væller.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020 samt Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie, Torstedlund Skov. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, VII. Bind, 1930-32, 1932, side 503.

Th. Johansen beretter i sin artikel fra 1932:

Den 18. december 1710 skød Jakob Jensen, Skytte paa Torstedlund, en Hunulv i Ersted Væller.

Kilde: Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie, Torstedlund Skov. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, VII. Bind, 1930-32, 1932, side 503.

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 23. december 1710: Skøtte Jacob Jensen. Ulv dræbt - dusør.

Fangst i Ersted Væller.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020 samt Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie, Torstedlund Skov. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, VII. Bind, 1930-32, 1932, side 503.

Aarestrup

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 14. februar 1719: Anders Bremsøn. Ulv fremvist – dusør udbetalt.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 14. februar 1719: Smed Oluf Pedersen. Ulv fremvist – dusør udbetalt.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 9. juli 1720: Skovfoged Niels Hansen. Ulveunge fanget - dusør.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 11. december 1736: Chr. Skærslipper. Ulv fremvist – dusør udbetalt.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1730-1739, bog 2, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 1. juli 1738: Degn Peder Sørensen. Ulveunger 4 stk. fremvist.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1730-1739, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

Den 18. juni 1720: Jens Nielsen. Ulveunge skudt – dusør 4 Rdl.

Sted angiver dusørmotagerens bopæl.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Tinghuset, Aarestrup

Uden for tinghuset i Aarestrup stod en ulvegalge.

Kilde: Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie, Torstedlund Skov. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, VII. Bind, 1930-32, 1932, side 503.

Røde Mølle

Jens Lorenzen beretter i bogen 'Vildt og vilddyr i dansk folketro:

”Afdøde Billedhugger Anders Bundgaard levede som Dreng paa Roldskoveggen. Hans Fader, som foruden at være Træskomand var en af Danmarks bedste Sagnfortællere og Visesangere, fortalte, at den sidste Ulv i Rold Skov blev skudt af Billedhuggerens Oldefader Jens Tved, nedenfor Røde Mølle. Det hører med til Fortællingen, at Ulvens Hale i Dødsøjeblikket ’krøllede opad’, og at Ulven var den sidste af en Flok, som blev set dragende sønderud over Tarbæk med den kendte Heks ’Rytterkjesten’ i Spidsen.”

Kilde: Jens Lorenzen: Vildt og vilddyr i dansk folketro, Ejnar Munksgaard, København, 1948, side 75-76.

Ulvkærvej

Nuværende vej mod vest ud af Aarestrup by.

Kilde: SDFI Kortviser, opslag maj 2024.

Sortemose Tykning

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814:

”Den 6. juni 1730: Skøtte Peder Madsen. Ulv fremvist – dusør udbetalt.”

Fangst i Sortemose Tykning.

Kilde: Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1730-1739, bog 2, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020 samt Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie, Torstedlund Skov. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, VII. Bind, 1930-32, 1932, side 503.

Sorte Mose Lychen

”Den 9. Juli 1720 mødte Niels Jensen, Skovfoged paa Torstedlund, med en Ulveunge, som han d. 4. havde undlivet i Sort Mose Lychen.”

Kilde: Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie, Torstedlund Skov. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, VII. Bind, 1930-32, 1932, side 503.

Lokalitet formodes at være samme som Sortemose Tykning.

Maast Mose

Th. Johansen beretter:

”Den 1. Juli 1738 fremkom Peder Sørensen Degn af Aarestrup med 4 Ulveunger, som han Lørdag den 28. Juni fandt øst for Maast Mose.”

”Den 7. Juni 1730 mødte Peder Madsen Skytte med en Ulveunge, som han havde undlivet i Maast (d. e. Maste) Mose.”

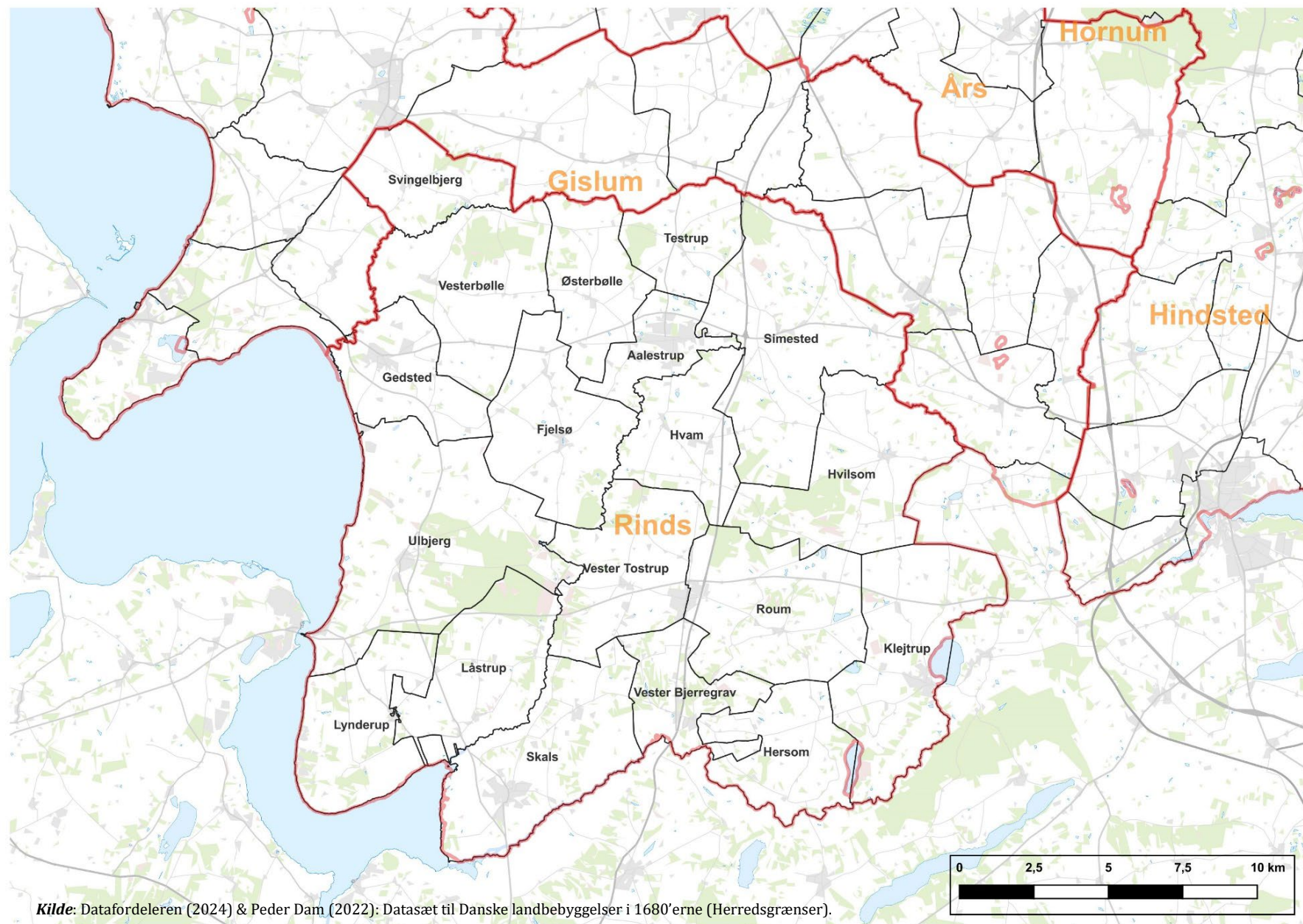
”Den 1. Juli 1738 fremkom Peder Sørensen Degn af Aarestrup med 4 Ulveunger, som han Lørdag den 28. Juni fandt øst for Maast Mose.”

Kilde: Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie, Torstedlund Skov. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, VII. Bind, 1930-32, 1932, side 503.

Lokalitets placering ikke bestemt.

RINDS HERRED

Rinds Herred udgør Himmerlands sydvestlige hjørne. Mod nord grænser herredet op mod Gislum Herred og mod vest omfatter grænsen for sognet kysten til Hjarbæk Fjord (en arm af Limfjorden).

HERSOM SOGN

Ulvbakke

I et brev skrevet i 1100-tallet om Hersom kirke nævnes tre skovområder:

”...3 Stykker Skov hos Øris, 1 synden Øris, kaldet Kirkekrat, 2det norden, kaldes Kirkeskov, 3dje norden Horkebæk og indtil Kirkevejen kaldes Ulvbak”

Ulvbakke er fortsat anvendt som stednavn i Hersom Sogn, og indgår i register over officielle stednavne.

Kilder:

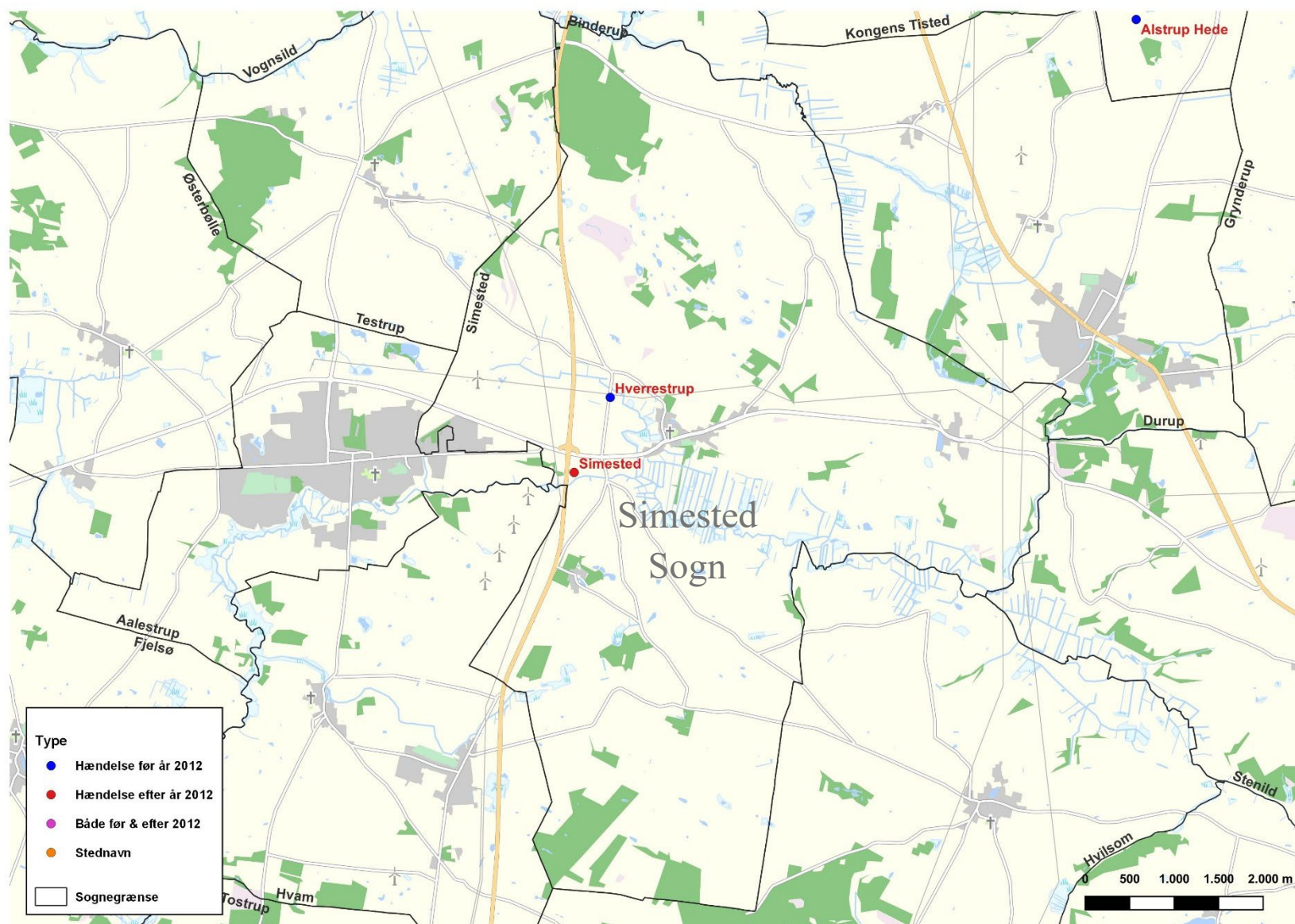
Brev fra præster: „Vi efterskrevne Hr. Ib Bygom, Provst og Sognepræst til Simested, Hr. Ib Sort, Sognepræst til Låstrup, Hr. Anders Ibsen, Sognepræst til Ulbjerg, Hr. Movrids Jensen, Sognepræst til Tostrup, og Hr. Jakob Pedersen, Sognepræst til Gjedsted, kundgør for alle med dette vort åbne Brev: År efter Guds

Byrd 1548 pa St. Jacobi Dag var vi forsamlede i Hersom Kirke pa Guds Ords Vegne efter M. Jakob Skønings, Superintendent til Viborg Stift, Befaling. Da fandt vi der for os udi en gammel Messebog skrevet udi Breden, Ord fra Ord, som her efter følger...” (Brevet var opgi- vet til at være fra år 1150).

Her fra O. Nielsen: Uddrag af Kristen Sørensen Testrups Rinds Herreds krønike. I: Samlinger til Jydsk Historie og Topografi, I bind, 1866-67, Aalborg, side 354.

Høje og lave målebordsblade, SDFI Kortviser, opslag maj 2024.

SIMESTED SOGN

Hverrestrup

Edvard Ersted beretter i sin bog ”Om de glubende Dyrs Undergang i Nørrejylland’:

”J. P. Trap har meddelt mig som et Minde fra sin Barndom, at hans Faders gamle Karl tidt fortalte, hvorlunde han, medens han var Dreng, omtrent i Midten af forrige Hundredaar, vogtede Faar i Hverrestrup (et Par Mile Nordvest for Hobro) og da havde seet Ulve luske omkring i Lyngbakkerne.”

Kilde: Ed. Erslev: Om de glubende Dyrs Undergang i Nørrejylland, Jacob Erslevs Forlag, København, 1871.

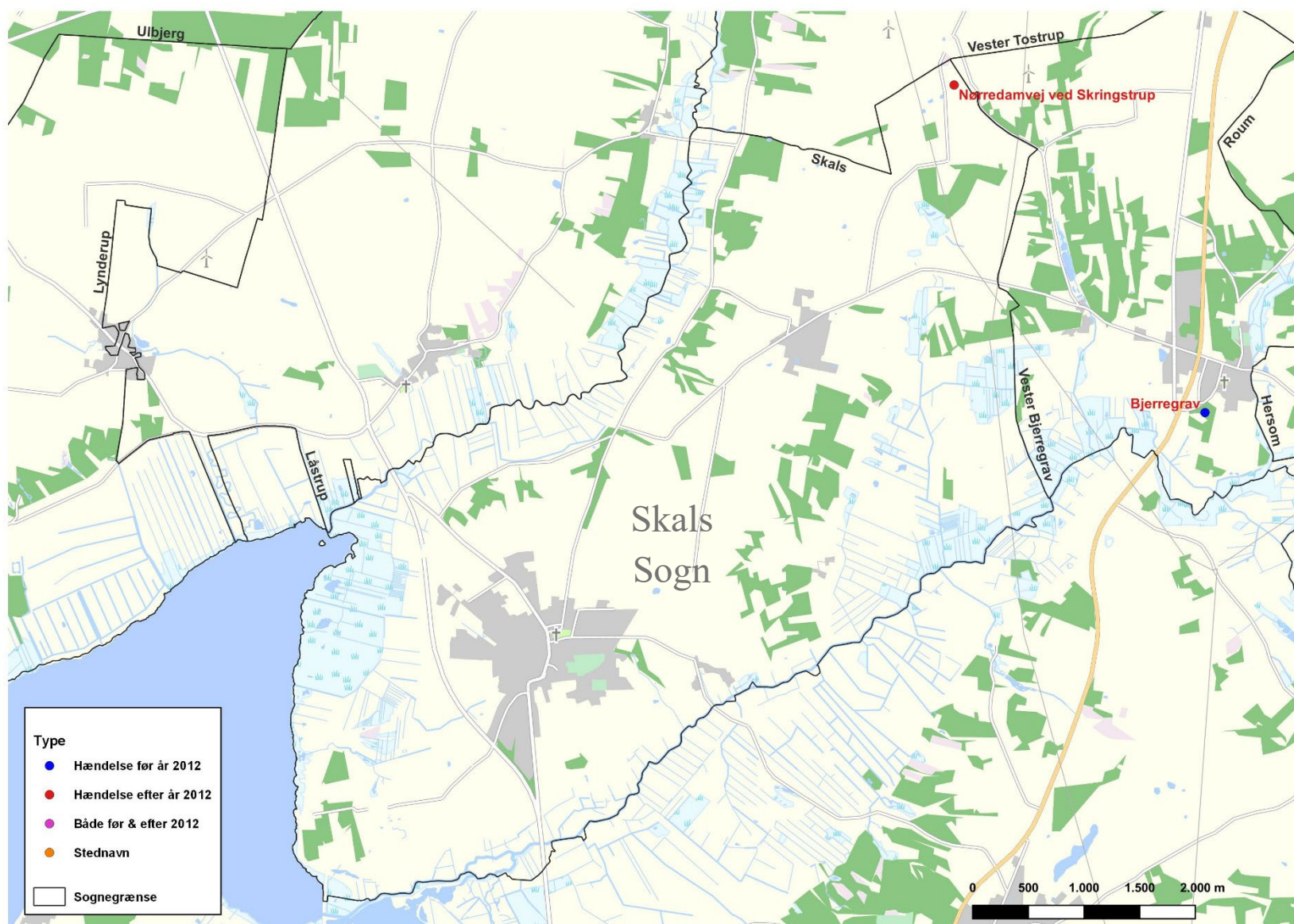
Simested

I marts 2018 ser en jæger en voksen hanulv 200 meter fra det sted, hvor hovedvejen krydser Simested Å – mellem aalestrup og Simested.

Ikke verificeret.

Kilde: Viborg Folkeblad, 7. marts 2018, opslag på viborg-folkeblad.dk, maj 2024.

SKALS SOGN

Nørredamvej

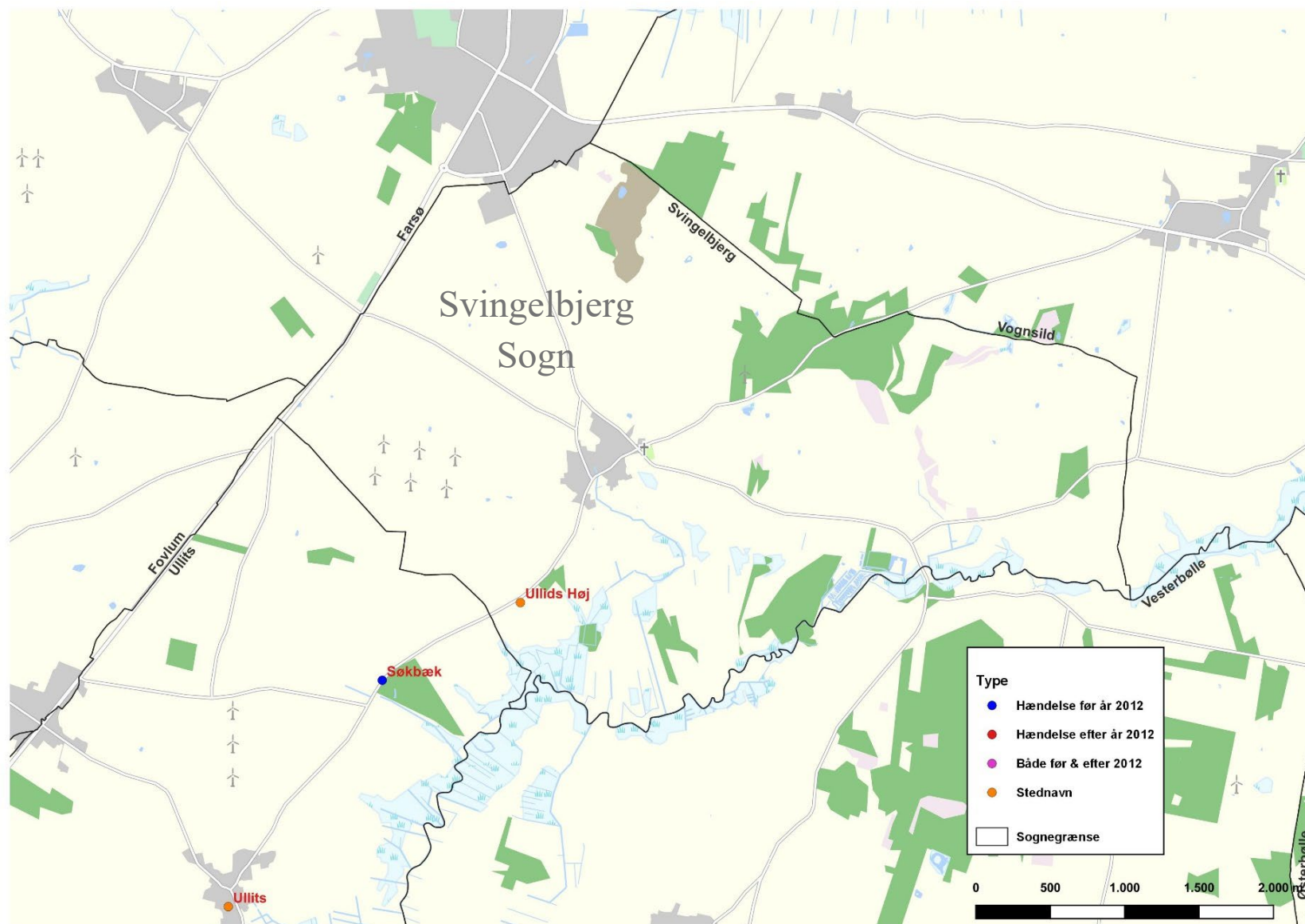
I marts 2018 blev dræbt rådyr fundet på Nørredamvej mellem Skringstrup og Møldrup.

En ulv observeret mellem Simested og Aalestrup i samme periode.

Ikke verificeret.

Kilde: Viborg Folkeblad, 14. marts 2018, opslag på Viborg-Folkeblad.dk maj 2024.

SVINGELBJERG SOGN

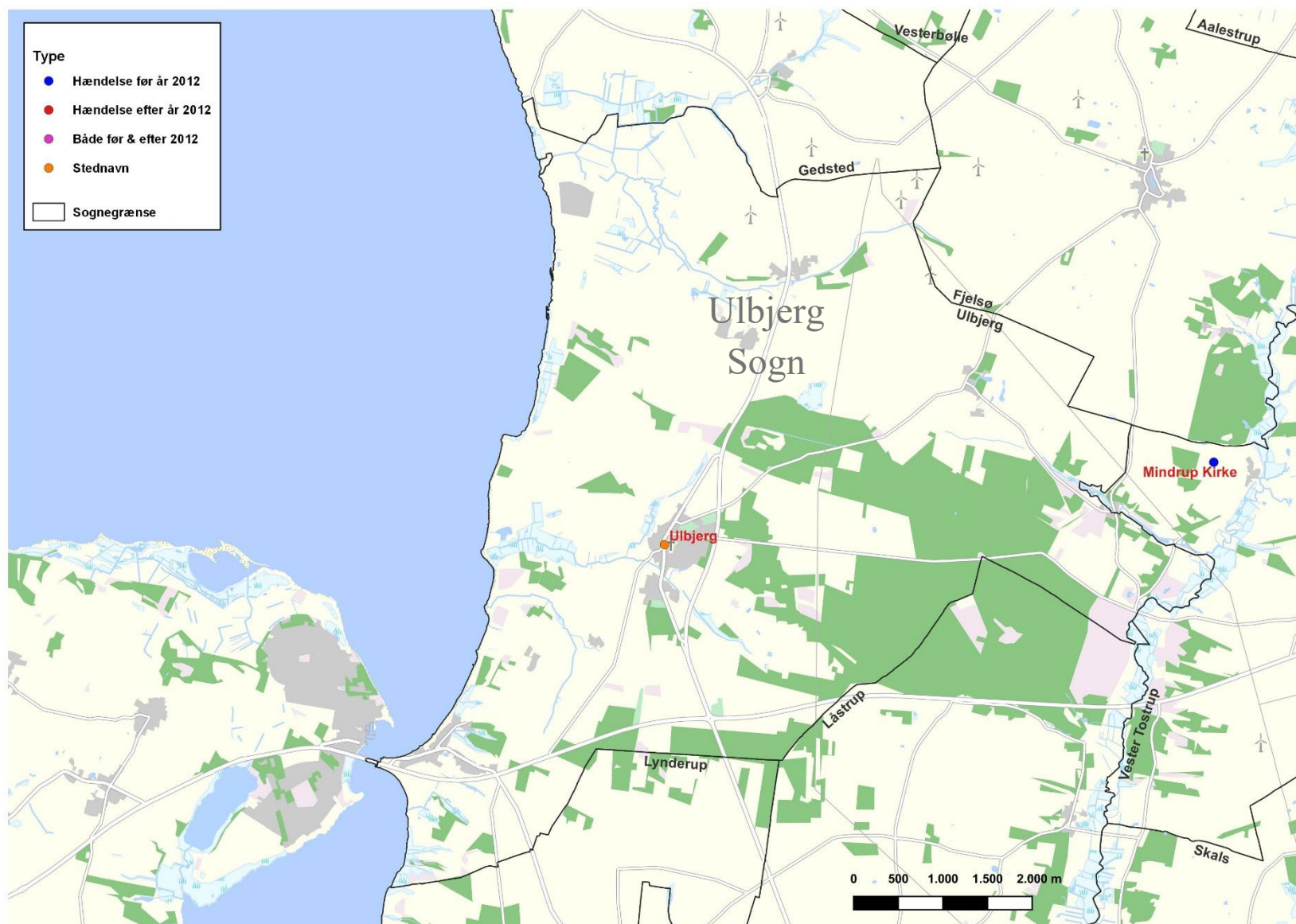

Ullits Høj

Ullits betyder 'næs med ulve.

Kilde: V.J. Brøndegaard: Folk og Fauna, bind 3, Rosenkilde og Bagger, 1986, side 132.

ULBJERG SOGN

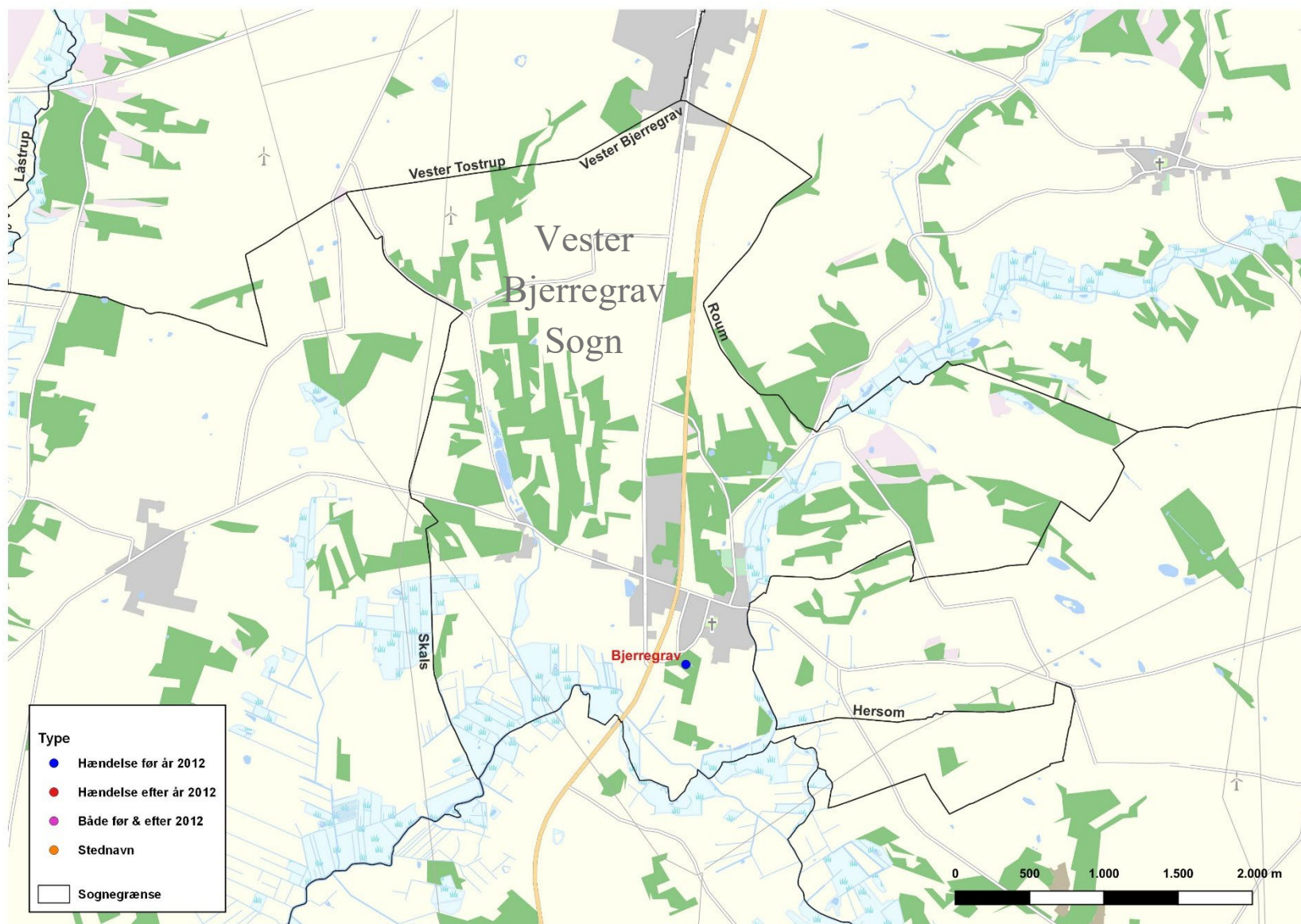

Ulbjerg

Stednavn. Forledet formodes at henvise til ulv.

Kilde: Topografisk kort over Danmark, opslag maj 2024.

VESTER BJERREGRAV SOGN

Vester Bjerregrav

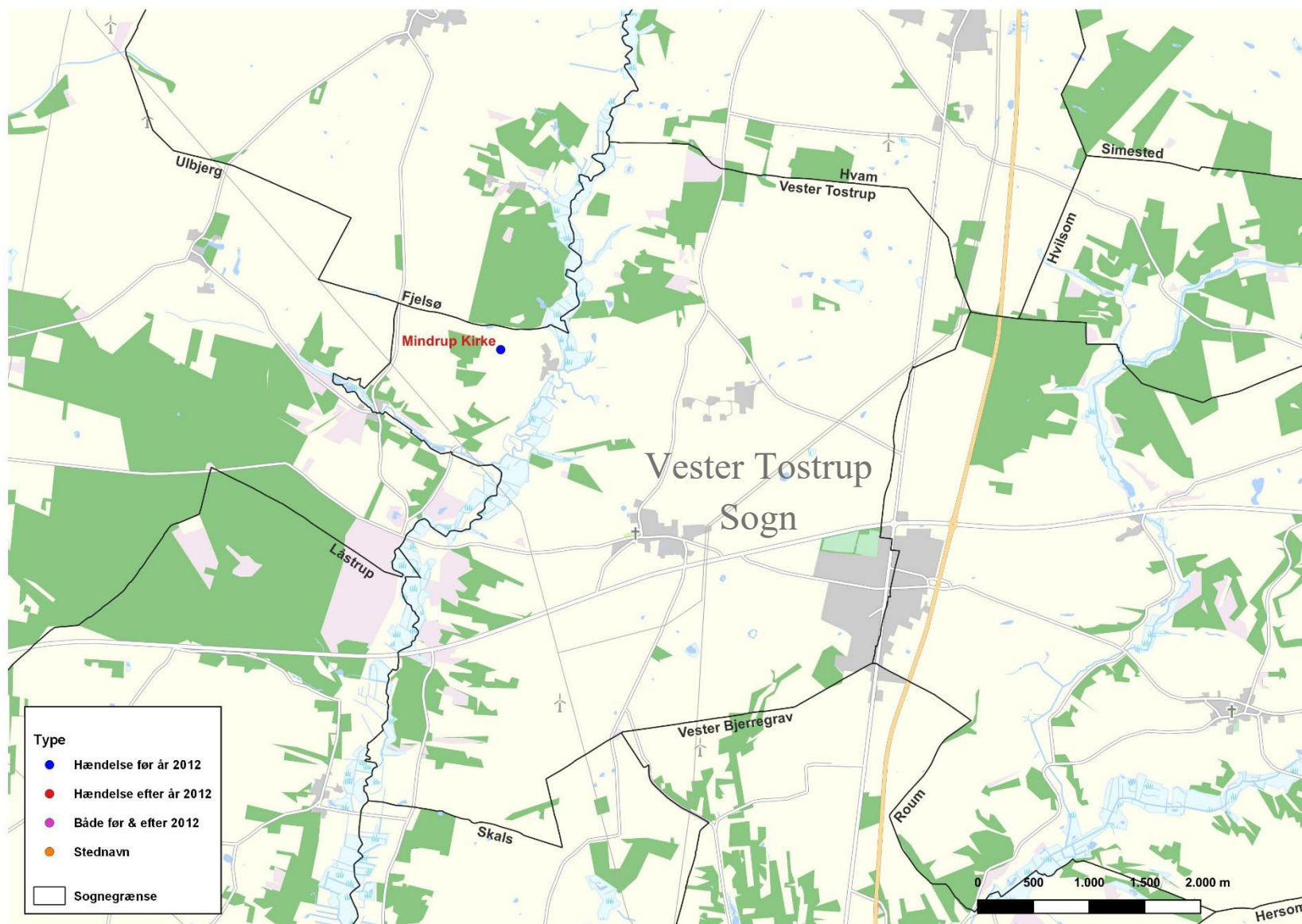
Poul Lorenzen beretter i sin bog Vildt og vilddyr i dansk folketro:

"At ulvene tog føl, var der intet mærkeligt i. Ofte matte der vaages ved Føllene om Natten. Afdøde Gaardejer Bugge i Bjerregrav fortalte efter mundlig Overlevering fra sin bedstefader, som var født ca. 1760, at Ulvene var særlig slemme i Bjerregrav og Overfussing, og at de især var efter Føllene. Ulven gik ned til Kæret og tog sig en Dukkert, hvorefter den rullede sig i Sandet. Naar den derefter nærmede sig et Føl, lagde den sig ned, hvorefter Føllet nysgerrigt nærmede sig det underlige Dyr og blev et let Bytte for Ulven, men en Morgen fandt man den fanget. Følhoppen stod med Forbenene paa Ulven og havde holdt den fast, skønt den havde gnavet Hoppens Fodled indtil Sener og Ben.

En anden Forklaring paa Ulvens Trillen sig i Sandet er endnu mere fantastisk. Hoppen forsvarede sit Føl, saa Ulven ikke kunde tage det, hvorpaa den trillede sig i nogle tørre Muldvarpeskud og rystede sig foran Hoppen, saa denne fik Sandet i Øjnene og blev blindet, medens Ulven tog Føllet."

Kilde: Poul Lorenzen, Vildt og vilddyr i dansk folketro, Ejnar Munksgaards Forlag, København, 1948, side 79.

VESTER TOSTRUP SOGN

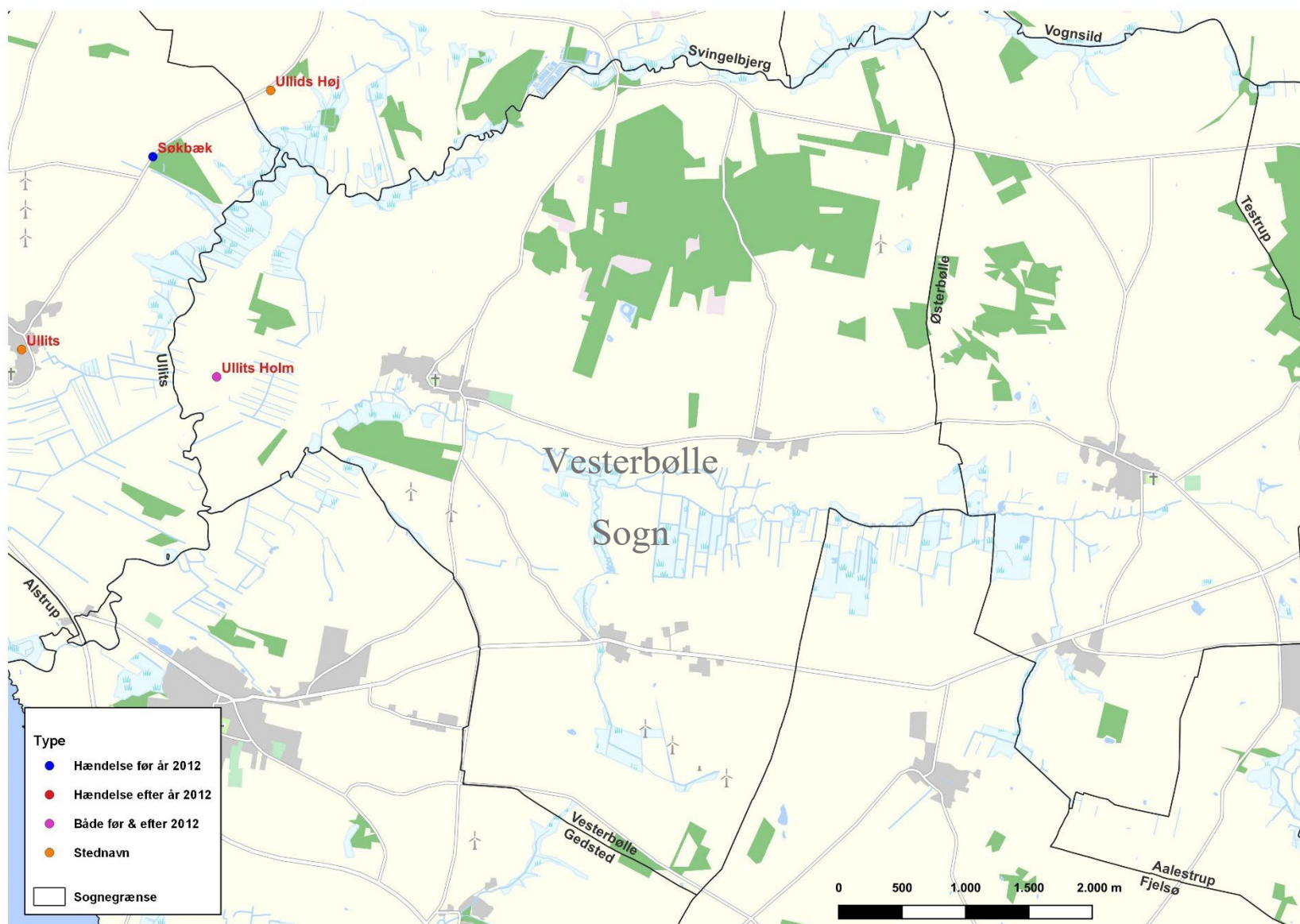
Mindrup Kirke

Poul Lorenzen beretter i sin bog Vildt og vilddyr i danske folkesagn:

"Paa Rækkeborg Hede mellem Uldbjærg og Tostrup ligger Tomten af Mindrup Kirke, hvis sidste katolske Præst skal være bleven opædt af Ulve udenfor Kirkedøren som omtalt i K. Pedersen 'Ulvenes forekomst i Midtjylland'.

Kilde. Poul Lorenzen: Vildt og vilddyr i danske folketro, Ejnar Munksgaard, København, 1948, side 77-78.

VESTERBØLLE SOGN

Ullits Holm

Tang Kristensen fortælling af Post-Lavst, Ullits:

”Der er en ulvegrav ude på den holm i Ullits kjær, der kaldes Ullits holm. Der er også en ulvegrav på Alstrup ejendom her sønden og osten for kirken. De huller var så store og dybe, te det her hus kunde stå på enden i dem, og de var trinde, for at ulvene ikke kunde komme op igjen af dem.

Her ude på Ullits holm havde de lagt lad over graven og en gås nede i graven under ladet. Så var en gammel kone kommen ud på ladet og vilde tage gåsen, men hun plumper igjennem og falder i graven. Der sad hun så om morgenen i steden for ulven. Nu er de grave ved at gå efter af sand, og den på Ullits holm er bleven til en fold.

En gammel mand har fortalt, at hyrderne skulde gå fra morgen til aften og råbe: »Højj!« for at holde ulvene fra fårene.”

Kilde: Evald Tang Kristensen: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, 1891-1893, side 98-99.

Samme lokalitet:

Tang Kristensen fortælling af Kristen Skrædder, Ullits:

”Der var en ulvegrav på udenden af holmen, og der lagde de et lam over graven. Det skulde gå på omgang. Et levende lam skulde bindes og lægges der på ladet. Så skulde en huskone også lægge et lam, men hun havde ondt af det for lammet og vilde have det hjem igjen. Men idet hun nu vil løse det, ifalder hun selv ned, og om morgenen sad der både en ulv og huskonen i graven.

Den grav er der endnu på søndre ende af holmen nede ud mod åen, men den gror mere og mere efter.”

Kilde: Evald Tang Kristensen: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, 1891-1893, side 99

SLET HERRED

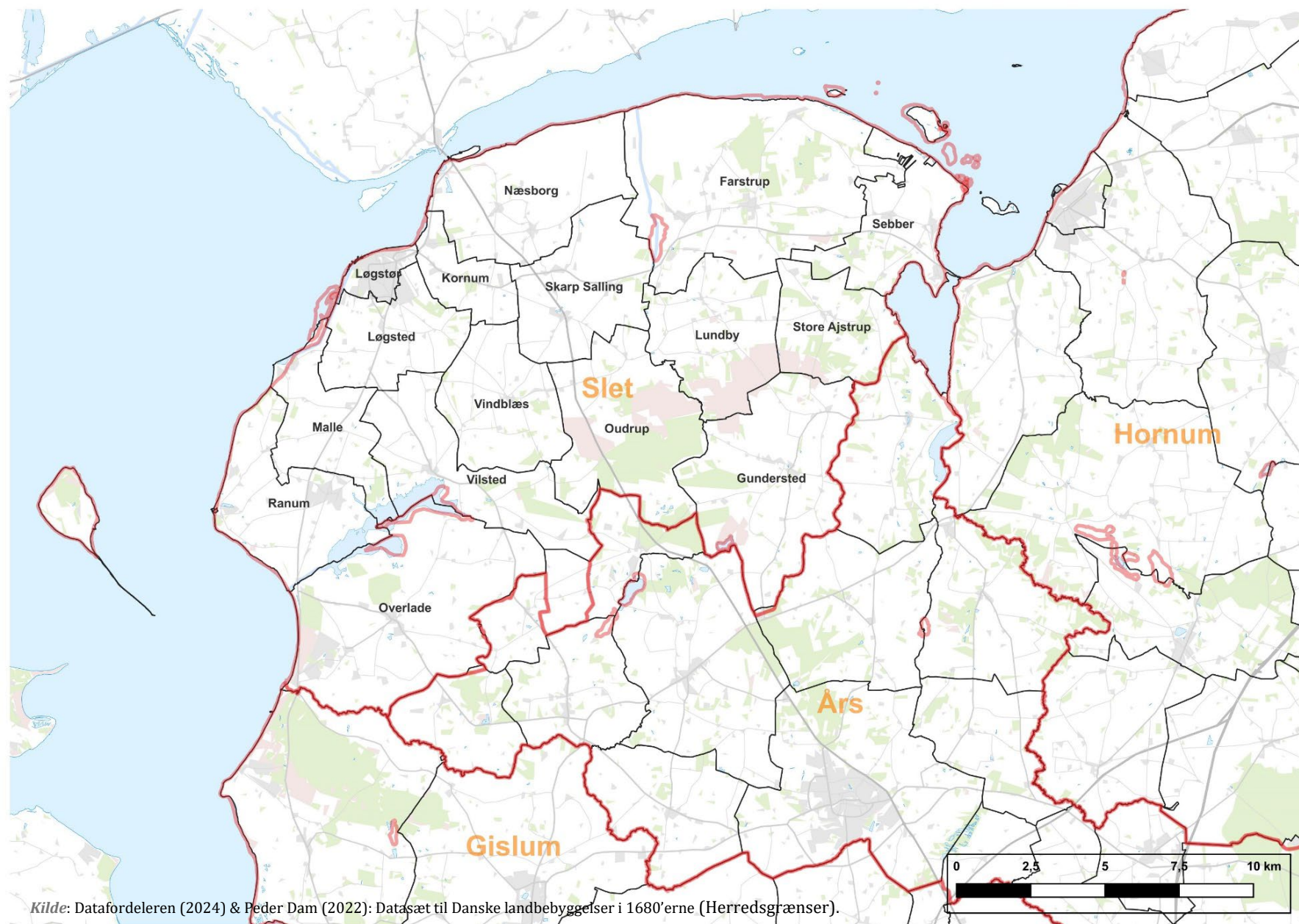
Slet Herred udgør Himmerlands nordvestlige hjørne. Mod nord og vest er herredets grænse Limfjordskysten. Mod syd og sydøst grænser herredet op mod Års Herred. Mod syd har herredet også en mindre grænse til fælles med Gislum Herred.

HÆNDELSER MED ULV I SLET HERRED

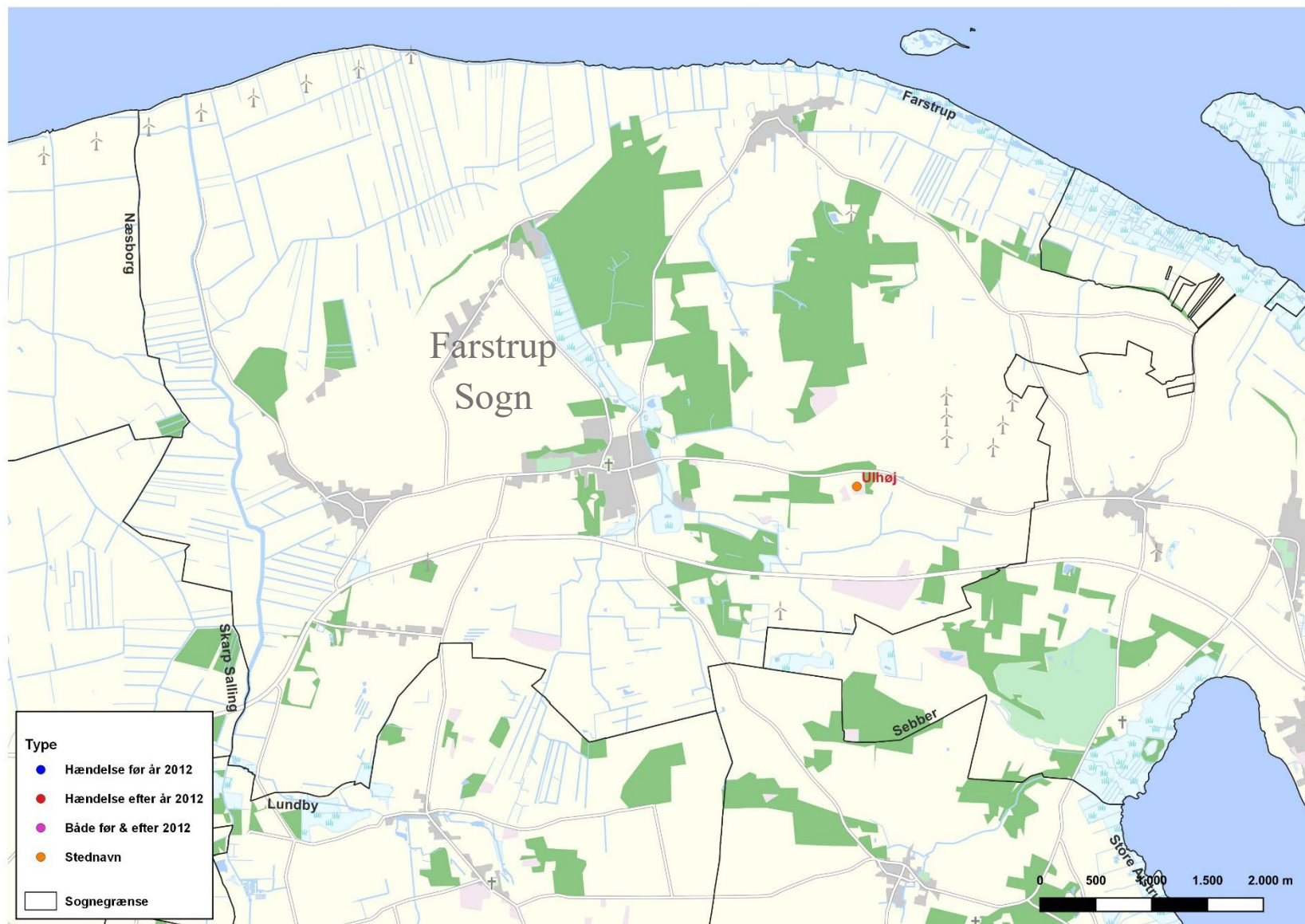
I en indberetning fra stiftamtmanden fra år 1735 fremgår det, at ulvene på dette tidspunkt er en del af vildtbestanden i Slet Herred:

"Af vilde Creaturer findes baade Ulve og Ræve, Brokker, Oddere og Ildere."

Kilde: Indberetning fra stiftsamtmand til kongen i året 1735 på foranledning af missive af 23. juni 1735. Her fra Chr. Christensen: 'Tilstanden i Himmerland ved aar 1735' i: Fra Himmerland og Kjær Herred, Historisk Samfund for Aalborg Amt 1915-17, II bind, side 525.

FARSTRUP SOGN

Ulhøj

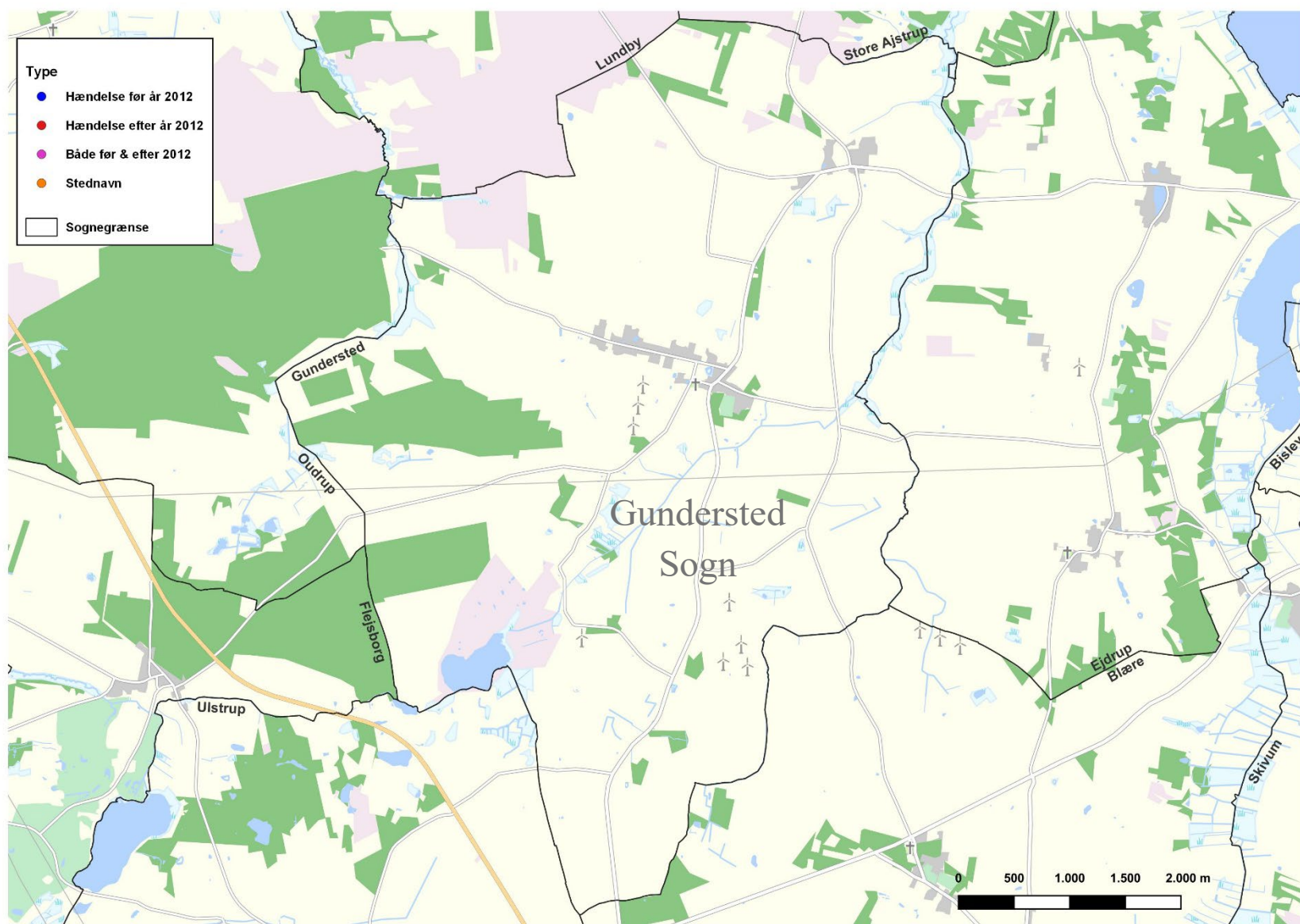
Om disse stednavne skriver S. C. Sortfeldt i artiklen Himmerlandske Stednavne:

"Ulshøj (Vokslev) og Ulhøj (Farstrup) af Personsnavnet Ulfr. Dette Navn findes paa Hammel Runestenen (fra ca. 900) og flere Stene. Nær ved Højen ligger Ulsgaard. Ulhøj kan have Navn efter Dyret Ulv."

På Lave målebordsblade er stednavnet stavet Uglhøj.

Kilde: S.C. Sortfeldt: Himmerlandske stednavne. I: Fra Himmerland og Kjær Herred. VII. Bind. 1930-32, Aalborg 1932, side 248 og Lave Målebordsblade.

GUNDERSTED SOGN

Gundersted Sogn uden nærmere stedsangivelse

I indberetning fra 1743 hedder det:

"I Ulstrup-Gundersted Pastorat gjorde Ulvene ogsaa stor Skade"

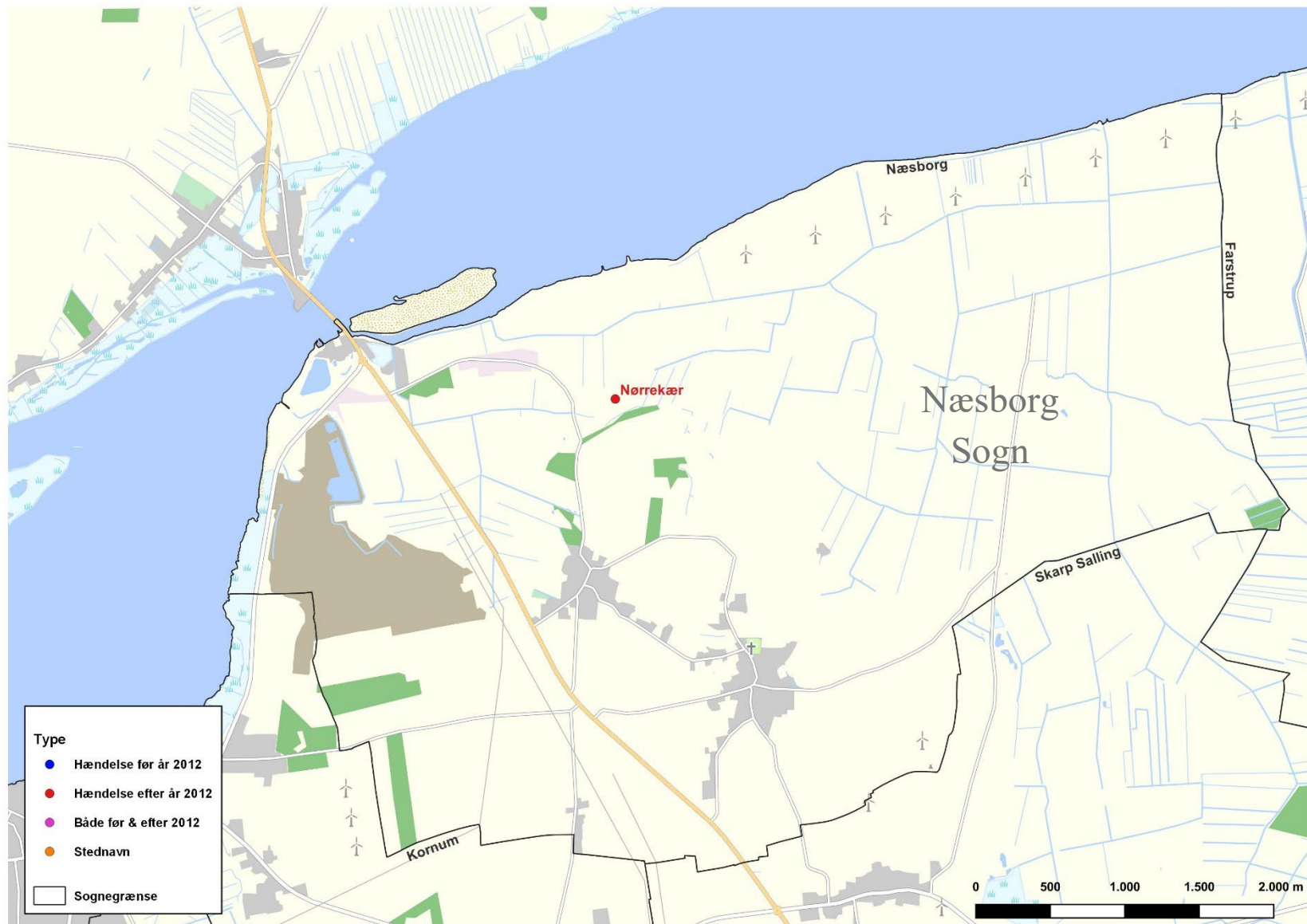
Kilde: Indberetning fra stiftamtmand til kongen i året 1743 på foranledning af missive af 23. juni 1735. Her fra Chr. Christensen: 'Tilstanden i Himmerland ved aar 1735' i: Fra Himmerland og Kjær Herred, Historisk Samfund for Aalborg Amt 1915-17, II bind, side 528-29, note 3.

I artikel i Aalborg Stiftstidende berettes om ulve i forbindelse med historisk udflugt til Gundersted Sogn:

De store himmerlandske heder var opholdssted for ulve. Helt op i vort århundrede har man kunnet finde spor efter ulvegrave i Gundersted Sogn. Ulvegravene var dybe huller, der var fyldt med lokkemad og dækket med grene. Hvor morgen blev gravene set efter, og ulve, der var gået i fælden, blev skudt."

Kilde: Julius Bidstrup: 'Historisk udflugt'. I: Aalborg Stiftstidende, den 19. april 1989, side 6D.

NÆSBORG SOGN

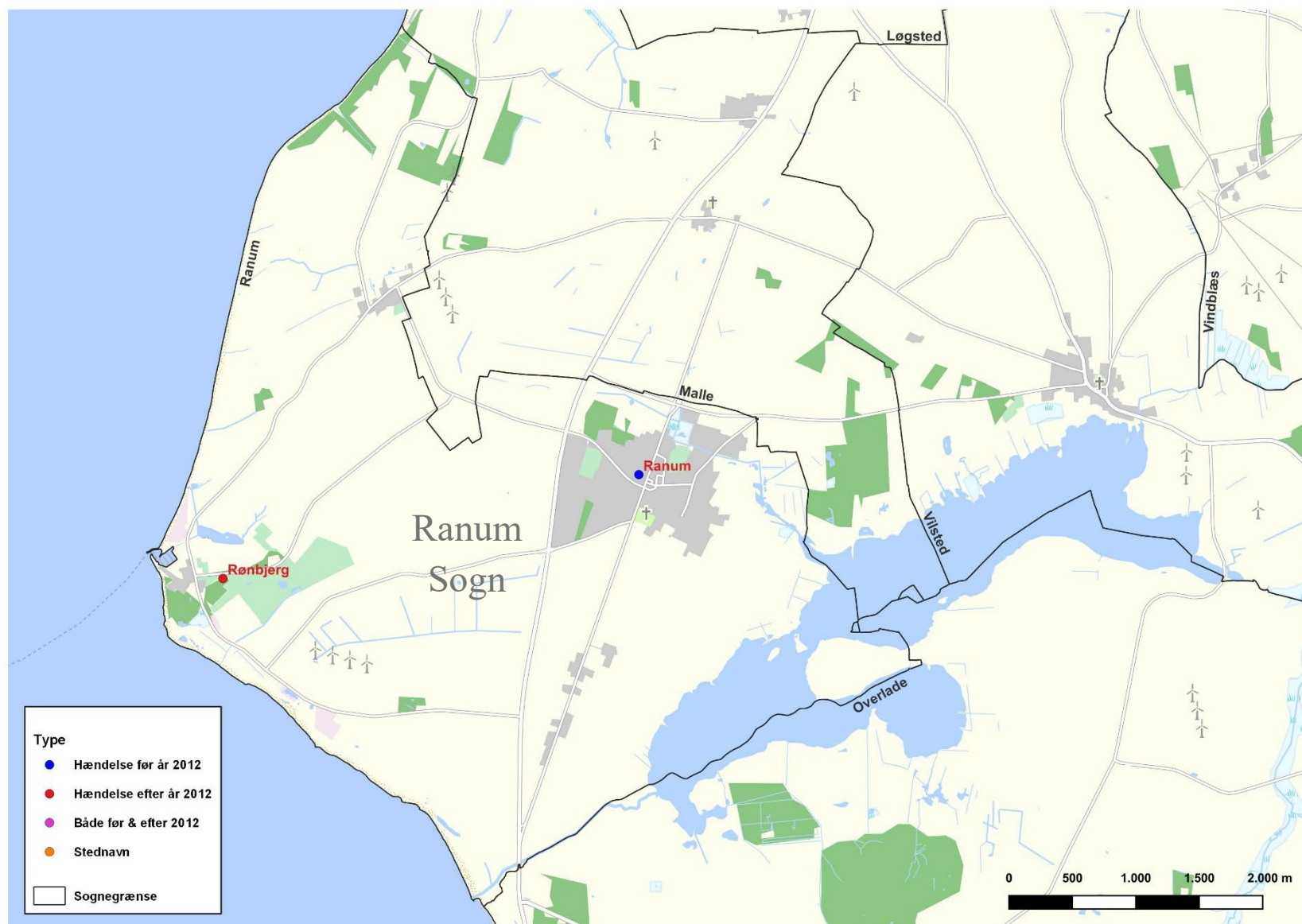
Nørrekær Enge

Den 23. november 2017 dræber ulv et får og skambider et andet på Nørrekær Enge.

Verificeret med DNA.

Kilde: Nordjyske, den 25. november 2017, Ulveatlas.dk, opslag maj 2024.

RANUM SOGN

Ranum

Tang Kristensen fortælling af Jens Kristian Kristensen, Risgårde:

"Der er en ulvegrav i Randum, lige tæt ved, som Bakkegården ligger. Et føløg gik løs, men var dog i hilde, og så kom der en ulv og vilde tage føllet. Så sprang øget mod ulven og klemte det ned med hilden, så ulven kom i en slem knibe. Øgets feldingled var om morgenen næsten helt opædt af ulven."

Kilde: Evald Tang Kristensen: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, 1891-1893, side 91-92.

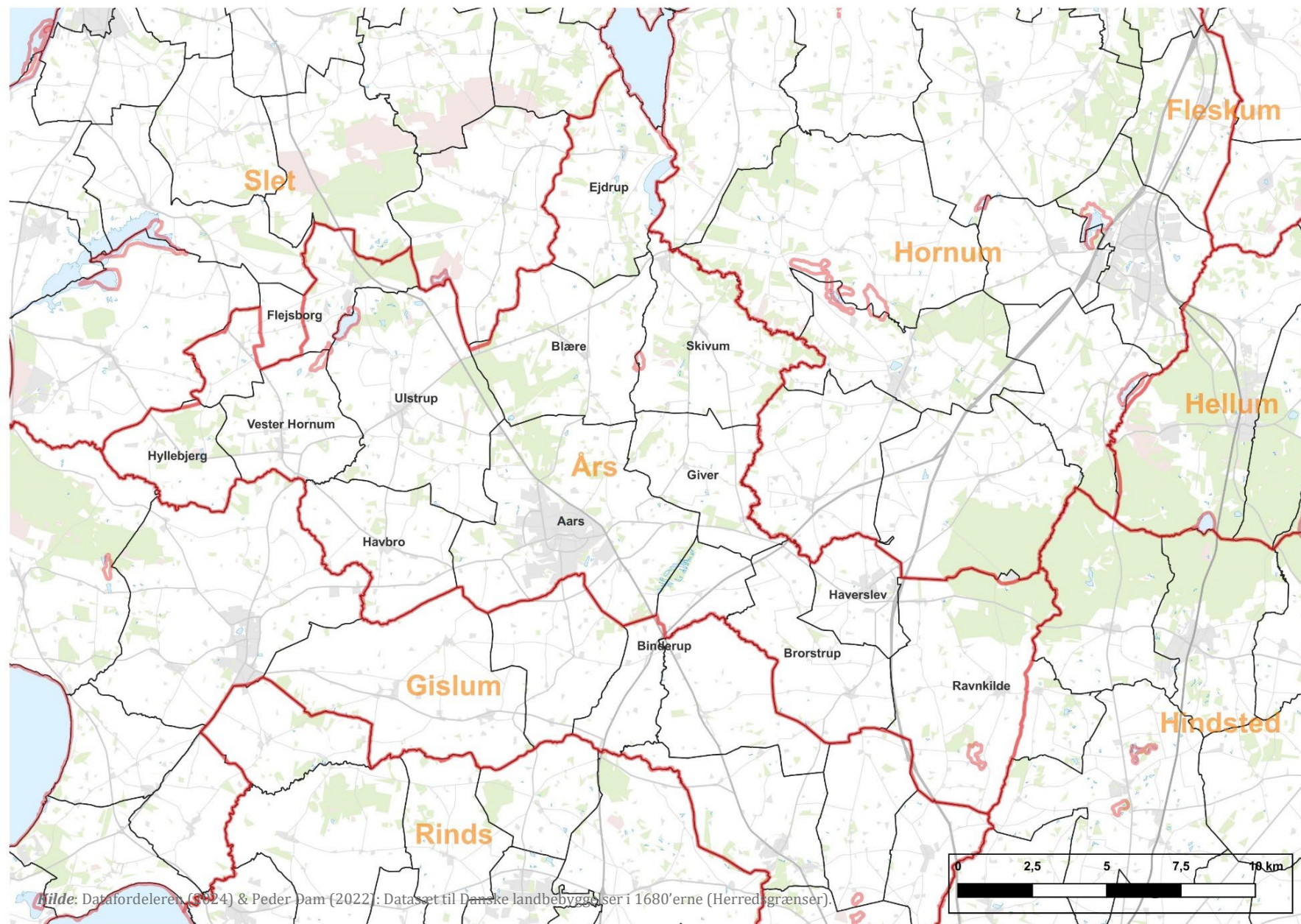
Rønbjerg

Ulv observeret ved Rønbjerg, maj 2024. Observation ikke verificeret.

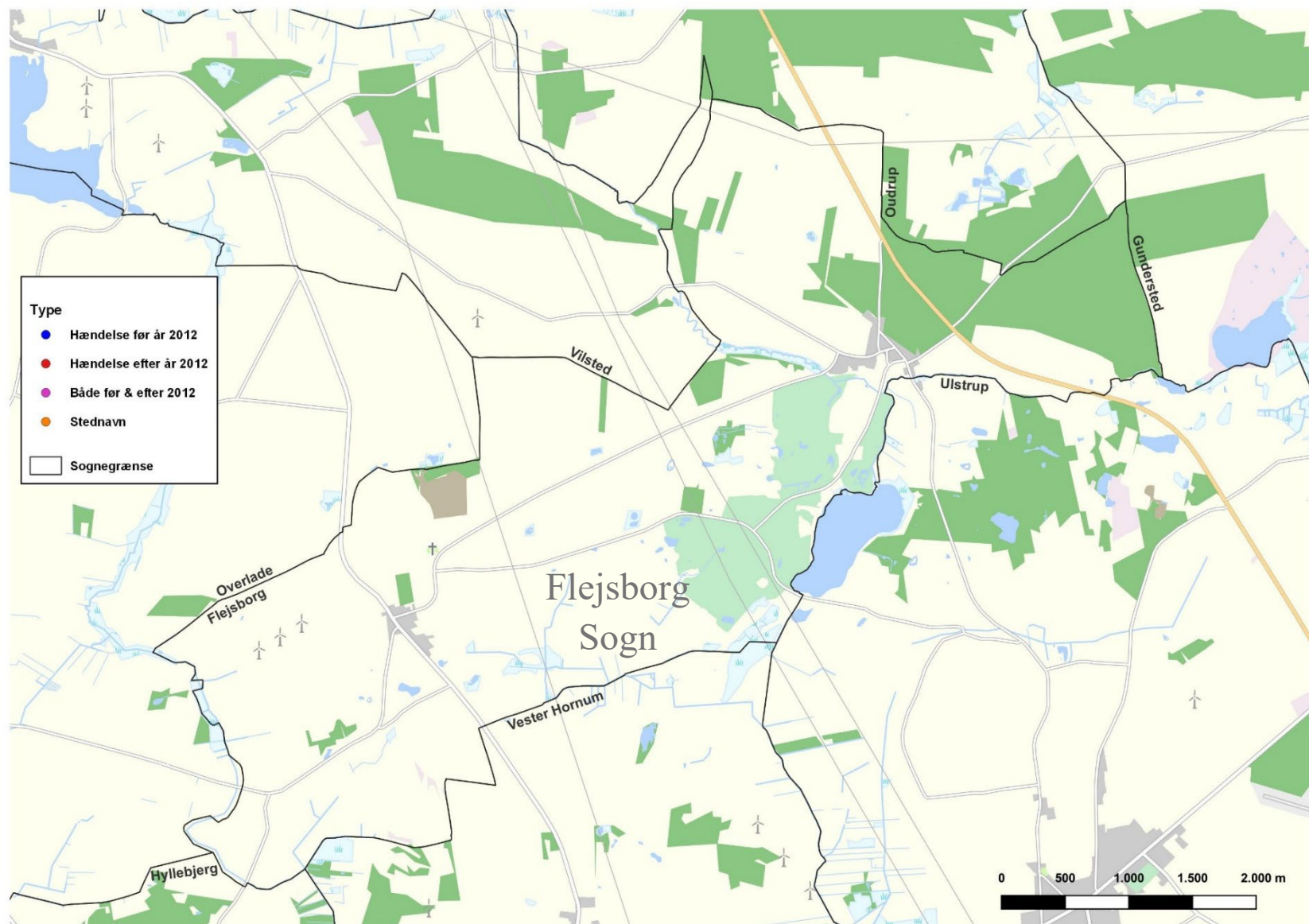
Kilde: Nordjyske, 14. maj 2024.

AARS HERRED

Aars Herred udgør den centrale del af Vesthimmerland. Mod nord grænser herredet op mod Slet og Hornum Herreder. Års Herred har en mindre grænsestrækning til fælles med Hindsted Herred i den sydøstligste del af herredet. Mod syd grænser herredet op mod Gislum Herred.

FLEJSBORG SOGN

Flejsborg Sogn uden nærmere stedsangivelse

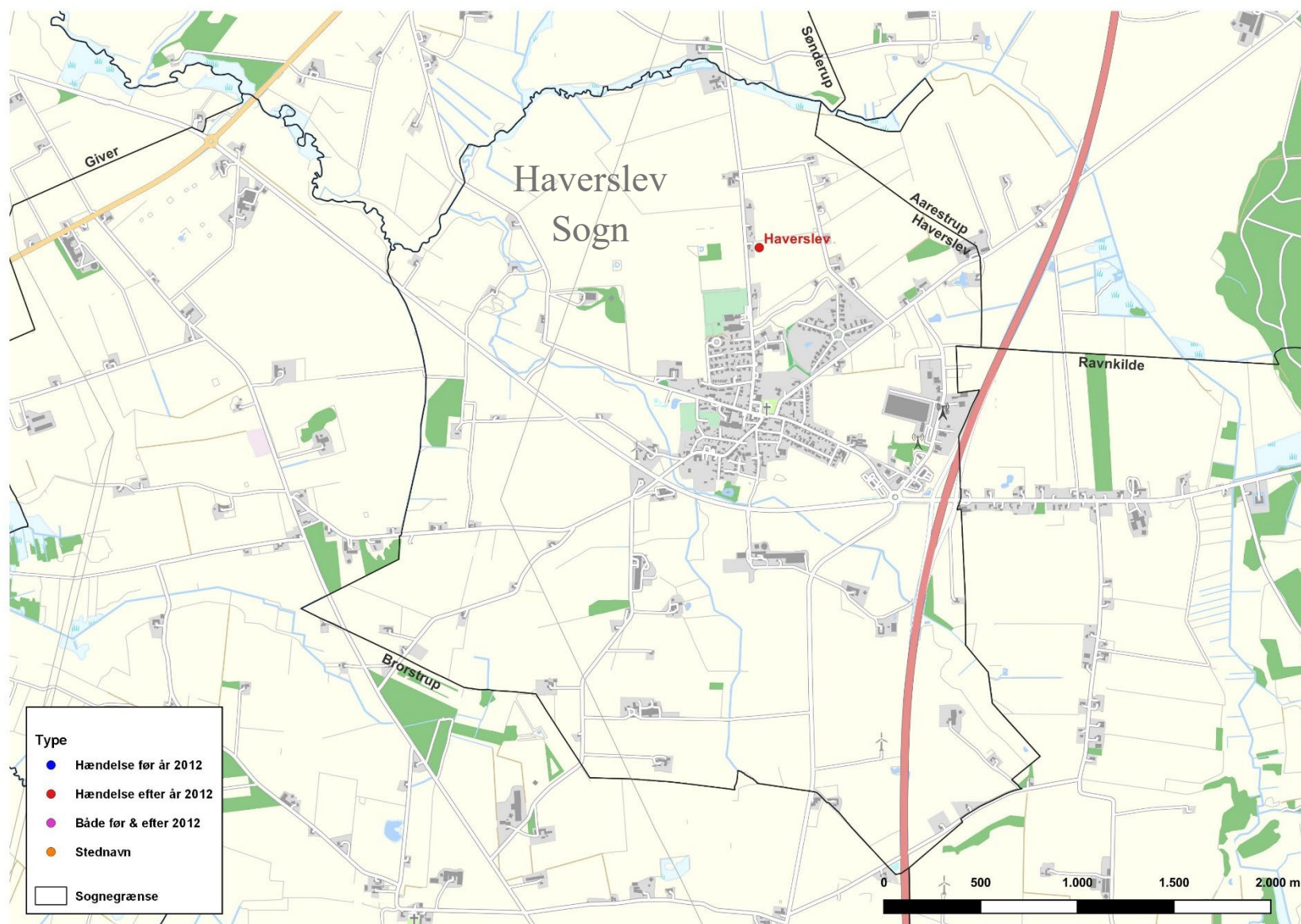
I indberetning fra Stiftamtmand til kongen i år 1743 berettes:

"Fra Hornum-Hyllebjerg-Flejsborg meddeles om »Ulve 3 a 4 i Flok, hvilke Ulve gjøre mægtig Skade i Landet paa Bæster, Høveder og Faar, haver deres Leje og Retirade strax østen for Hornum Sogns Eiendom og Østerkiær udi et Birk (Birkekrat), Graarup Birk kaldet," formedelst ingen Klapjagt bliver nogen Tid holdet"."

Graarup Birk ligger i Ulstrup Sogn.

Kilde: Indberetning fra stiftamtmand til kongen i året 1743 på foranledning af missive af 23. juni 1735. Her fra Chr. Christensen: 'Tilstanden i Himmerland ved aar 1735' i: Fra Himmerland og Kjær Herred, Historisk Samfund for Aalborg Amt 1915-17, II bind, side 528-29, note 3.

HAVERSLEV SOGN

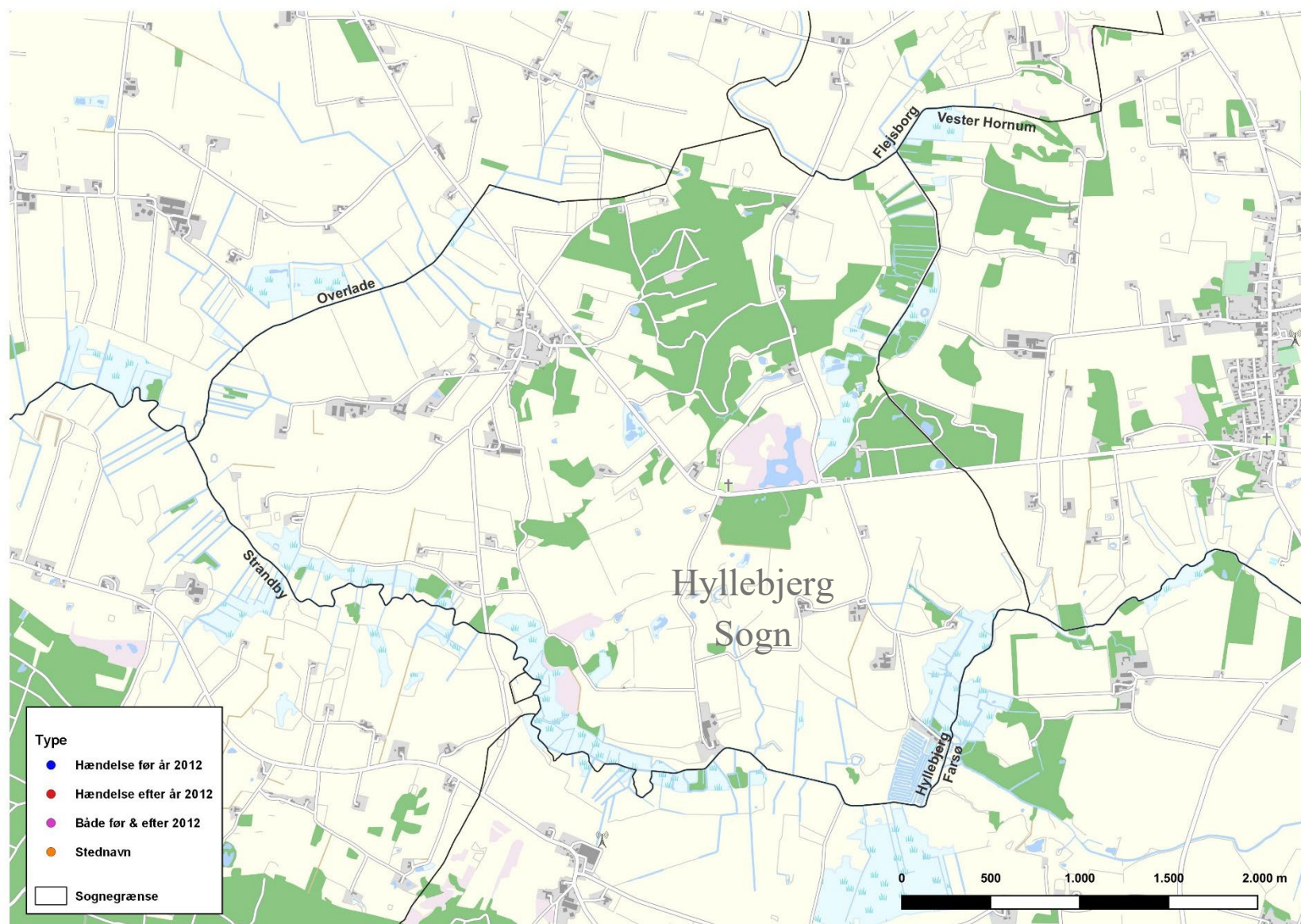
Haverslev

Den 12. november 2017: Ulv observeret og fotograferet på eng uden for Haverslev by.

Verificeret af Ulveatlas.dk.

Kilde: Nordjyske, den 13. november 2017, Ulveatlas.dk, opslag maj 2024.

HYLLEBJERG SOGN

Hyllebjerg Sogn uden nærmere stedsangivelse

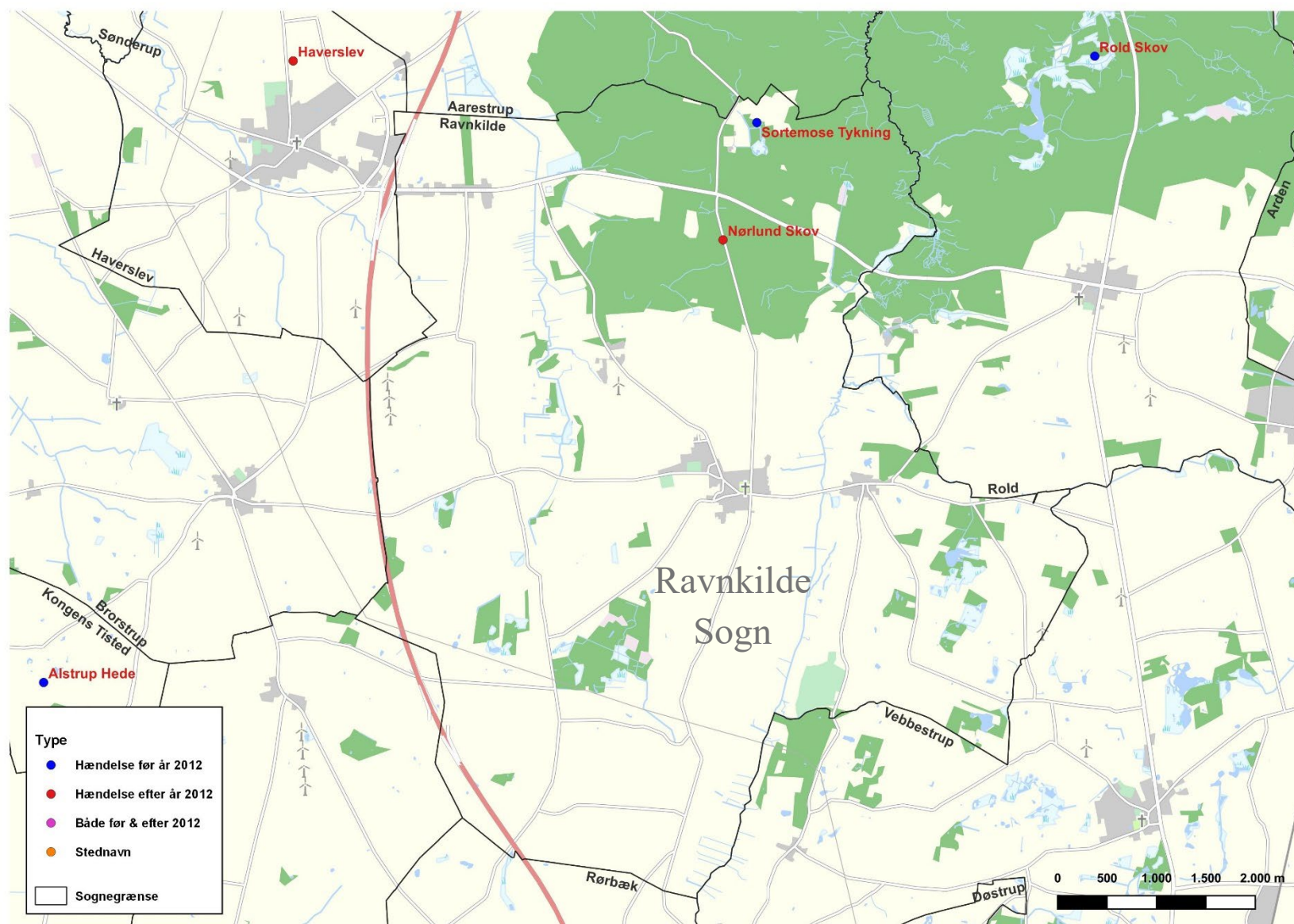
I indberetning fra Stiftamtmand til kongen i år 1743 berettes:

"Fra Hornum-Hyllebjerg-Flejsborg meddeles om »Ulve 3 a 4 i Flok, hvilke Ulve gjøre mægtig Skade i Landet paa Bæster, Høveder og Faar, haver deres Leje og Retirade strax østen for Hornum Sogns Eiendom og Østerkiær udi et Birk (Birkekrat), Graarup Birk kaldet," formedelst ingen Klapjagt bliver nogen Tid holdet"."

Graarup Birk ligger i Ulstrup Sogn.

Kilde: Indberetning fra stiftamtmand til kongen i året 1743 på foranledning af missive af 23. juni 1735. Her fra Chr. Christensen: 'Tilstanden i Himmerland ved aar 1735' i: Fra Himmerland og Kjær Herred, Historisk Samfund for Aalborg Amt 1915-17, II bind, side 528-29, note 3.

RAVNKILDE SOGN

Nørlund Skov

Bilist observerer ulv i Nørlund Skov marts 2015.

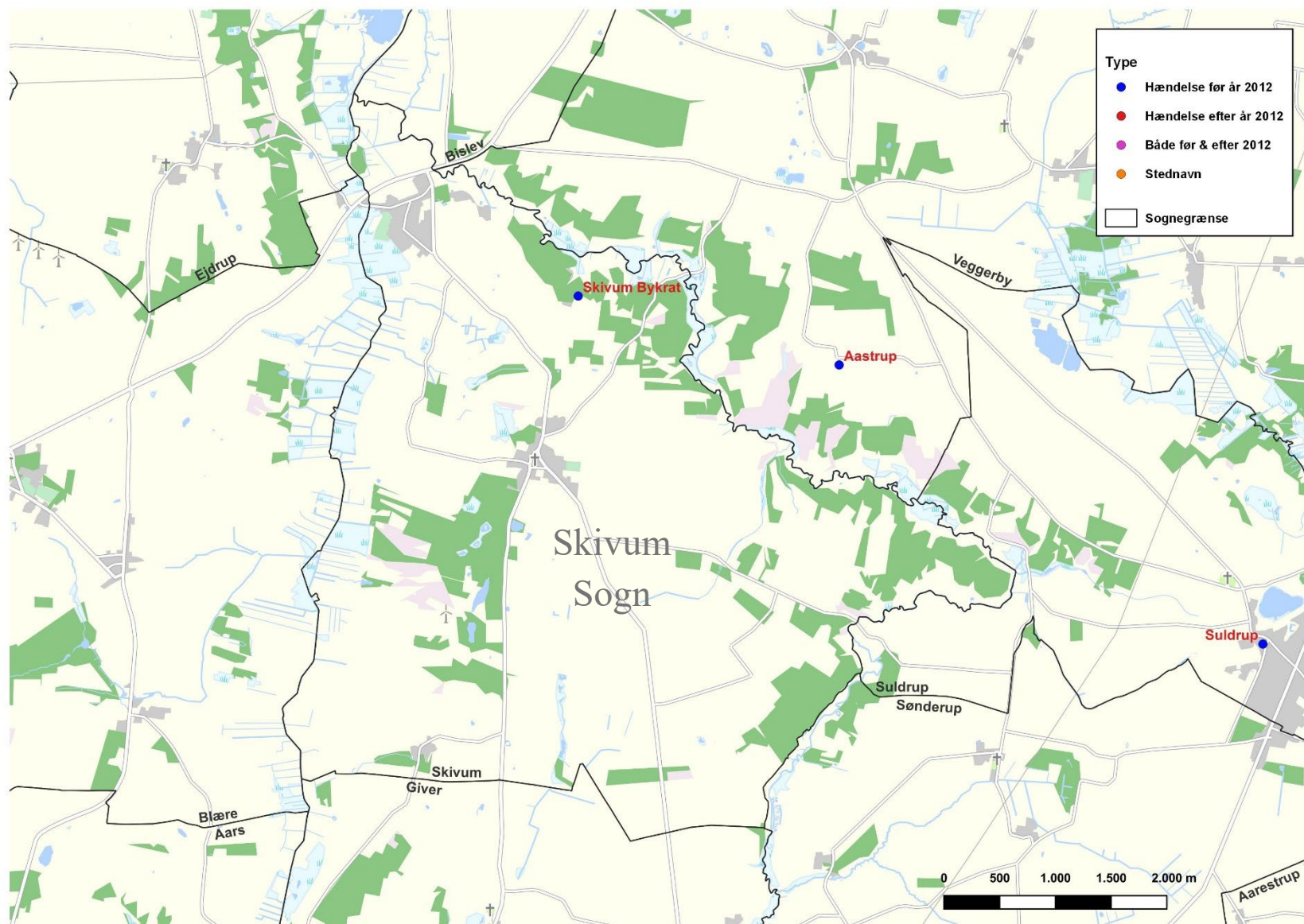
Ikke verificeret.

Kilde: Nordjyske Stiftstidende, 7. marts 2015.

Sortemose Tykning

Se under Aarestrup Sogn.

SKIVUM SOGN

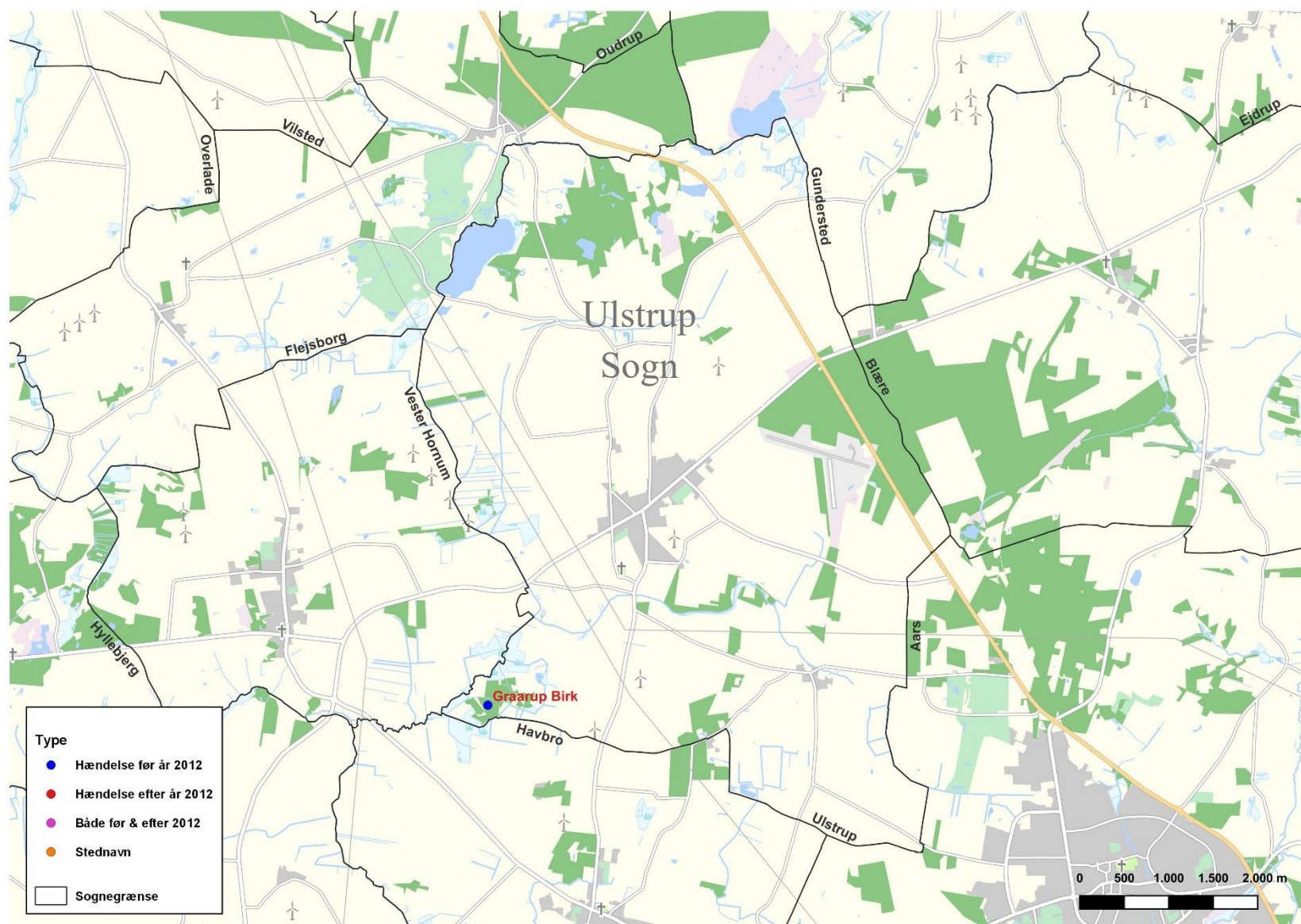
Skivum Bymark

I indberetning fra Stiftamtmand til kongen i år 1743 berettes:

"I R. 1743 for Skivum Sogn omtales et Riskrat ved Nordsiden af Skivom Bymark, (af hvilket Husfolkene havde deres Næring ved at binde Kurve af Kvistene). I dette krat var Ræve, Harer og Brokke, 'men Ulvene, som har sig Vaaning og Leie derudi, er nu saa formertes udi Mængde, at de i dette Aar, endog naar Vinterens Haardhed ikke har tynget og tvinget dem, dog om somme Nætter indbrudt udi Folkes Faarestier saavel i omkringliggende Stæder og Byer og Sogner som der i Byen og ihjelrevet hele Flokke Faar.«

Kilde: Indberetning fra stiftsamtmand til kongen i året 1743 på foranledning af missive af 23. juni 1735. Her fra Chr. Christensen: 'Tilstanden i Himmerland ved aar 1735' i: Fra Himmerland og Kjær Herred, Historisk Samfund for Aalborg Amt 1915-17, II bind, side 528-29, note 3.

ULSTRUP SOGN

Ulstrup Sogn uden nærmere stedsangivelse

I indberetning fra 1743 hedder det:

"I Ulstrup-Gundersted Pastorat gjorde Ulvene ogsaa stor Skade"

Kilde: Indberetning fra stiftsamtmand til kongen i året 1743 på foranledning af missive af 23. juni 1735. Her fra Chr. Christensen: 'Tilstanden i Himmerland ved aar 1735' i: Fra Himmerland og Kjær Herred, Historisk Samfund for Aalborg Amt 1915-17, II bind, side 528-29, note 3.

Graarup Birk

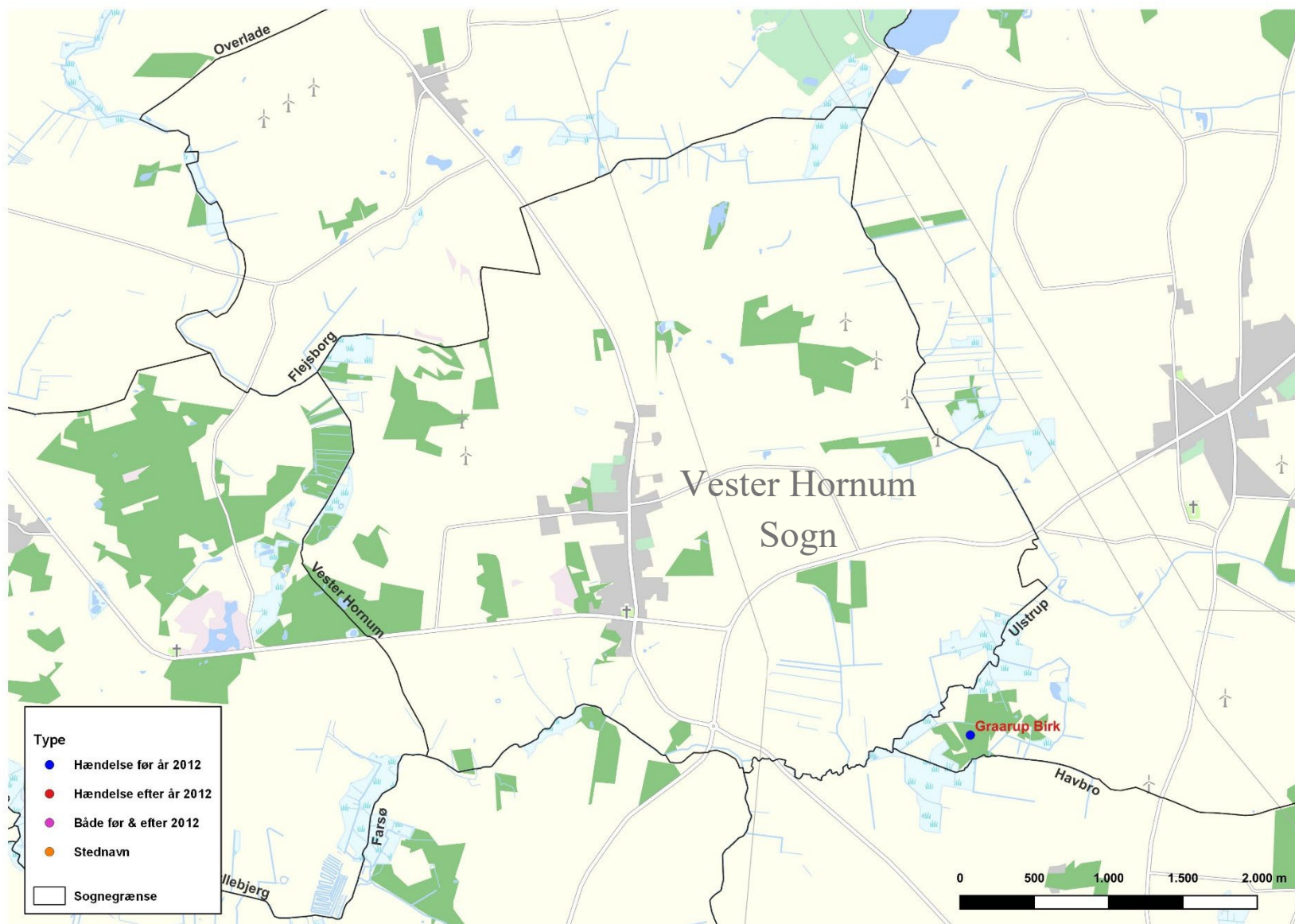
I indberetning fra Stiftamtmand til kongen i år 1743 berettes:

"Fra Hornum-Hyllebjerg-Flejsborg meddeles om »Ulve 3 a 4 i Flok, hvilke Ulve gjøre mægtig Skade i Landet paa Bæster, Høveder og Faar, haver deres Leje og Retirade strax østen for Hornum Sogns Eiendom og Østerkiær udi et Birk (Birkekrat), Graarup Birk kaldet," formedelst ingen Klapjagt bliver nogen Tid holdet".

Graarup Birk ligger som vist på kort i Ulstrup Sogn.

Kilde: Indberetning fra stiftamtmand til kongen i året 1743 på foranledning af missive af 23. juni 1735. Her fra Chr. Christensen: 'Tilstanden i Himmerland ved aar 1735' i: Fra Himmerland og Kjær Herred, Historisk Samfund for Aalborg Amt 1915-17, II bind, side 528-29, note 3.

VESTER HORNUM SOGN

Vester Hornum Sogn uden nærmere stedsangivelse

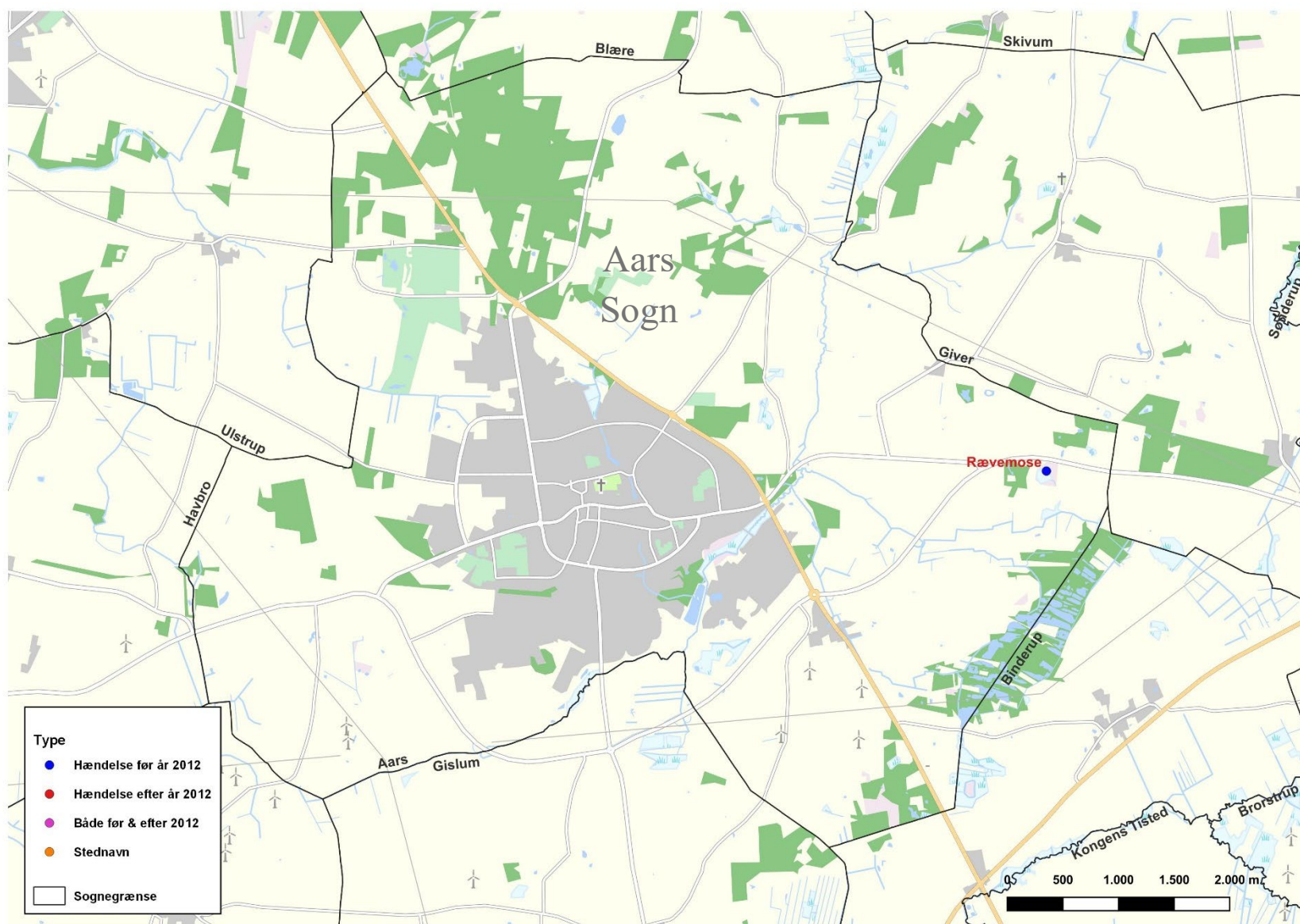
I indberetning fra Stiftamtmand til kongen i år 1743 berettes:

"Fra Hornum-Hyllebjerg-Flejsborg meddeles om »Ulve 3 a 4 i Flok, hvilke Ulve gjøre mægtig Skade i Landet paa Bæster, Høveder og Faar, haver deres Leje og Retirade strax østen for Hornum Sogns Eiendom og Østerkiær udi et Birk (Birkekrat), Graarup Birk kaldet," formedelst ingen Klapjagt bliver nogen Tid holdet"."

Graarup Birk ligger i Ulstrup Sogn.

Kilde: Indberetning fra stiftsamtmand til kongen i året 1743 på foranledning af missive af 23. juni 1735. Her fra Chr. Christensen: 'Tilstanden i Himmerland ved aar 1735' i: Fra Himmerland og Kjær Herred, Historisk Samfund for Aalborg Amt 1915-17, II bind, side 528-29, note 3.

AARS SOGN

Rævemose

Rævemose var findestedet for Gundestrup-kedlen. Kedlen formodes bl.a. at afbilde en ulv.

Om fundet skriver Nationalmuseet:

”Torsdag den 28. maj 1891 blev der gravet tørv i Rævemosen ved landsbyen Gundestrup nær Aars i Himmerland. Nede i bunden af den 2-2½ m dybe tørvegrav skar karlen Jens Sørensen de aflange tørv ud af tørvevæggen. Pludselig stødte han på noget hårdt, og der viste sig en kant af metal i tørvevæggen. De to andre, der arbejdede i mosen, kom og hjalp til. De gravede forsigtigt, og et stort sølvkar og sølvplader med forunderlige billeder dukkede frem. Gundestrupkedlen var fundet!

Kedlens sølvplader er udarbejdet med relieffer af guder og dyr. Nationalmuseet beskriver den ene illustration:

”En af gudinderne, der ses på en af yderpladerne, har antagelig at gøre med skønhed og frugtbarhed. Hun får nemlig ordnet hår af en lille hjælper. Ved hendes bryster ligger en mandsperson og et firbenet dyr, muligvis en hund. Kan dette motiv angive, at gudinden giver liv til både mennesker og dyr? En mandlig guddom kan opfattes som hendes modstykke. På hans bryst ses et monsterdyr med hoved i begge ender, måske en ulv. Hvert af hovederne bider et menneske over, så benene ligger lidt for sig selv. Det må være en guddom, der har med død at gøre.”

Nationalmuseet vurderer, at kedlen er fremstillet i Sydøsteuropa i århundreder før Kristi fødsel.

Kilde: Nationalmuseet, natmus.dk, opslag januar 2024.

HÆNDELSER UDEN PRÆCIS STEDSANGIVELSE

I dette kapitel er der medtaget oplysninger om ulve i Himmerland eller i visse tilfælde i hele Jylland, hvor der ikke er angivet et specifikt stednavn.

ULVE OVER ISEN

Igennem tiderne har der været mange hændelser, hvor ulve både i Jylland og på øerne, er ankommet til Danmark via isbelagte farvande.

I sin bog 'Vildtets og jagtens historie i Danmark' beretter skovrider C. Weismann om isvintre med ulve:

"Særligt strenge Vintre var der i 1047, da Ulvene løb hertil fra Norge over Isen, 1292, 1294, 1296, 1357, da der kom mange Ulve til Sjælland over Isen..."

Kilde: C. Weismann: Vildtets og jagtens historie i Danmark, Forlaget Skippershoved, 1985, side 13.

OM JAGTEN PÅ ULVE I HIMMERSYSSEL

I 1552 beordrede Kongen Lensmændene i en række len, herunder Aalborg Len, til *"at skaffe de "allersmæste" Ulveunger, som de kunde faa i deres Len, helst hvis de kan faa, dem, ennu før de kan se. Skindet skulde traks tages af dem og tørres, men ikke beredes."*

Kilde: Kancelliets brevbøger 1. maj 1552, her fra C. Weismann: Vildtets og jagtens historie i Danmark, forlaget Skippershoved, 1985, side 464.

Kancelliets Brevbøger fra den 23. oktober 1553:

"Kolding, S. Seuerini ep. Dag. Til Bønderne i Himmersyssel og Vendsyssel. Da Ulvene gjøre Kongens Undersaatter i Nørrejutland stor Skade paa deres Kvæg, har Kongen befalet Jacob Brochenhus, Embedsmand paa Alborghus, paa belejlig Tid om Aaret at gjøre Jagt paa

dem. Bønderne skulle derfor, naar og hvor Jacobb Brochenhus tilsiger dem, møde med Vaaben og Værge og Ulvefogderne, som han ind-sætter, lydige. Hvo som bliver hjemme eller ikke er Ulvefogden lydig, skal bøde 6 Mark til Kronen, hvis han er Kronens Tjener, eller til sit Herskab, hvis han er Adelen Tjener, samt straffes som en ulydig.”

Kilde: Her fra Ole Færch: Diplomatarium Hornumense. Tingsvidner, breve og andre dokumenter fra Hornum herredsting, Nibe og Nørholm birketing 1216-1636. Del 1, Aalborg 2004, side 399.

ULVE OG LOVGIVNING

I år 1693 bliver Joachim Christopher von Zepelin udnævnt til jægermester. Han foranlediger aktiviteter i bl.a. Aalborg Stift. Herom beretter C. Weismann i sin bog Vildtets og jagtens historie i Danmark:

Da Zepelin var tiltraadt som Jægermester, blev Jagtforordningens Bestemmelser om Ulvejagten oplæst ved Kirkerne i Aalborg Stift, og skønt den stadige Forfølgelse ikke gav stort Udbytte, drev den dog de forsigtige Ulve bort til mere øde Egne og til hederne, men ogsaa her blev opholdet gjort dem ubehageligt ved Afsviining af Lyngen og de Smaakrat, de især holdt til i. Udryddet blev de dog ikke.”

Kilde: C. Weismann: Vildtets og jagtens historie i Danmark, Forlaget Skippershoved, 1985, side 13. Weismann's kilde vedr. oplæsning i kirker er A. Peter Gaardboe: Fortidsminder fra Vendsyssel, København 1893.

F. Dyrlund beretter i sin bog Tatere og natmandsfolk i Danmark om ulvejagten og natmændene:

”Paa samme Tid, Regeringen arbejdede saa stærkt paa at udrydde alle Arter af Natmandsfordomme, ses den ogsaa undertiden at have vendt sine egne Vaaben imod sig selv.

I Forordn. af 18de April 1732 om Jagten i Danmark ses, at det ogsaa var foragtet at slæbe med Luderet paa Ulvejagter; thi i Forordn.s § 37 bestemmes, at Øvrigheden skal »befale Natmændene under højeste Straf at føre alle Ludere eller Aadslere til de anviste Steder og ej tage deres Hunde med sig paa saadanne Steder, eller begaa nogen Hinder eller Listighed med Luderne, saa at Ulven ej deraf skal faa Vinden og sky for at komme.« Af slig en Bestemmelse skulde den iforvejen fordomsfulde Almue nok drage god Næring til at vedligeholde Modstanden saavel mod Rakkerfolket som mod dets Bestillinger, og akkurat den samme Virkning blev Følgen af regeringens Forsagthed for igennem hele det attende Aarhundrede at udskrive Natmandssønner til Militærtjeneste.”

Kilde: F. Dyrlund: Tatere og natmandsfolk i Danmark, Gyldendals boghandel, 1872, side 379, note 2.

ANVENDTE KILDER OG LITTERATUR

Bidstrup, Julius: 'Historisk udflugt'. I: Aalborg Stiftstidende, den 19. april 1989.

Brøndegaard, V.J.: Folk og Fauna, bind 3, Rosenkilde og Bagger, 1986.

Christensen, Chr.: 'Tilstanden i Himmerland ved aar 1735'. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, Historisk Samfund for Aalborg Amt 1915-17, II bind

Dam, Peder (2022): Datasæt ti Danske landbebyggelser i 1680'erne.

Danish Family Search, opslag maj 2024.

Danmarks Statistik, diverse statistikker.

Danskeaner.dk, opslag maj 2024.

Dreyer, W.: 'Ulvne i krigstid'. I: Løgstør Avis, nr. 43, den 20. februar 1923.

Dyrlund, F.: Tatere og natmandsfolk i Danmark, Gyldendals boghandel, 1872.

Egns minder fra den tidligere Skørping Kommune, 2013.

Erslev, Ed.: Om de glubende Dyrs Undergang i Nørrejylland, Jacob Erslevs Forlag, København, 1871.

Fjerritslev Avis, diverse år.

Færch, Ole: Diplomatarium Hornumense. Tingsvidner, breve og andre dokumenter fra Hornum herredsting, Nibe og Nørholm birketing 1216-1636. Del 1, Aalborg 2004.

Heilskov, Chr.: Bælum Sogn gennem syv sekler. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, VII. Bind, 1930-32., Aalborg 1932.

Hellum Herreds tingbøger 1627-87, bog 13, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Hellum Herreds tingbøger 1627-87, bog 14, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Hellum herreds Tingbøger 1627-87, Tingbog 1664 – bog 29, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Horum-Fleskum herreds Tingbog 1688-1707, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Horum-Fleskum herreds tingbog 1688-1710, Tingbog 1691-95, bog 2, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Horum-Fleskum herreds tingbog 1688-1710, Tingbog 1695-99, bog 3, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Horum-Fleskum herreds Tingbog 1688-91, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Horum-Fleskum herreds Tingbog 1691-95, bog 2, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Horum-Fleskum herreds Tingbog 1695-99, bog 3, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Horum-Fleskum herreds Tingbog 1704-1707, bog 4, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Høje Målebordsblade, SDFI Kortviser, 1842-1899.

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet: Danmarks Stednavne, diverse opslag.

Johansen, Th.: Af Aarestrup Sogns Historie, Torstedlund Skov. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, VII. Bind, 1930-32, 1932.

Jørgensen, Poul Johs.: Dansk Retshistorie. Retskildernes og forfatningsrettens historie indtil sidste halvdel af det 17. aarhundrede, G.E.C. Gads Forlag, København, 1940.

Klitgaard, C.: 'De "glubende dyr" i Nordjylland. I: Aalborg Stiftstidende, den 24. januar 1950.

Kristensen, Evald Tang: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, 1891-1893, diverse vol.

Kusk, Arne: "Næsten glemt og gemt". I: Egns minder fra den tidligere Skørping Kommune, april 2012.

Lave Målebordsblade, SDFI Kortviser.

Lindborg Birks Tingbog 1681-1707, bog 3, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Lindenberg Birks Tingbog 1681-1707, bog 4, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Lindenberg Birks Tingbog 1685-1689, bog 2, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Lindenberg Birks Tingbog 1689-1694, bog 3, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Lindenberg Birks Tingbog 1700-1703, bog 5, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Lorenzen, Poul: Jagt og vildt i dansk folketro, Woels Forlag (cai M. Woel), København, 1930.

Lorenzen, Poul: Vildt og vilddyr i dansk folketro, Ejnar Munksgaard, København, 1948.

Løgstør Avis, Diverse år.

Matrikelkort, original 1-kort, Kongstedlund Lav, tegnet i 1810.

Mig og Aalborg, lokalavis, diverse år.

Miljøstyrelsen: Regler for dispensation til regulering af ulv. 17. marts 2024, download fra styrelsens webside.

Nationalmuseet, natmus.dk, opslag januar 2024.

Nielsen, O.: Uddrag af Kristen Sørensen Testrups Rinds Herreds krønike. I: Samlinger til Jydsk Historie og Topografi, I bind, 1866-67, Aalborg.

Nordjyske Stiftstidende, diverse år.

QGIS, Open Source-program til behandling af Geografiske Informations Systemer.

Qupaloraarsuk.com, Sognefortællinger med rapporter om topografi, historie og udvikling samt nyere statistik om Kongerslev Pastorats tre sogne.

Scheel, Henning (red.): Den danske jagt i fortid og nutid, H. Hirschsprungs Forlag, København, 1957.

Skagen Avis, diverse år.

Sortfeldt, S.C.: Himmerlandske stednavne. I: Fra Himmerland og Kjær Herred. VII. Bind. 1930-32, Aalborg 1932.

Statistisk tabelværk udgivet af den hertil allernaadigst anordnede kommission, femte hæfte, 1842.

Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur: Datafordeleren, opslag maj 2024.

Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur: SDFI Kortviser, Diverse opslag.

Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur: Topografisk kort over Danmark, opslag maj 2024.

Søren Pedersens beretning fra 1924 om Storbordens historie, Lokalhistorisk Arkiv for tidligere Sejlflod Kommune, opslag maj 2024.

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1710-1720, bog 1, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Torstedlund-Albæk birks tingbøger 1710-1814, Tingbog 1730-39 – bog 2, Hans Gjedsteds uddrag, red. af Ole Færch, 2020.

Täntzer, Johan: Der Dianen hohe und niedere Jagdgeheimnüss, år 1682.

Ulveatlas.dk, diverse opslag, maj 2024.

Vendsyssel Tidende, diverse år.

Viborg Folkeblad, opslag på viborg-folkeblad.dk, diverse år.

Weismann, C.: Vildtets og jagtens historie i Danmark, Forlaget Skippershoved, 1985.

Ørnbjerg, Jakob: Ulve i stor overflødighed. I: Fra Himmerland og Kjær Herred, Årbog 2018.

Aalborg Amtstidende, diverse år.

Aalborg Stiftstidende & Adresseavis, diverse år.

Aalborg Stiftstidende, diverse år.

